

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 6
1 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă
de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul
de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul
de cercetări Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a
MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul),
Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret”
(Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași),
Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 6 (270) 2014

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța,
România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.;
V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în
drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor
în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în
drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor
habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în
drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor
habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor
habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept,
prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.;
V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov,
redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept,
prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ.
(Herson, Ucraina).

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5 – 523; 515
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 233 790; mob. 067431762;
234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

Mihai CORJ. Soluție pentru un parlament reprezentativ	4
Victor MORARU, Anastasia GÎRLEA. Delimitarea denunțării false, a declarației mincinoase, concluziei false sau traducerii incorecte de alte infracțiuni conexe	10
Octavian MARIAN. Drepturile și libertățile persoanei – dimensiuni conceptuale	16
Carolina CATAN. Efectele de jure ale procedurii de insolvență	21
Vitalie BUDECI. Latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport	28
Ion RĂILEANU. Necesitatea împrumuturilor publice în statele contemporane.....	34
Elena BEDROS. Conceptul de justiție restaurativă și legătura acestuia cu tendințele moderne de dezvoltare a procesului penal.....	37
Anastasia GÎRLEA. Reflecții asupra laturii obiective a infracțiunii de denunțare falsă	42
Victor SANDU. Despre unele probleme ce pot apărea în legătură cu procedura de concediere în cazul reducerii numărului sau a statelor de personal	52

SOLUȚIE PENTRU UN PARLAMENT REPREZENTATIV

Mihai CORJ,

doctor în drept, conferențiar universitar, decan al Facultății de Drept, INED

SUMMARY

Returning to our intention to bring normalcy injustice of the Election Code, we propose a simple solution, offering citizens a fair chance to have next term a truly representative parliament. Thus, by lowering the threshold for political parties at 6-4% for blocks of 9-7% and from 11-9% and independent candidates from 2-1% will have a real chance the Parliament of XX is one truly representative. A brilliant solution is always very simple. Following this study, we propose for public discussion a bill ferend.

Keywords: representative, threshold, threshold of representation, electoral system, political parties, independent candidates

REZUMAT

Revenind la intenția noastră de a aduce la normalitate o nedreptate din Codul electoral, propunem o soluție simplă și oferim cetățenilor o șansă reală de a avea în viitoarea legislatură un parlament într-adevăr reprezentativ. Astfel, prin micșorarea pragului electoral pentru partidele politice de la 6% la 4%, pentru blocuri – de la 9% la 7% și, respectiv, de la 11% la 9%, iar pentru candidații independenți – de la 2% la 1%, vom avea o șansă reală ca Parlamentul de legislatura a XX-a să fie unul realmente reprezentativ. O soluție genială este întotdeauna și una foarte simplă. Urmare a acestui studiu, propunem pentru discuții publice un proiect *de lege ferenda*.

Cuvinte-cheie: reprezentativ, prag electoral, prag de reprezentare, sistem electoral, partide politice, candidați independenți

*„Toate ideile mari au fost cândva gândite,
trebuie încercat doar să le mai cugetăm o dată”.*

(Johann Wolfgang von Goethe)

Introducere. Conform prevederilor art.1 alin. (3) din Constituție [1], Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Legiuitorul constituant, în art. 5 alin. (1), a statuat că democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul. În temeiul art. 60 alin. (1) din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. Articolul 68 din Legea supremă este consacrat mandatului reprezentativ.

Potrivit art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale repre-

zentative, în formele stabilite de Constituție.

Mandatul reprezentativ semnifică dreptul delegat de poporul Republicii Moldova, ca titular al suveranității naționale, deputaților din Parlament pentru exercitarea puterii legislative ca parte componentă a puterii de stat, în baza și în conformitate cu prevederile constituționale și legale.

Calitatea reprezentării politice depinde de aspecte tehnice precum sistemul electoral, sistemul de partide etc., decisiv totuși pentru transformarea votului popular în reprezentare, la nivelul parlamentelor rămînînd sistemul electoral.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul studiului, au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația, conștientizarea logică. La elaborarea acestui studiu a fost utilizat cadrul normativ național și cel internațional, precum și opinii ale savanților și experților în domeniu.

Rezultate obținute și discuții.

Așadar, pornind de la ideea că sistemul electoral reprezintă o condiție fundamentală în procesul creării reprezentativității, am hotărît să aruncăm o privire retrospectivă asupra sistemului electoral din RM, venind cu unele încercări de simplificare și ameliorare a lui prin amendamente.

Inițial, în Republica Moldova am avut parte de un sistem electoral majoritar.

Ulterior a fost adoptat sistemul proporțional cu distribuirea mandatelor după metoda lui Victor D'Hondt, rezultatul fiind favorabil partidelor mari și defavorabil celor mici.

Scrutinul reprezintă o parte a sistemului electoral și este modalitatea prin care alegătorii desemnează autoritățile reprezentative. O caracteristică principală a alegerilor din Republica Moldova este sistemul de liste ale reprezentării proporționale. Fiecare formațiune politică desemnează candidații în

ordinea acceptată de membrii ei, iar alegătorii votează doar pentru partid sau altă organizație social-politică.

În iunie 2009, Parlamentul a supus amendării art. 86 din Codul electoral [2], astfel fiind stabilit pragul minim de reprezentare pentru un partid, o organizație social-politică de 5 la sută din voturile valabil exprimate. Parlamentul a efectuat aceste modificări cu mai puțin de 1,5 luni înainte de alegeri în lipsa unor consultări publice, practică ce contravine Codului de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția.

În 2010 am trecut la distribuția egală a restului de mandate de deputat nedistribuite. Potrivit amendamentelor la Codul electoral din iunie 2010 [3], mandatele rămase sînt distribuite cîte unul partidelor care au acces în parlament, începînd cu concurentul electoral care a obținut cel mai mare număr de mandate, în ordine descrescîndă. Această metodă de repartizare a mandatelor este mai favorabilă partidelor mici, oferindu-le posibilitatea de a-și maximiza avantajul electoral în procesul transformării voturilor în mandate.

Trebuie să menționăm faptul că această schimbare nu a fost salută de Misiunea de observare a alegerilor OSCE/BIDDO [4], motivînd că sistemul de alocare a mandatelor în parlament s-a modificat cu patru luni înainte de alegeri în lipsa unor consultări publice, practică, după cum am mai spus, ce contravine Codului de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția [5].

Ca urmare a modificării art. 87 din Codul electoral, la alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, la distribuția mandatelor de deputat, pentru prima dată, a fost aplicată metoda prin coeficient (Q), numit *coeficientul Hare* [6]. Acest coeficient a fost calculat ca un raport între numărul de voturi valabil exprimate și numărul de

mandate de deputat rămase după scăderea mandatelor obținute de candidații independenți. Această revizuire substanțială a principalei legi electorale a impulsionat democratizarea procesului electoral și crearea unor condiții egale tuturor concurenților electorali, exceptînd candidații independenți. Astfel, pragul electoral pentru candidații independenți a fost fixat de 2%, pentru partide a fost redus la 4%, alianțele electorale au fost repuse în legalitate, fixînd un prag de 7% pentru coalițiile compuse din două componente și 9% pentru blocurile formate din trei și mai multe componente.

În perioada 20 aprilie – 10 mai 2013 am avut parte, în aspect legislativ, de un sistem electoral mixt [7], drept că acesta nu a avut o durată prea lungă, de aceea practic nici nu a putut fi testat. Ca urmare a faptului că Parlamentul, la 3 mai 2013 [8], a amendat prevederile Codului electoral introduse la 19 aprilie 2013, astăzi am revenit la situația *ab initio* din 2010, deci la sistemul electoral proporțional, însă cu pragul de reprezentativitate mai mare pentru partide politice și blocuri.

Totodată, menționăm că un grup parlamentar a expediat, neoficial, un proiect de lege privind schimbarea sistemului electoral Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) pentru expertizare și avizare. Comisia de la Veneția, căreia i-a fost transmis proiectul de lege privind modificarea sistemului electoral din unul proporțional în unul mixt, a oferit un aviz negativ. Potrivit avizului înaintat de Comisie, decizia de a schimba sistemul electoral este dreptul suveran al fiecărui stat, dar schimbarea modului de vot de la sistemul electoral proporțional la cel mixt într-un an electoral, cu alegeri parlamentare, prezintă semne de îngrijorare.

Comisia de la Veneția consideră că o astfel de schimbare nu este

bine-venită în circumstanțele date, iar modificarea sistemului electoral propriu-zis necesită timp pentru a evita manipularea cetățenilor sau tentativele de manipulare.

De altfel, cu tot respectul nostru pentru Comisia de la Veneția, considerăm că prin ultimul său aviz în această chestiune ea nu a spus nimic nou, ci a reiterat prevederile pct. 63 – 65 din Raportul explicativ al Codului bunelor practici în materie electorală (Veneția, 18-19 octombrie 2002).

Noi venim cu o soluție prin care, amendînd pragul electoral (pragul de reprezentare) atît pentru partidele politice, cît și pentru candidații independenți, vom scoate toate suspiciunile, precum „candidații independenți din circumscripțiile uninominale ar putea avea legături cu oamenii de afaceri locali sau ar putea fi influențați de alți actori care își urmăresc propriile interese”, deoarece candidatul independent candidează într-o circumscripție națională care, de altfel, este unica pe țară. Astfel, candidatul independent, pentru a fi ales deputat în Parlament, urmează să acumuleze cel puțin 1% din voturile valabile exprimate pe unica circumscripție națională.

Totodată, datorită acestui fapt dispăre și problema reprezentării etnice în Parlament, a reprezentării locuitorilor din regiunea transnistreană și a cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotarele țării.

Sistemul electoral este elementul cel mai important pentru dezvoltarea valorilor democratice în societate. Evident că sistemul electoral al reprezentării proporționale din Republica Moldova a influențat formarea pluripartidismului, aceste două componente aflîndu-se într-o relație de interdependență, influențate la rîndul lor de condițiile social-politice.

În Republica Moldova, ca și în alte state ale lumii, dilema *majoritar, proporțional sau mixt* domină disputa referitoare la transforma-

rea sistemului electoral. Ambiguitatea termenului „uninomial”, preferat în discuția publică despre cel mai adecvat sistem electoral, sugerează o atitudine ostilă listelor de partid. De cele mai dese ori, sistemul uninomial desemnează în fapt o procedură majoritară (în engleză – *single-winner constituencies*) ce funcționează după formula „cîștigătorul ia totul” (*first past the post*). În accepțiunea cea mai simplă, acest sistem presupune că în fiecare circumscripție există doar un singur mandat disputat și fiecare alegător dispune de un singur vot. Dar **sistemul majoritar nu este doar uninomial, la fel cum și sistemul proporțional nu presupune neapărat scrutinul pe listă de partid**. Adesea însă sistemele majoritare sînt uninominale. Permițînd apariția unor majorități stabile și, în consecință, a unor guverne puternice, acest sistem conduce *la nereprezentarea aceluia segment din electorat care a votat contra candidatului sau listei învingătoare*.

Mai democratică decît sistemul majoritar, reprezentarea proporțională permite o mai bună reprezentare a stării de opinie a electoratului, însă prezintă serioase inconveniente în ceea ce privește stabilitatea și autoritatea guvernelor. Aparută ca o reacție la sistemul majoritar la sfîrșitul secolului al XIX-lea, reprezentarea proporțională se regăsește – într-o formă sau în alta – în mai toate statele europene, doar Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Franța practicînd formule majoritare. De asemenea, au fost introduse o serie de proceduri majoritare ce au moderat efectul reprezentării proporționale absolute, de tipul pragului electoral, al primei majoritare, al selecției preferențiale de către alegător a candidatului sau chiar al selecției personalizate a candidaților.

Totodată, combinarea dintre cele două sisteme electorale, majoritar și proporțional, a dus la apariția

sistemului mixt, care poate rezolva, într-o manieră acceptabilă, atît problema reprezentării minorității în organele legislative, cît și formarea majorităților necesare guvernărilor stabile. Dispunînd de două voturi – unul în cadrul unui scrutin de listă și unul în cadrul unui scrutin uninomial –, alegătorul își poate manifesta sprijinul pentru interese specifice, dar poate, cu ajutorul votului uninomial, să susțină și curente majoritare. În funcție de raportul care se stabilește între componenta proporțională și cea majoritară în cadrul sistemului mixt, putem defini existența unui sistem mixt echilibrat sau, respectiv, a unui sistem mixt cu preponderență majoritară ori cu preponderență proporțională.

Sistemul mixt care, în proporții diferite, combină aceste două tipuri de scrutine pare a rezolva, într-o manieră acceptabilă, atît problema reprezentării alegătorilor în organele legislative, cît și formarea majorităților necesare guvernărilor stabile.

Sistemul electoral nu este neutru. El influențează, în funcție de context, sistemul de partide și numărul de candidați independenți care se pot înscrie într-un scrutin electoral.

În condițiile scăderii alarmanțe a încrederii în instituțiile politice (partidele politice), simptom al delegitimării actorilor, reforma sistemului electoral poate fi un mecanism de reechilibrare politică și instituțională. Sistemele electorale sînt doar unul dintre elementele unei transformări reale și eficiente a sistemului politic moldovenesc, buna lor funcționare depinzînd de numeroase alte variabile, cum ar fi: tradiția, structura socială, dar și capacitatea clasei politice de a-și asuma rolul de agent al schimbării.

Așadar, alegerile constituie principiul de bază al democrațiilor reprezentative. Prin ele se asigură legitimitatea politică fără de care guvernările democratice nu pot fi eficiente. Metoda prin care voturile

se transformă în mandate definește modelul de scrutin. Din această perspectivă sînt acceptate trei mari familii de scrutine: scrutinul *majoritar*, scrutinul *proporțional* și scrutinul *mixt*.

Trebuie să menționăm că toate tipurile de scrutine au atît avantaje, cît și dezavantaje, deci nu există sisteme electorale perfecte. De aceea, pentru ca alegătorul să nu fie influențat negativ de conceptul votului tactic, util sau de protest, noi **venim cu propunerea să fie micșorat pragul electoral atît pentru partidele politice, cît și pentru candidații independenți, astfel încît să putem promova în parlament reprezentanții mai multor partide politice, inclusiv candidați independenți**. Astfel, amendînd pragul de reprezentare pentru toți concurenții electorali, vom acorda tuturor concurenților electorali șanse reale de a accede în Parlament.

Funcționarea unui regim democratic nu depinde doar de instituțiile prin care se realizează diviziunea muncii între executiv și legislativ, ci și de un număr de reguli formale, precum și de proceduri informale prin care actorii politici influențează funcționarea regimului. În acest context, dezbaterea privind sistemul electoral este strîns legată de tema consolidării proceselor democratice, iar tipul de sistem electoral adoptat poate influența atît sistemul de partide, cît și participarea politică.

Cheia succesului procesului de reformare a sistemelor de recrutare a clasei politice stă în capacitatea partidelor de a se transforma, de a-și reorganiza structura și, implicit, de a înțelege corect și responsabil rolul dominant pe care îl au în societate. Funcționalitatea unui sistem de partide depinde de modul în care constrîngerile electorale creează un anumit spațiu politic atît pentru organizarea sistemului concurențial, cît și din perspectiva strategică.

Astăzi, vorbind despre reprezentativitate, nu putem face abstracție de sistemul electoral existent.

Societatea moldovenească trebuie să impună clasa politică, în procesul de transformare a vieții politice, ca primă reformă, să modifice sistemul electoral, iar pînă atunci să amendeze Codul electoral, astfel încît în scrutinul din toamnă a.c. să poată participa și să aibă șanse reale de a accede în parlament atît candidații de pe listele de partid, cît și candidații independenți.

De ce partidele politice au frică de concurenții electorali – candidații independenți?

Primul articol din Legea cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești prevedea că alegerile deputaților poporului ai RSSM se vor efectua în baza sistemului electoral majoritar [9]. Conform art. 15 din legea menționată, pe teritoriul Republicii Moldova s-au constituit 380 de circumscripții uninominale.

După cum am menționat mai sus, inițial am avut parte de un sistem majoritar uninominal, ca ulterior să fie adoptată o decizie echilibrată, logică și judicioasă, prin care se introduce sistemul electoral al reprezentării proporționale limitate (propunerea unor liste de candidați într-un șir de circumscripții), stabilind un prag de reprezentativitate de 4% pentru toți concurenții electorali, exceptînd candidații independenți. În temeiul art. 6 și 58 alin. (3) din Legea nr. 1609-XII din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului [10], candidatul independent va fi declarat ales dacă numărul de voturi valabil exprimate pentru el se încadrează în lanțul descrescător. Deci, pragul electoral nu se aplica candidaților independenți, ci numai pentru formațiunile politice care urmau să acumuleze peste 4 la sută din voturile alegătorilor.

Astfel, conchidem că pînă la adoptarea Codului electoral,

legislația în materie electorală era una într-adevăr democratică și garanta aplicabilitatea principiului reprezentativității, candidații independenți avînd șanse reale de a accede în Parlament.

Odată cu intrarea în vigoare a Codului electoral au fost observate mai multe lacune și ambiguități, chiar și unele stațiuni neconstituționale (de ex.: *punerea în aplicare*). De asemenea, menționăm că Parlamentul a admis o eroare la stabilirea pragului electoral pentru candidații independenți. Dar mai uluitor este că în codul apărut în lumină, art. 86 a fost expus într-o variantă diferită de cea votată de forul legislativ. Luînd în considerație discrepanța dintre varianta votată și redacția finală a art. 86, precum și necesitatea asigurării unității de aplicare a prevederii legale la numărarea și atribuirea mandatelor pentru confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 22 martie 1998, Comisia Electorală Centrală permanentă a solicitat Parlamentului interpretarea articolului menționat. Parlamentul Republicii Moldova, prin Hotărîrea nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 [11], a interpretat norma în favoarea partidelor politice, astfel dezavantajînd candidații independenți pentru care a fost lăsat același prag de reprezentare de 4 % ca și pentru formațiunile politice.

Dar opinia noastră a fost susținută de Raportul Comisiei Electorale Centrale despre desfășurarea alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 22 martie 1998, aprobat prin hotărîrea CEC nr. 382 din 29 martie 1998, care menționa că au fost depistate lacune ale cadrului legislativ în problema minorităților naționale și reprezentarea lor în parlament, precum și pragul exagerat de 4 % pentru candidații independenți, care era în discuție la Curtea Constituțională.

Deci, Parlamentul intenționat nu a dorit să-și recunoască greșala

comisă și a continuat să persevereze în nerozie, interpretînd eronat norma legală printr-o hotărîre a sa, precum că pragul de reprezentare de 4% este unic pentru toți, inclusiv pentru candidații independenți. Regretăm faptul că și Curtea Constituțională, prin Hotărîrea nr. 15 din 27.05.1998 cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Codul electoral și din Hotărîrea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, a recunoscut aceste prevederi constituționale [12]. Totodată, Curtea Constituțională, prin Hotărîrea nr. 15 din 27 mai 1998, a stabilit că Parlamentul este unicul organ în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatelor de deputat. Astfel, rămîne la discreția organului legislativ să decidă care sistem electoral să fie aplicat: majoritar, proporțional sau mixt și care să fie pragul electoral pentru concurenți. În opinia Curții Constituționale, opțiunea pentru o variantă sau alta și consfințirea ei în legea electorală depinde de situația social-politică din țară, de nivelul de dezvoltare a sistemului politic din societate. Curtea, rămînînd fidelă propriei jurisprudențe, a reiterat că stabilirea pragului electoral, modalitatea de atribuire a mandatului de deputat, cotele de participare a cetățenilor la orice tip de scrutin, condițiile de valabilitate a rezultatelor acestuia **constituie probleme de oportunitate, care fac resortul exclusiv al Parlamentului, nereprezentînd probleme de constituționalitate**, opinie expusă clar în ulterioarele hotărîri și decizii ale sale.

Cu toate modificările aduse Codului electoral, pragul electoral pentru candidații independenți stabilit de Parlament inițial de 4%, ulterior micșorat pînă la 3 % și actualmente pînă la 2% este și rămîne o discriminare crasă a acestora în raport cu partidele politice și, respectiv, cu candidații de pe listele acestora.

Revenind la intenția noastră de a aduce la normalitate o nedreptate din Cod, propunem o soluție simplă, oferind cetățenilor o șansă reală de a avea în viitoarea legislatură un parlament într-adevăr reprezentativ. Astfel, **prin micșorarea pragului electoral pentru partidele politice de la 6 la 4%, pentru blocuri de la 9 la 7% și, respectiv, de la 11 la 9%, iar pentru candidații independenți de la 2 la 1%,** vom avea o șansă reală ca Parlamentul de legislatură a XX-a să fie unul realmente reprezentativ. *O soluție genială este întotdeauna și una foarte simplă.*

În acest scop, propunem expunerea art. 86 alin.(2) din Codul electoral în următoarea redacție:

„Pragul minim de reprezentare constituie următoarele proporții din voturile valabil exprimate în ansamblu pe țară:

a) pentru un partid, o organizație social-politică – 4 la sută;

b) pentru un bloc electoral format din 2 partide și/sau organizații social-politice – 7 la sută;

c) pentru un bloc electoral format din 3 și mai multe partide și/sau organizații social-politice – 9 la sută;

d) pentru un candidat independent – 1 la sută”.

Totodată, menționăm necesitatea efectuării modificărilor respective în art. 87 alin. (2) și (3), unde cifra „2” se substituie prin cifra „1”.

Deci, numai în urma acestor amendamente aduse la Codul electoral avem șansa ca principiul reprezentativității să devină unul efectiv, și nu iluzoriu și declarativ. De asemenea, în acest caz nu va fi nevoie de elaborarea unei metodologii de delimitare a circumscripțiilor electorale, deoarece toți candidații, inclusiv candidații independenți, se aleg pe o singură circumscripție națională.

Deși art. 13 a suportat 22 de modificări, iar art. 27 a suportat 26 de modificări, considerăm că perfecțiunea nu are limite, iar din partea autorităților publice așteptăm să dea dovadă de mai

multă prudență, consecvență și voință la amendarea unor dispoziții ale normelor legale, astfel încât să evite pe cât este posibil erorile în actele oficiale.

Printre altele, dorim să mai remarcăm unele inconsecvențe conținute în Cod. Referindu-ne la statuările expuse în versiunea rusă în art. 13 alin. (3) lit. a) din Codul electoral, sintagma „viceprim-miniștrii” nicidecum nu poate fi tradusă „первые заместители премьер-министра”, ci mai degrabă „заместители премьер-министра”.

La art. 27 alin. (1) sintagma „municipiilor Chișinău și Bălți” urmează a fi exclusă, deoarece aceeași normă conține sintagma „circumscripțiile electorale care corespund hotarelor unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova”, iar în temeiul art. 4 alin (4) din Legea nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, municipiul Chișinău și municipiul Bălți (din 2012, inclusiv cu aportul subsemnatului) sînt unități administrativ-teritoriale de nivelul II.

La art. 94 alin. (1) și (2) observăm o necorelare cu statuările de la art. 93 alin. (3) din Codul electoral. Astfel, pentru ca scrutinul parlamentar să fie considerat unul valabil, urmează ca alegătorii să se prezinte la urnele de vot în proporție de cel puțin 1/3 din numărul alegătorilor incluși pe lista electorală. Dacă alegerile au fost declarate de către CEC nevalabile, alegătorii sînt așteptați la urnele de vot peste două săptămîni pentru votare repetată (art. 93), iar acestea (alegerile) se consideră valabile indiferent de numărul de alegători care a participat la vot. Deci, sintagma „nevalabile sau” nu-și mai are rostul în dispozițiile alineatelor (1) și (2) din articolul 94 din Codul electoral.

Concluzii, Republica Moldova, fiind un stat suveran și independent, respectînd recomandările *Codului bunelor practici în materie*

electorală [13], poate să amendeze legislația electorală fără a distorsiona sistemul electoral în ansamblu. Astfel, prin derogare de la prevederile pct. 2 b din *Linii Directoare*, adoptate de Comisia de la Veneția la cea de-a 51-a sesiune plenară (Veneția, 5-6 iulie 2002), pct. 63-65 din *Raportul Explicativ*, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 52-a sesiune plenară (Veneția, 18-19 octombrie 2002), și în coroborare cu prevederile pct. 59 din Raport, unde este statuat faptul că alegerile nu sînt desfășurate în vacuum, ci în contextul unui sistem electoral specific și al unui sistem dat de partide, Parlamentul Republicii Moldova este în drept să reducă pragul de reprezentativitate atît pentru partidele politice, blocurile electorale, cît și pentru candidații independenți. Deci, numai în cazul micșorării pragului electoral de reprezentativitate pentru toți concurenții electorali, inclusiv pentru candidații independenți, această derogare își va găsi sprijin și credibilitate în fața alegătorului.

Prin urmare, stabilitatea regulilor trebuie să fie astfel asigurată încît să excludă orice suspiciune de manipulare. Altfel spus, micșorarea pragului de reprezentativitate numai pentru partidele politice și blocurile electorale poate fi – și va fi – considerată de către alegător o tentativă de manipulare a acestuia. De aceea trebuie evitate nu numai manipulările în favoarea partidelor, ci înseși tentativele de manipulare. Considerăm oportune și necesare propunerile noastre, pentru a acorda șanse reale și eficiente tuturor concurenților electorali de a accede în parlament, astfel încît Parlamentul de legislatură a XX-a să devină într-adevăr unul reprezentativ. Apropo, pentru implementarea acestui proiect de lege nu sînt necesare resurse financiare suplimentare din bugetul de stat.

Reieșind din cele relevate supra, subsemnatul propune pentru discuții publice un proiect *de lege ferenda*.

Proiect

LEGE

pentru modificarea Codului electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Articol unic. – Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 81, art. 667), cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează:

1. La art. 13 alin. (3) lit. a) în versiunea codului în limba rusă, sintagma „первые заместители премьер-министра” se substituie prin „заместители премьер-министра”.

2. La art. 27 alin. (1) sintagma „municipiilor Chișinău și Bălți,” se exclude.

3. La art. 86 alin. (2):

lit. a), cifra „6” se substituie prin cifra „4”;

lit. b), cifra „9” se substituie prin cifra „7”;

lit. c), cifra „11” se substituie prin cifra „9”;

lit. d), cifra „2” se substituie prin cifra „1”.

4. La art. 87 alin. (2) și (3), cifra “2” se substituie prin cifra “1”.

5. La art. 94 alin. (1) și (2), cuvintele „nevalabile sau” se exclud.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Igor CORMAN

Nr. ____ Chișinău, __ 2014

Referințe bibliografice

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994.

2. *Legea nr. 25-XVII din 15.06.2009 pentru modificarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997*. <http://lex.justice.md/md/331629/> (accesat 19.04.2014).

3. *Legea nr. 119 din 18.06.2010 pentru modificarea și completarea Codului electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997*. <http://lex.justice.md/md/335036/> (vizitat la 19.04.2014).

4. *Raportul Final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDD-DO privind alegerile parlamentare anticipate din 28.11.2010* // www.e-democracy.md.

5. Pct. 64 și 65 ale *Raportului explicativ (Codul bunelor practici în materie electorală)*, adoptat de Comisia de la Veneția, 18-19 octombrie 2002, stabilește necesitatea evitării modificării sistemului de scrutin cu cel puțin un an înainte de alegeri, întru evitarea nu doar a manipulărilor în favoarea partidului la putere, ci a înșeși tentativelor de manipulare.

6. Art. 87 din *Codul electoral nr. 1381-XIII din 21.11.1997*.

7. *Legea nr. 94 din 19.04.2013*

pentru modificarea și completarea unor acte legislative. <http://lex.justice.md/md/347506/> (vizitat la 19.04.2014).

8. *Legea nr. 108 din 03.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. <http://lex.justice.md/md/347864/> (vizitat la 19.04.2014).

9. *Legea cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSSM*. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM*, 1989, nr. 11, art. 270.

10. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310863> (vizitat la 19.04.2014).

11. Hotărîrea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18.02.1998 *privind asigurarea unității aplicării unor prevederi din Codul electoral pe întreg teritoriul republicii în campania electorală, la numărarea și atribuirea mandatelor; la confirmarea rezultatelor alegerilor în Parlamentul de legislație a XIV-a*.

12. Hotărîrea Curții Constituționale nr. 15 din 27.05.1998 *cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Codul electoral și a Hotărîrii Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998*. Opinia

separată a unui judecător al Curții Constituționale.

13. <http://www.e-democracy.md/files/elections/venice-code-good-practice-19-10-2002-ro.pdf> (vizitat la 19.04.2014).

DELIMITAREA DENUNȚĂRII FALSE, A DECLARAȚIEI MINCINOASE, CONCLUZIEI FALSE SAU TRADUCERII INCORECTE DE ALTE INFRAȚIUNI CONEXE

Victor MORARU,
doctor în drept, profesor universitar
Anastasia GÎRLEA,
doctorandă

SUMMARY

Analysis of the objective site of false denunciation through the criminal law, criminal doctrine and judicial practice, theoretical aspects and applied problems.

REZUMAT

Analiza laturii obiective a infracțiunii de denunțare falsă prin prisma legislației penale, doctrinei penale și practicii judiciare, a problemelor teoretice și aplicative.

Introducere. Denunțarea falsă are asemănare cu un șir de infracțiuni conexe și cu anumite norme de drept penal ce concurează între ele. Ea este asemănătoare, în primul rând, cu declarația mincinoasă. În activitatea practică a organelor de drept privitoare la aplicarea legii penale în sensul combaterii denunțării false, apar anumite dificultăți legate, în special, de delimitarea acestei fapte de declarația mincinoasă. Situația se complică și prin faptul că în literatura de specialitate nu există o opinie unică în perceperea faptelor cuprinse de către aceste componente de infracțiune.

Scopul principal al articolului constă în efectuarea unei cercetări științifice – cu imanente implicații în legislația penală, doctrina penală și practica judiciară – a problemelor teoretice și aplicative privind delimitarea denunțării false, declarației mincinoase, concluziei false și traducerii incorecte de alte infracțiuni asemănătoare. Totodată, se urmărește oferirea de soluții concludente situațiilor respective, inclusiv cu caracter *de lege ferenda*.

Metode utilizate și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate, au fost utilizate metodele: *logică, istorică, comparativă, gramaticală* și altele. Investigația efectuată

se bazează pe studierea doctrinei dreptului penal, a legislației și practicii judiciare în domeniu. Am ținut cont mai cu seamă de legislația Republicii Moldova, dar și de cea a altor state, cum ar fi România și Federația Rusă.

Rezultate obținute și discuții. Denunțarea falsă și declarația mincinoasă sînt infracțiuni conexe. Această conexitate se exprimă, în primul rând, în obiectul atentatului. În ambele cazuri în calitate de obiect al infracțiunii figurează activitatea corectă, fundamentată pe lege a organelor de justiție, orientată spre asigurarea respectării intereselor statului și a drepturilor și intereselor cetățenilor de la atentatele, faptele infracționale. Adeseori aceste infracțiuni sînt însoțite de afectarea intereselor protejate de lege ale persoanelor fizice. Anumite particularități sînt identificate și în conținutul laturii subiective a acestor fapte socialmente periculoase, în special, în cadrul motiveilor comportamentului antisocial. Însă tot în conținutul laturii subiective depistăm și anumite deosebiri esențiale. Acestea se referă, în mare parte, la scopul comportamentului antisocial.

Studierea practicii de urmărire penală și a celei judiciare demonstrează că, dacă denunțarea falsă este realizată, de obicei, cu scopul de a iniția urmărirea penală sau

de a trage pe cineva la răspundere penală și a-i obține condamnarea, apoi declarațiile mincinoase ale martorilor sînt, de obicei, oferite în scopul achitării persoanei sau a diminuării gradului de pedeapsă a acesteia. Așa, de exemplu, în mun. Bălți, în anul 2012 a fost înregistrat doar un singur caz cînd au fost oferite declarații mincinoase de către martor, fiind urmărit scopul de a obține condamnarea învinuitului [1]. În acest context, putem menționa că denunțarea falsă, de regulă, nu poate fi cumulată cu scopul de a achita persoana, în timp ce declarația mincinoasă de cele mai dese ori este realizată cu scopul achitării sau a diminuării gradului de pedeapsă a învinuitului.

La delimitarea componentelor de infracțiune vizate, au o anumită importanță și semnele ce caracterizează subiectul infracțiunii. Subiect al declarației mincinoase, după cum știm, este persoana citată la organul de urmărire penală sau în instanța de judecată în calitate de martor, parte vătămată, specialist, expert, traducător sau interpret. În situația denunțării false, dimpotrivă, în calitate de subiect figurează persoana ce nu dispune de aceste calități.

Aceste componente de infracțiune se deosebesc între ele și în baza conținutului informațiilor false comunicate organelor de urmă-

rire penală și instanței de judecată. Denunțarea falsă presupune comunicarea către organele de drept a informațiilor cu bună-știință false referitoare la comiterea infracțiunilor. Comunicarea altor informații, al căror conținut se referă la fapte neutre dreptului penal (cum ar fi, de exemplu, o contravenție administrativă, o încălcare disciplinară sau un comportament amoral), nu formează componența de infracțiune prevăzută de art. 311 Cod penal al Republicii Moldova.

Spre deosebire de denunțarea falsă, conținutul declarației mincinoase înglobează un cerc mai mare de informații. Declarația mincinoasă poate fi legată de denaturarea circumstanțelor și faptelor care urmează a fi stabilite într-o cauză concretă, inclusiv a datelor despre persoana învinutului, a părții vătămate și caracterul relațiilor martorului cu aceste persoane, despre vinovăție, consecințe etc. Unele deosebiri persistă în formele materializării, reflectării externe a acestor infracțiuni. Denunțarea falsă presupune, întotdeauna, săvârșirea de acțiuni active, în timp ce declarația mincinoasă poate fi realizată și prin inacțiune (de exemplu, necomunicarea circumstanțelor care au o importanță esențială pentru determinarea vinovăției persoanei). Această delimitare se fundamentează pe caracterul diferit al infracțiunilor cu pricina. Declarația mincinoasă este oferită întotdeauna în cadrul unei cauze penale deja intentate, iar denunțarea falsă referitoare la comiterea unei infracțiuni servește însăși drept temei și bază pentru pornirea urmăririi penale.

Un anumit interes teoretic și practic în are întrebarea cu referire la aprecierea situațiilor în care persoana comite, inițial, actul de denunțare falsă, iar apoi, în procesul audierii, fie în calitate de martor, fie în calitate de parte vătămată la etapa urmăririi penale sau în judecată, insistă în continuare asupra informațiilor comunicate

în cadrul denunțului fals. Sîntem puși în situația în care s-ar părea că trebuie să reieșim din următoarele considerente: denunțarea falsă este considerată ca fiind consumată din momentul comunicării organului de drept a informațiilor cu bună-știință false despre comiterea infracțiunii. Din considerentul că persoana din nou, după comiterea denunțului fals, în procesul audierii în calitate de martor sau parte vătămată oferă declarații false, apoi am avea „argumentul” de a considera că este comisă o nouă infracțiune – declarația mincinoasă. Cu o așa interpretare a acțiunilor expuse nu putem fi de acord.

Într-adevăr, din punctul de vedere al teoriei dreptului penal, denunțarea falsă este o infracțiune consumată din momentul comunicării de către persoană a informațiilor false referitoare la comiterea unei infracțiuni către organele corespunzătoare. În același timp, pentru prezența componenței de denunțare falsă nu are vreo importanță faptul dacă a fost intentat un proces în baza acestui denunț fals – cît a durat urmărirea penală, cînd a fost identificat denunțatorul fals, imediat la depunerea denunțului sau după o anumită perioadă de timp etc. Aceste circumstanțe pot fi luate în calcul în cazul aplicării pedepsei în cauza penală. Dar putem oare considera că după depunerea cererii sau a plîngerii (verbale sau scrise) la organele de drept, acțiunile ulterioare ale persoanei care continuă să dea declarații mincinoase în procesul audierii în calitate de parte vătămată sau martor, la etapa urmăririi penale sau în judecată întru confirmarea și susținerea denunțului fals anterior, constituie o altă infracțiune aparte, de sine stătătoare? Noi sîntem de părerea că atare declarații mincinoase nu pot fi examinate ca fiind o infracțiune aparte. După cum menționăm – absolut corect – savanta Ș. S. Rașkovskaia, „...declarația mincinoasă în aceste cazuri se referă la

aceleași fapte ca și denunțarea falsă și, respectiv, constituie o continuare logică a aceluiași acțiuni” [2].

La cele menționate mai putem adăuga și faptul că mai multe infracțiuni la stadiul consumării mai pot continua încă o perioadă de timp îndelungată. De exemplu, reținerea sau arestarea ilegală (art. 308 Cod penal al Republicii Moldova) este o infracțiune consumată din momentul reținerii sau a arestării persoanei (din momentul luării sub strajă). Însă, la etapa infracțiunii consumate, arestul preventiv ilegal poate dura zile, săptămîni, luni. La așa categorie de infracțiuni se atribuie și denunțarea falsă. Acțiunile care constituie componența denunțării false consumate pot continua, practic, pe întreaga durată a efectuării urmăririi penale dacă denunțatorul fals în procesul efectuării actelor de audiere insistă asupra informațiilor cu bună-știință false, care se conțin în plîngere sau cerere.

Particularitatea dată a acestor componente de infracțiune – capacitatea de a continua și la etapa infracțiunii consumate o anumită perioadă de timp – urmează a fi luată în calcul de fiecare dată nu doar pentru a evita calificarea acțiunilor persoanei vinovate prin cumul de infracțiuni, dar și pentru a asigura calcurarea corectă a prescripției tragerii la răspundere penală, și pentru a nu aprecia infracțiunea unică drept pluralitate de infracțiuni. În așa situații termenul prescripției tragerii la răspundere penală urmează a fi calculat nu din data, momentul săvîrșirii acțiunii ce constituie infracțiunea consumată (de exemplu, din momentul depunerii denunțului cu bună-știință fals cu referire la săvîrșirea unei infracțiuni), ci din momentul comiterii ultimei acțiuni la etapa infracțiunii consumate (de exemplu, din momentul dării ultimei declarații false la organul de urmărire penală sau în instanța de judecată). Astfel, acțiunile persoanei care a făcut o denunțare cu bună-știință falsă către organele de

drept corespunzătoare și care continuă, pe durata urmăririi penale sau a examinării cauzei penale în instanța de judecată, să dea declarații cu bună-știință false, urmează a fi examinate și calificate drept o acțiune unică în baza art. 311 Cod penal al Republicii Moldova.

Denunțarea falsă are, de asemenea, trăsături comune cu infracțiunea de *Comunicare mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism* (art. 281 Cod penal al Republicii Moldova) și *Falsificarea probelor în procesul penal* (art. 310, alin. 2 Cod penal al Republicii Moldova).

Drept varietate a denunțării false urmează a fi examinată comunicarea mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism. Asemănările și deosebirile dintre aceste infracțiuni au fost analizate și expuse de către savanta L. V. Lobanova. Asemănarea de bază se referă la faptul că ambele infracțiuni se exprimă prin informarea, comunicarea falsă cu referire la o faptă socialmente periculoasă. Deosebirile constau, în primul rând, în obiect (în situația art. 281 Cod penal al Republicii Moldova acesta îl constituie „securitatea relațiilor sociale și naționale care vizează securitatea publică, siguranța și liniștea cetățenilor” [3]). În al doilea rând, deosebirea ține și de destinatarul comunicării: comunicarea mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism poate fi expediată nu numai organelor statale, dar poate fi orientată și spre anumite persoane particulare. Încă o delimitare ține de latura obiectivă: comunicarea mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism se exprimă în prezentarea informațiilor nu despre orice infracțiune (ca în situația denunțării false), ci anume cu referire la fapta care încă nu a avut loc și care este capabilă să afecteze, să destabilizeze situația, siguranța și liniștea cetățenilor prin metode prevăzute de articolul respectiv al legii pena-

le [4], în situația noastră – art. 281 Cod penal al Republicii Moldova.

Urmează să mai delimităm și alte deosebiri. Asupra uneia din ele a atras atenție savantul rus V. S. Komissarov: „Din considerentul că un semn obligatoriu al infracțiunii de terorism îl constituie scopul special (afectarea securității publice și a ordinii publice, înspăimântarea populației sau influențarea asupra luării de decizii de către organele puterii statale), apoi acest semn urmează să se reflecte, de asemenea, și în cazul infracțiunii de pseudo-terorism. De aceea, dacă în comunicare se vorbește despre careva alte scopuri (distrugerea bunurilor, răzbunare etc.), apoi cele comise nu întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii de comunicare mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism și, respectiv, aceste acțiuni urmează a fi calificate altfel, și, în anumite condiții – în calitate de denunțare falsă [5]. Deosebirea se mai poate manifesta și sub aspectul că răspunderea penală în baza art. 281 Cod penal al Republicii Moldova este posibilă doar în situația comunicării mincinoase cu bună-știință despre actul de terorism în curs de pregătire. De aceea, în cazul în care parvine o comunicare despre un act de terorism ca fiind deja săvârșit, acțiunile celui vinovat urmează a fi calificate ca denunțare falsă [6].

Denunțatorul fals, în cazul actului de terorism, comunică, de cele mai multe ori, despre acțiunile săvârșite, chipurile, nemijlocit de către el, iar denunțatorul fals – despre infracțiunile comise de către alte persoane. Denunțarea falsă se poate îmbina și cu *Falsificarea probelor în procesul penal* (art. 310, alin. 2 Cod penal al Republicii Moldova), în special atunci când denunțării false îi este specifică crearea artificială a probelor acuzatoare (art. 311, alin. 2, lit. c) Cod penal al Republicii Moldova). Totodată, între aceste componente de infracțiune există o deosebire esențială ce ține de com-

ponența falsificării – art. 310, alin. 2 Cod penal al Republicii Moldova prevede în mod expres că avem de a face în situația dată cu un subiect special (persoana care efectuează urmărirea penală, procurorul sau apărătorul), în timp ce în calitate de subiect al denunțării false poate figura orice persoană. Mai mult decât atât, denunțarea falsă este realizată în scopul de a învinui o persoană nevinovată, în timp de falsificarea poate urmări, de asemenea, pe lângă învinuirea unei persoane nevinovate, și careva alte scopuri absolut inverse, precum achitarea persoanei. Falsificarea probelor mai poate fi realizată și sub influența unor anumite imbolduri, de exemplu, de un caracter carierist etc.

În practica judiciară se întâlnesc frecvente dificultăți în legătură cu delimitarea *Declarației mincinoase, concluziei false sau a traducerii incorecte* (art. 312 Cod penal al Republicii Moldova), pe de o parte, și *Refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații* (art. 313 Cod penal al Republicii Moldova) și *Eschivarea expertului de a face concluzii, a interpretului sau a traducătorului de a face interpretări ori de a face traduceri* (art. 314 Cod penal al Republicii Moldova) – pe de altă parte.

Aceste infracțiuni au un șir de trăsături comune, în special, ele atentează asupra unuia și aceluiași obiect nemijlocit – activitatea corectă a organelor de justiție. Tot ele sînt comise de către subiecți speciali. În calitate de subiecți ai acestor infracțiuni pot figura doar persoanele, asupra cărora legea plasează anumite obligațiuni specifice: martorul, partea vătămată, expertul, traducătorul și interpretul. Anumite trăsături asemănătoare sînt prezente și în caracteristica laturii subiective a acestor componente: aceste infracțiuni sînt comise cu intenție, mai precis, sub forma celei directe. Din acest considerent, la temelia delimitării componentelor

de infracțiune indicate urmează a fi plasate semnele ce caracterizează latura obiectivă a faptei. Numai după o cercetare minuțioasă și multiaspectuală a laturii obiective poate fi realizată delimitarea corectă a componentelor de infracțiune care ne-au trezit interesul științific.

După cum am mai menționat prezentarea declarației mincinoase din punct de vedere al laturii obiective se exprimă în comunicarea organelor de urmărire penală sau instanței de judecată a informațiilor false cu referire la faptele și circumstanțele care urmează a fi stabilite într-o cauză penală concretă, precum și trecerea acestor informații sub tăcere. Spre deosebire de declarația mincinoasă, art. 313 Cod penal al Republicii Moldova stabilește răspunderea pentru refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații. Acest refuz se exprimă, de obicei, în cererea martorului sau a părții vătămate în care își expune lipsa de dorință de a oferi declarațiile solicitate. Acest refuz, această lipsă de dorință se poate exprima atât în formă verbală, cât și în formă scrisă.

De exemplu, cet. G. i-a comis fratelui său, cet. B., leziuni corporale din motivul că acesta și-a bătut tatăl care era de vîrstă înaintată. Această faptă a fost calificată în baza art. 201¹, alin. 1 Cod penal al Republicii Moldova. Partea vătămată, la etapa urmăririi penale, a dat depoziții minuțioase asupra circumstanțelor infracțiunii săvîrșite, iar ulterior, în procesul examinării cauzei penale în instanța de judecată, a renunțat la aceste declarații, declarînd că „el nu dorește să se judece cu inculpatul”. Ulterior, organul de urmărire penală a calificat, în viziunea noastră, în mod corect comportamentul părții vătămate în baza art. 313 Cod penal al Republicii Moldova [7].

Cercetările realizate ne-au permis să evidențiem faptul că unii practicieni tratează, în mod nefundamentat, destul de larg noțiunea

de refuz de a face declarații. În special, astfel apreciază instanțele de judecată cazurile în care martorii, în cadrul ședințelor de judecată, renunță la declarațiile făcute anterior, la etapa urmăririi penale. În așa fel, schimbarea intenționată în cadrul ședinței de judecată a declarațiilor oferite la urmărirea penală, care în esență constituie o prezentare, cu bună-știință, a declarațiilor mincinoase în procesul examinării cauzei în judecată, este tratată incorect ca fiind un refuz sau o eschivare de a face declarații. Totodată, este scăpat din vedere faptul că refuzul, renunțarea de la declarațiile făcute la etapa urmăririi penale nu constituie, nu se identifică cu însuși refuzul de a face declarații. În atare situații martorul sau partea vătămată nu refuză și nici nu se eschivează de la darea declarațiilor, ci oferă declarații cu bună-știință false, care denaturează circumstanțele de facto ale cauzei cercetate sau examinate.

Refuzul sau eschivarea de a face declarații se poate exprima, de regulă, prin aceea că martorul sau partea vătămată fie că în genere nu răspunde la întrebările persoanei care realizează actul de audiere, fie că nu răspunde la anumite întrebări din șirul celor puse, fie că renunță de a descrie anumite circumstanțe ale cauzei penale aflate în proces de cercetare sau de examinare. Nu putem fi de acord cu afirmația savanților I. S. Vlasov și I. M. Tiajkova că „refuzul sau eschivarea vor fi prezente și atunci cînd martorul, fiind chemat la organul de urmărire penală sau în instanța de judecată, din lipsa de dorință de a da depoziții, declară că el nu cunoaște nimic” [8]. Din considerentul că martorul sau partea vătămată, dispunînd de anumite informații ce au importanță pentru stabilirea adevărului într-o cauză concretă, declară, în cadrul audierii, că nu cunoaște nimic, urmează a se recunoaște că o așa persoană oferă declarații mincinoase, deoarece ea răspunde incorect la întrebări, adică este cu bună-știință

mincinos. Componenta declarației mincinoase se evidențiază anume prin momentul că martorul sau partea vătămată comunică anumite informații care nu corespund adevărului.

Răspunderea pentru refuzul de a face declarații survine doar atunci cînd martorul și partea vătămată cunoșteau despre faptele și circumstanțele ce urmau a fi stabilite într-o cauză concretă, adică care constituie obiectul probatorului (art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova). Componenta acestei infracțiuni va fi în lipsă atunci cînd martorului sau părții vătămate nu îi sînt cunoscute, într-adevăr, faptele sau circumstanțele ce interesează persoana care realizează actul de audiere. Nu va exista această componentă de infracțiune în comportamentul martorului și a părții vătămate care refuză să răspundă la întrebările ce nu au atribuție la cauza penală aflată în proces de cercetare sau examinare.

În literatura de specialitate se menționează că, din punct de vedere al laturii obiective, refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații se exprimă în încălcarea de către ei a obligațiunii stabilite de lege de a se prezenta la chemarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată pentru darea de declarații [9]. La refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații practica judiciară mai atribuie și cazurile cînd aceștia, cu toate că se prezintă la chemarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, însă, neajungînd să aștepte audierea, părăsesc, în mod samovolnic, sala de ședință sau cabinetul ofițerului de urmărire penală (a procurorului). Delimitarea declarației mincinoase a martorului sau a părții vătămate și a refuzului sau eschivării martorului ori a părții vătămate de a face declarații urmează a fi realizată, în principal, în baza semnelor ce caracterizează latura

obiectivă a a acestor componente de infracțiune.

Totodată, în procesul de delimitare a acestor infracțiuni un rol decisiv îl au următoarele semne:

a) refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații se exprimă, în principal, în încălcarea de către martor sau partea vătămată a obligațiunii de a se prezenta la chemarea organelor de drept;

b) refuzul sau eschivarea martorului ori a părții vătămate de a face declarații este legat de declarația martorului sau a părții vătămate asupra faptului că nu vor oferi depozițiile solicitate de la ei;

c) declarația mincinoasă presupune comunicarea către organele de urmărire penală sau instanța de judecată a informațiilor vădit false asupra faptelor și circumstanțelor ce urmerază a fi stabilite într-o cauză concretă, precum și tănuirea faptelor și circumstanțelor ce au o importanță esențială pentru cauză.

Concluzii. Declarația mincinoasă are multe semne comune cu denunțarea falsă. Ele atentează, în general, la unul și același obiect nemijlocit și țin de comunicarea informațiilor cu bună-știință false. Tot ele sînt comise cu „bună-știință”, adică intenționat. În același timp, între ele pot fi depistate și deosebiri esențiale. Această chestiune a fost expusă foarte minuțios, fundamental și argumentat de către savanții ruși V. A. Blinnikov și V. S. Ustinov. Ei menționează că în art 306 CP al Federației Ruse (art. 311 CP al Republicii Moldova [10]) se vorbește despre denunțarea falsă cu privire la comiterea infracțiunii. Respectiv, denunțarea falsă este posibilă doar în cadrul procesului penal, în timp ce declarația mincinoasă poate fi întîlnită în orice cauză – atît penală, cît și civilă. Denunțarea falsă conține doar informații de un caracter acuzator, iar declarațiile mincinoase pot fi atît de acuzare, cît și de achitare. O importanță în

sensul delimitării acestor infracțiuni o au și condițiile procesuale. Declarațiile sînt date doar după pornirea procesului penal, iar actul de denunțare este realizat, de obicei, pînă la pornirea unui proces penal (adeseori servind drept temei pentru inițierea acestuia). Este posibilă denunțarea și după pornirea procesului penal, însă în acest caz apare întrebarea asupra faptului dacă s-a prezentat persoana din propria inițiativă la organul de drept sau a fost citată spre a fi audiată, interogată. În primul caz, informația falsă urmează a fi calificată în baza art. 306 Cod penal al Federației Ruse (art. 311 Cod penal al Republicii Moldova) [11], iar în cel de-al doilea – în calitate de declarații mincinoase în conformitate cu art. 307 Cod penal al Federației Ruse (art. 312 Cod penal al Republicii Moldova) [12]. Excepția de la această regulă generală cuprinde situația în care persoana s-a prezentat din proprie inițiativă pentru a comunica informații cu un caracter de achitare – din considerentul că atare informații nu pot fi calificate drept denunțare, răspunderea în situația dată va surveni pentru declarația mincinoasă.

Are o anumită importanță și conținutul informațiilor. În cazul denunțării false, acestea sînt, în mod obligatoriu, informațiile care se referă la elementele componente de infracțiune (simple sau calificate), adică cele care au importanță pentru calificarea faptei, iar declarațiile mincinoase se pot referi la alte fapte, care pot influența asupra individualizării răspunderii și pedepsei penale (de exemplu, datele ce caracterizează persoana învinutului, starea lui familială etc.). Dacă e să reieșim din faptul că denunțarea falsă poate fi adresată nu numai organelor de drept, apoi mai apare încă un criteriu de delimitare a acestor infracțiuni sub aspectul că drept declarații mincinoase pot fi considerate doar acele informații

care sînt comunicate în cadrul efectuării acțiunilor de urmărire penală sau în judecată [13].

Mai putem delimita o deosebire între aceste componente de infracțiune: subiectul denunțării false este mult mai larg – în această calitate poate figura orice persoană (inclusiv învinutul), în timp ce în situația art. 312 Cod penal al Republicii Moldova avem de a face cu un subiect special – martorul, partea vătămată, expertul, specialistul, traducătorul și interpretul. De frecvente ori denunțatorul fals, la plîngerea sau cererea căruia a fost pornit procesul penal, în procesul audierii sale în calitate de martor oferă declarații false întru confirmarea denunțului fals anterior realizat. Formal, în cadrul acestui comportament se conțin semnele a două componente – art. 311 și art. 312 Cod penal al Republicii Moldova. Însă, conform opiniei mai multor specialiști din domeniu, calificarea prin cumul a acestor infracțiuni este inadmisibilă, cele comise fiind calificate doar în baza faptei de denunțare falsă (art. 311 Cod penal al Republicii Moldova). Drept argument în favoarea unei așa soluții aducem faptul că declarațiile mincinoase, oferite de către denunțatorul fals, sînt o continuitate a denunțului și răspunderea pentru aceste declarații nu poate surveni, în special din considerentul că depozițiile adevărate ar duce la demascarea pe sine însuși în realizarea actului de denunțare, ceea ce contrazice privilegiul autoacuzării.

În practica organelor judiciare apar anumite întrebări legate de delimitarea instigării la darea declarațiilor mincinoase, de constrîngerea de a face asemenea declarații, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații. Instigator, conform art. 42, alin. 4 Cod penal al Republicii Moldova, se consideră persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să comită o infracțiune. Pericolozitatea socială a

instigatorului constă, în esență, în faptul că el este inițiatorul săvârșirii infracțiunii, și anume: el „aprinde” dorința și hotărârea unei alte persoane de a comite o anumită infracțiune. Anume în influențarea sa asupra voinței autorului și în stimularea hotărârii acestuia de a comite infracțiunea se și reflectă legătura cauzală dintre acțiunile instigatorului și săvârșirea infracțiunii de către autor [14].

Subiect al actului de instigare poate fi persoana fizică, responsabilă, care a atins vârsta de 16 ani. Bănuitul sau învinuitul nu pot figura, în cadrul propriei cauze, în calitate de subiect al declarației mincinoase, deoarece acțiunile de un așa caracter sînt considerate ca fiind un mijloc de apărare de învinuirea care le este înaintată. Însă, în viziunea noastră, nu este exclusă situația cînd însuși învinuitul figurează în calitate de instigator al unei anumite persoane cu referire la darea declarațiilor mincinoase. Și dacă învinuitul nu poartă răspundere penală pentru darea de declarații mincinoase, apoi pentru instigarea unei alte persoane la prezentarea, cu bună-știință, a declarației mincinoase el urmează a fi supus răspunderii penale în baza regulilor generale referitoare la coparticipare în săvîrșirea infracțiunii.

Delimitarea instigării la darea declarației mincinoase, concluziei false sau a traducerii incorecte de constrîngerea de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații urmează a fi realizată în baza laturii obiective a acestor componente de infracțiune. Mijloacele de care se folosește persoana ce determină, convinge spre a da declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte pot fi diverse: propunerea, rugămintea, convingerea etc., însă ele nu sînt însoțite de aplicarea constrîngerii psihice asupra martorului, părții vătămate, expertului, specialistului etc. sau de mituirea lor. Dacă, însă,

în adresa martorului, a părții vătămate, a expertului, specialistului, a traducătorului sau interpretului este realizată amenințarea cu aplicarea violenței fizice, cu deteriorarea averii, sau dacă această amenințare se materializează cu referire la rudele lor apropiate în scopul de a-i constrînge de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte, ori dacă sînt realizate acte de mituire în acest scop, apoi aceste acțiuni constituie componenta de infracțiune prevăzută de art. 314 Cod penal al Republicii Moldova. Instigarea ce nu s-a înscunurat cu succes urmează a fi recunoscută drept act de pregătire în vederea săvîrșirii infracțiunii.

Referințe bibliografice

1. Cauza penală nr. 2012040875, SUP a IP Bălți.
2. Рашковская Ш. С. *Преступления против социалистического правосудия*. Москва: Изд. ВЮЗИ, 1957, с. 36.
3. Barbăneagră Alexei ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău, 2009, p. 622.
4. Лобанова Л. В. *Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию*. Волгоград, 1997, с. 22-23.
5. Комиссаров В. С. *Терроризм, бандитизм, захват заложника и другие тяжкие преступления против безопасности общества по новому УК РФ*. Москва: 1997, с. 84-85.
6. Новиков В. *Некоторые вопросы уголовной ответственности за заведомо ложный донос о совершении преступления (с. 306 УК)*. В: *Уголовное право*, 2003, № 1, с. 47.
7. Cauza penală nr. 2012041192, Procuratura mun. Bălți.
8. Власов И. С., Тяжкова И. М. *Ответственность за преступления против правосудия*. Москва: Юридическая Литература, 1968, с. 100.
9. Хабибуллин М. Х. *Ответственность за заведомо ложный донос и заведомо ложное показание*.

Издательство Казанского Университета, 1975, с. 101; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией А. В. Наумова. Москва: Изд. ЮРИСТЪ, 2004, с. 739.

10. Nota noastră, Victor Moraru, Anastasia Gîrlea.

11. Nota noastră. Victor Moraru, Anastasia Gîrlea.

12. Nota noastră. Victor Moraru, Anastasia Gîrlea.

13. Блинников В. А., Устинов В. С. *Лжесвидетельство: уголовно-правовые, криминологические, уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты*. Ставрополь, 1999, с. 51-53.

14. Ковалев М. И. *Соучастие в преступлении*. Часть вторая. Виды соучастников и формы участия в преступной деятельности. Свердловск, 1962, с. 175.

DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE PERSOANEI – DIMENSIUNI CONCEPTUALE

Octavian MARIAN,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

The scientific approach includes a study about the content and essence of the terminology used in the literature and legal acts on human rights. It seeks to draw a parallel between such categories as “human rights”, “natural human rights”, “rights and freedoms of the individual”, “public freedoms,” “civil rights” etc.. As a result it is concluded the continued development of the legal status of the person.

Keywords: human rights, civil rights, fundamental rights and freedoms, person, citizen, man

REZUMAT

Demersul științific cuprinde o abordare de conținut și esență a terminologiei utilizate în literatura de specialitate și în actele juridice în materie de drepturi ale omului. Se urmărește trasarea unei paralele între asemenea categorii ca: „drepturi ale omului”, „drepturi naturale ale omului”, „drepturi și libertăți fundamentale ale persoanei”, „libertăți publice”, „drepturi cetățenești” etc. În consecință se conchide evoluția continuă a statutului juridic al persoanei.

Cuvinte-cheie: drepturi ale omului, drepturi cetățenești, drepturi și libertăți fundamentale, persoană, cetățean, om

Introducere. În perioada contemporană este general recunoscut și acceptat faptul că în centrul construcției statutului juridic al persoanei stau drepturile și libertățile fundamentale ale omului, iar toată amenajarea instituțională a statului este făcută în scopul protecției, garantării și promovării acestora. Dar, pentru a le garanta și promova, este nevoie mai întâi de a le defini.

O primă dificultate care se evidențiază este de ordin terminologic, vocabularul în domeniu fiind foarte incert. Se utilizează termeni ca „drepturi ale omului”, „drepturi naturale ale omului”, „drepturi și libertăți fundamentale ale persoanei”, „libertăți publice”, „drepturi cetățenești” etc. Aceste noțiuni sînt utilizate fără distincție în actele normative de toate nivelurile, inclusiv în constituții. Prin urmare, o clarificare a acestei problematice este necesară și actuală.

Respectiv, scopul prezentului studiu constă în abordarea conceptuală a terminologiei utilizate în materia drepturilor persoanei în vederea elucidării particularităților de conținut și esență, moment deosebit de important pentru interpretarea și conceptualizarea contemporană a acestora.

Rezultate obținute și discuții.

În realizarea demersului nostru științific vom porni de la ipoteza că toate noțiunile enunțate mai sus sînt concepții apropiate, dar nu și identice, situîndu-se în planuri diferite.

Noțiunile de „drepturi naturale ale omului” și „drepturi ale omului” își au gena în doctrina dreptului natural, conform căreia omul posedă un ansamblu de drepturi prin simplul fapt că este om. Statul nu creează aceste drepturi, ci are doar misiunea de a le recunoaște, de a le consacra, proteja și promova. Fundamentele drepturilor naturale ale omului rezidă în principiul autonomiei de conștiință. Aici statul nu intervine. Drepturile omului sînt acele prerogative naturale ale ființei umane, în temeiul cărora omul, conform voinței sale subiective, poate desfășura sau refuza o acțiune, pentru exercitarea unei valori umane, în scopul coexistenței sale în societate [1, p. 445-446]. Fiind inerente naturii umane, drepturile omului sînt universale. Această universalitate înseamnă că toți oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi, adică drepturile omului se aplică tuturor ființelor umane, iar egalitatea în drepturi nu poate fi abolită, indiferent de situație.

Există opinia că noțiunea de drepturi ale omului se situează în afara sau deasupra dreptului pozitiv [2, p. 16-18]. În viziunea lui Ion Dogaru și Dan-Claudiu Dănișor, această tratare este greșită, deoarece nu reflectă clar noțiunea de drept pozitiv. Autorii consideră că trebuie depășit pozitivismul naiv care crede că „drept pozitiv” înseamnă numai drept formulat și recunoscut de legiuitor. Dreptul pozitiv este dreptul efectiv aplicabil într-un stat la un moment dat. În viziunea autorilor, acest drept include și drepturile naturale, care sînt aplicabile cu același titlu ca legislația impusă de stat. Dreptul natural este morala socială însăși, care limitează și astfel umanizează dreptul [3, p. 96]. Deci el este drept pozitiv în sensul autenticului pozitivism, căci judecătorul este legat de acest drept cu același titlu ca și de legislație [4, p. 35-37].

Drepturile omului nu pot fi confundate cu drepturile subiective: drepturile omului sînt prerogative abstracte, acordate tuturor. Ele reprezintă drepturi universale, care fac parte din dreptul obiectiv. Drepturile subiective sînt prerogative concesionate persoanei de ordinea juridică și garantate prin intermediul dreptului, de a dispune

de anumite valori recunoscute ca aparținându-i sau ca fiindu-i datorate [5, p. 239]. Dreptul subiectiv este un drept concedat, în timp ce un drept natural nu este concedat de ordinea juridică, ci doar constat și apărut de aceasta. Dreptul subiectiv al omului aparține unui subiect concret, pe când cel natural aparține tuturor subiectelor de drept în mod egal din punct de vedere juridic. Astfel, drepturile omului nu sînt drepturi subiective, ci condiția oricărui drept subiectiv. Incontestabil că drepturile omului se prelungesc în drepturi subiective, dar nu se confundă cu ele.

La rîndul lor, noțiunile „drepturile omului” și „drepturile fundamentale” nu sînt identice. Determinativul „fundamentale” își are originea în garantarea acestor drepturi în legea fundamentală. Astfel, ceea ce face un drept să se transforme din drept natural în drept fundamental este consacrarea acestuia în constituție. În acest sens vine definiția că drepturile fundamentale sînt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin constituție și garantate de constituție și legi [1, p.140]. Altfel spus, din punct de vedere strict juridic, numai drepturile și libertățile nominalizate în constituție sînt drepturi fundamentale. Acestea sînt determinante pentru statutul juridic al persoanei, deoarece exprimă „raporturile esențiale dintre putere și persoană, în cadrul cărora acestea din urmă i se asigură un anumit grad de securitate, o sferă de autonomie la adăpostul ingerinței puterii” [6, p.79]. Acest fapt „plasează drepturile omului în inima politicii, în centrul raporturilor dintre putere și persoană” [7, p.4].

Drepturile fundamentale beneficiază de atributul supremației constituției, atît din punct de vedere al forței juridice, al orga-

nelor competente să le adopte, al procedurii de modificare, precum și al garantării lor. Sfera drepturilor și a libertăților prevăzute de constituție este largă. Ea a integrat principalele drepturi fundamentale reglementate de documentele internaționale și modul în care se interpretează și se aplică în legislația națională.

Drepturile fundamentale au o valoare superioară, întrucît determină statutul politico-juridic al persoanei [8, p.7].

Nici termenii „drepturi ale omului” și „drepturi ale persoanei” nu au un conținut similar. Omul este conceput ca individ avînd o existență autonomă, pe cînd persoana este privită în relație, încadrat în societate [4, p.69], inseparabil de aceasta. Dacă *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 1789 vorbea de drepturi ale individului, textele actuale vorbesc mai curînd de persoană. Legea Fundamentală a Germaniei, în art. 1, proclamă că „demnitatea persoanei umane este sacră” [9]. Preambulul Constituției Franței din 1946 vorbește de regimuri, raportîndu-se la „persoana umană” [10]. Este o urmare a filosofiei personaliste, care refuză să conceapă raporturile individului cu societatea doar ca fiind antagoniste. Noțiunea de persoană exprimă imposibilitatea de a gîndi omul în afara grupurilor sociale în care el este integrat, transcendîndu-le prin finalitatea sa proprie, dar indisolubil de ele [11]. Dacă drepturile bazate pe concepția individualistă erau drepturi ale căror exercitare depindea de voința unui singur om, drepturile bazate pe concepția personalistă sînt drepturi al căror exercițiu poate fi colectiv, spre exemplu, libertatea de asociere, dreptul la grevă, libertatea reuniunilor etc. Se asigură astfel o conciliere a tendințelor socializante cu finalitatea individualistă [4, p. 71].

Categoriile juridice de „drepturi ale omului” și „drepturi ale cetățeanului” se află în strînsă

corelație, dar nu se confundă. Expresia „drepturile omului” evocă drepturile ființei umane înzestrate cu rațiune și conștiință, careia îi sînt recunoscute drepturile sale naturale ca drepturi inalienabile și imprescriptibile, în timp ce drepturile cetățenești desemnează drepturile proclamate și asigurate prin constituția statului al cărui cetățean este [12, p. 142]. Ion Deleanu apreciază că prin „drepturile omului” se înțeleg drepturile oricărei persoane care se află în spațiul suveranității unui stat, indiferent de raportul său cu statul respectiv, iar prin „drepturile cetățeanului” înțelegem drepturile specifice acelei persoane care, prin raportul de cetățenie, aparține statului respectiv (de exemplu, drepturile electorale, dreptul de a ocupa anumite funcții publice etc.) [13, p. 138].

Referitor la noțiunile de „drepturi” și „libertăți”, în doctrina juridică s-a afirmat că, din punct de vedere juridic, dreptul este o libertate, iar libertatea este un drept, iar între cei doi termeni nu există deosebiri de natură juridică, ele reprezentînd în realitate o singură noțiune juridică, denumită frecvent *libertăți publice* [14]. Prin expresia *libertăți publice* trebuie să se înțeleagă atît libertățile, cît și drepturile umane, dar care aparțin dreptului public, mai ales dreptului constituțional, și care se bucură de un regim juridic aparte [15, p. 106]. În același sens, V. Zaporozjan susține că nu există deosebiri între acestea, deoarece dreptul este o libertate, iar libertatea este un drept [1, p. 141]. Garantarea ambelor categorii ca drepturi fundamentale presupune acțiuni concrete din partea statului.

Totodată, tot în doctrină [12, p. 141] s-a subliniat că nuanțarea terminologică are o explicație de ordin istoric, în sensul că la început în catalogul drepturilor umane au apărut libertățile, ce presupuneau din partea celorlalți o atitudine generală de abținere. Evoluția

libertăților, în contextul mai larg al evoluției politice și sociale, a avut ca rezultat cristalizarea conceptului de drept, concept cu un conținut și semnificații juridice complexe. În timp, aceste libertăți au trebuit să nu fie numai proclamate, ci și promovate și mai ales protejate și garantate. În aceeași albie de idei găsim la Constantin Dissescu că „libertatea este exercițiul conștient al voinței, e voința în concurs cu viața, e dreptul ființei inteligente de a se dezvolta în ordinea sa după rațiune. Dreptul derivă din libertate [1, p. 106].

În opinia lui T. Cîrnaț [1, p. 47], „dreptul meu – obligația statului de a face ceva, libertatea mea – prohibiția (interdicția) statului de a acționa într-o anumită regiune” [1, p. 447].

Analizate din punct de vedere juridic, drepturile omului presupun că omul nu există decât ca individ social, că drepturile sale nu pot fi privite decât din punct de vedere material, ca pe maximul de facilități și de posibilități de a acționa lăsate individului. Ca urmare, statutul juridic al persoanei are ca bază ideea de libertate. Libertatea individului este o valoare socială inestimabilă, întrucât ea conferă posibilitatea valorificării tuturor însușirilor, atributelor, intereselor și aspirațiilor legitime și raționale ale ființei umane, în limitele admise de lege [1, p. 8-9]. Libertatea individuală presupune o asemenea stare în care omul poate să dispună de sine, de corpul său, de psihicul, moralitatea, securitatea sa după bunul său plac. În general, valoarea libertății este deosebită, ea fiind privită ca o condiție indispensabilă dezvoltării omului ca ființă rațională [1, p. 12-13]. Mai mult, omul ca personalitate nu poate exista fără libertate. În acest sens, se susține că, după viață, omul prețuiește cel mai mult libertatea [1, p. 5].

Acestui punct de vedere juridic îi sînt proprii două modalități de

a concepe libertatea: ca autonomie și ca participare [4, p. 20].

Prima modalitate rezultă din interdicția impusă guvernanților de a depăși anumite limite, de a avea imixtiune într-o sferă rezervată individului, de a se abține de la amestecul în anumite comportamente individuale. Dar libertatea-autonomie, pentru a fi protejată și asigurată, trebuie să fie completată de libertatea-participare. Astfel, a doua modalitate este concepută ca o cooptare a individului la exercițiul, instaurarea și menținerea puterii publice. Or individul nu-și poate păstra libertatea-autonomie decât în măsura în care el controlează instrumentele care ar putea limita această libertate. Așadar, libertatea-autonomie stă la baza libertăților publice, iar libertatea-participare stă la baza drepturilor politice.

Libertățile publice cer statului să se abțină de a interveni într-un domeniu rezervat individului. În cazul drepturilor, statul este văzut ca furnizînd anumite prestații esențiale indivizilor, ceea ce generează drepturi de creanță față de stat pentru aceste prestații. Libertățile publice nu cer mijloace materiale, fiind suficientă doar voința de a acționa a titularului dreptului; drepturile au nevoie de programe speciale din partea statului pentru a se vedea realizate.

Drepturile sînt de natură să asigure omului: libertatea conduitei în limitele stabilite de lege; posibilitatea dispunerii de anumite beneficii sociale; competența de a întreprinde anumite acțiuni și de a cere de la alte persoane acțiuni corespunzătoare; posibilitatea adresării în instanța de judecată pentru apărarea drepturilor încălcate [1, p. 5-6]. Dreptul stabilește direcțiile și limitele utilizării de către persoană a posibilităților sale, limitele acțiunii individului în diferite sfere ale vieții sociale. În același timp, prin intermediul drepturilor omul se protejează de ingerința

arbitrară a puterii de stat în viața personală [1, p. 31]. La rîndul lor, libertățile sînt aceleași drepturi, dar ele țin de acea sferă a activității umane în care statul nu trebuie să intervină, dar pe care e obligat să o protejeze. Particularitatea libertăților rezidă în caracterul acțiunilor persoanei, în posibilitatea de a se comporta în anumite cazuri după cum consideră și voiește.

O libertate este un principiu moral ce definește și consfințește libertatea de acțiune a individului în context social. Ea semnifică libertatea de constrîngere, de amestec din partea altora. Astfel, o libertate este pentru fiecare individ o autorizare morală de natură pozitivă, și anume a libertății sale de a acționa în conformitate cu propria lui judecată, pentru atingerea propriilor lui obiective, prin propria lui opțiune voluntară, neconstrînsă. În ceea ce îi privește pe ceilalți, libertățile nu impun asupra acestora nici o obligație, cu excepția uneia de natură negativă: de a se abține de la violarea drepturilor lui [16].

În pofida diferențelor nuanțate între *libertăți* și *drepturi*, în continuare nu ne vom centra asupra acestora, utilizînd termenul de „drepturi” în ambele înțelesuri.

Vorbînd despre valoarea socială deosebită a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, acestea, luate în ansamblu, sînt de natură să asigure dezvoltarea liberă a individualității umane și a societății. Destinația supremă a instituției drepturilor omului – cea de a garanta dezvoltarea liberă a individualității umane, dar și a societății (iminent și a statului) – relevă corelația existentă între dezvoltarea liberă a individualității umane și progresul social. Conștientizarea acestei corelații este absolut necesară pentru societățile aflate în tranziție, deoarece ea indică calea firească a progresului social care în asemenea societăți este cea de garantare a drepturilor omului [1, p. 52].

Este necesară asigurarea intangibilității drepturilor și libertăților omului, apărării social-juridice a personalității, a tuturor valorilor și bunurilor, asigurarea unui amplu sistem de garanții ale drepturilor, libertăților și intereselor cetățeanului, precum și caracterului real al protecției acestora [1, p. 9].

Drepturile și libertățile persoanei s-au dezvoltat în timp și, istoric, se caracterizează printr-o mișcare de extensie pe orizontală și una pe verticală.

Extensia orizontală este caracterizată prin lărgirea frontierelor comunității [17, p. 89], adică prin faptul că drepturile persoanei sînt obținute treptat de ansamblul membrilor societății, excluzîndu-se careva criterii de cenz, precum rasa, culoarea, nivelul de instruire, proprietatea sau sexul.

Extensia verticală este condiționată de luarea în considerație a condițiilor concrete de existență a diverselor categorii sociale, ceea ce a impus o lărgire a drepturilor recunoscute [18]. Dinamica acestui proces este descrisă în literatura de specialitate prin trei „generații de drepturi”.

Prima generație cuprinde domeniul **drepturilor civile și politice**, care sînt fondate pe principiul libertății și sînt predestinate să protejeze individul de intervenția excesivă a statului și a autorităților publice, fiind considerate drepturi negative. Astfel, ele se caracterizează printr-o trăsătură comună – sînt libertăți revendicate și obținute contra și prin raportare la stat [19]. Drepturile civile sînt acele drepturi care vizează garantarea integrității fizice și morale, dar și protejarea indivizilor în relația cu sistemul legislativ și politic. Drepturile din această generație au apărut odată cu trecerea la societatea burgheză, o dezvoltare furtunoasă a acestui proces survenind ca urmare a revoluțiilor franceză și americană. În această perioadă, drepturile omului se bazează

pe un individualism pronunțat. Se constată o afirmare a unor așa drepturi, precum libera circulație, respectul personalității, libertatea conștiinței, libertatea exprimării, a opiniei; se pune accent pe dreptul de proprietate. Aceste libertăți cer statului să se abțină să intervină în sfera privată a individului, cer puterii să respecte o arie de libertate-autonomie a individului; ele presupun o eliberare de sub dominația statului.

Totodată, pentru a-și proteja aceste drepturi, individul trebuie să controleze puterea, să participe la ea. Această participare se face prin dreptul de a alege și a fi ales, prin intermediul referendumului, inițiativei populare etc. Astfel, în secolul al XIX-lea se pun în evidență drepturile politice, concepute ca o asociere a individului la instaurarea, exercițiul și menținerea puterii publice.

A doua generație de drepturi este de altă natură, incluzînd **drepturile sociale, economice și culturale** – de exemplu, dreptul la muncă, dreptul la sănătate și la educație, dreptul la o viață decentă, dreptul de a se asocia în sindicate. Valoarea fundamentală, care stă la baza celei de-a doua generații, este egalitatea: accesul egal la servicii, oportunități sociale și economice echivalente [20]. Drepturile sociale promovează participarea deplină la viața socială: dreptul de a avea o familie, dreptul la odihnă, dreptul la sănătate; drepturile economice se referă la standardele de viață, ca premisă a demnității și libertății umane: dreptul la muncă, la locuință, la asigurări sociale; drepturile culturale cuprind dreptul de a participa liber la viața culturală a comunității, dreptul la educație, drepturi referitoare la păstrarea identității culturale.

Drepturile celei de-a doua generații sînt drepturi de factură deosebită de primele. De data aceasta, nu se mai cere o abținere a statului de a interveni, ci, dimpo-

trivă, o intervenție activă a acestuia. Statului i se cere o prestație. Această nouă generație de drepturi face trecerea de la statul minimal, specific liberalismului clasic, la statul-providență. Pe lângă faptul că aceste drepturi cer o intervenție activă a statului, ele sînt drepturi care tind să protejeze persoana contra societății civile însăși, care poate fi represivă. Ele se preocupă să pună persoana la adăpost nu doar de abuzurile ce ar rezulta din exercițiul puterii statului, ci și să-l pună la adăpost de forțele private, în primul rînd de cele economice [21, p. 167].

Cele două categorii de drepturi au fost urmate de o *a treia*, care include dreptul la pace, dreptul la dezarmare, dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu înconjurător sănătos etc., denumite și **drepturi de solidaritate**. Această categorie nouă de drepturi, aflate încă în curs de formare, sînt denumite și drepturi „colective” ale societății sau ale persoanelor. Acestea au apărut ca urmare a dezastrelor ecologice, a războaielor și sărăciei, fenomene care au atras atenția omenirii asupra dreptului la dezvoltare, la pace sau la un mediu sănătos, la asistență umanitară [22].

Modul de abordare a problemei drepturilor din generația a treia, precum și discuțiile de nivel interstatal și științific, adoptarea de acte internaționale ce includ în ele aceste drepturi sau dezvoltarea conținutului unora dintre ele, cum ar fi, spre exemplu, Declarația din 1986 cu privire la dreptul la dezvoltare, dovedesc o dată în plus că enumerarea drepturilor omului e departe de a fi epuizată și că lista lor poate fi continuată.

Instituționalizarea succesivă a componentelor civilă, politică, economică, socială și culturală ale statutului juridic al persoanei este esențială pentru înțelegerea dinamicii raporturilor dintre persoană și stat în societățile contemporane. Acest statut poate fi eficace doar

atunci cînd asigură accesul la toate aceste drepturi.

Componenta civilă a statutului se raportează sistemului de valori într-un context dat – membrii comunității posedă anumite drepturi fundamentale, așa ca libertatea conștiinței, libertatea exprimării, religiei și egalitatea în fața legii. Procesul legislativ și judiciar servesc la fortificarea acestora. Componenta politică înlesnește actualizarea drepturilor civile: e vorba de dreptul de a participa la procesul politic care cuprinde dreptul la vot și dreptul de a influența luarea deciziilor publice. Prezența drepturilor civile și politice reprezintă o condiție necesară, dar, totuși, insuficientă a egalității. Drepturile civile și participarea la procesul politic nu au valoare decît dacă toate categoriile sociale posedă capacitatea și, deci, mijloacele efective pentru a îndeplini rolul lor într-un mod credibil, ceea ce impune egalarea șanselor tuturor acestor categorii.

Instituționalizarea componentei sociale necesită accesul egal la resursele sociale și absența discriminării. În acest sens sînt legitime măsurile adoptate de statul-providență, măsuri care includ, printre altele, accesul la serviciile de sănătate, pensiile și avantajele sociale, gratuitatea învățămîntului școlar etc. [23]. Este vitală asigurarea condițiilor materiale minime pentru supraviețuirea și accesul la anumite bunuri “esențiale”, dacă se dorește ca drepturile și libertățile politice, garantate tuturor, să nu ajungă la zero. Totodată, definirea drepturilor economice și sociale și a condițiilor de acces la ele poate rezulta dintr-o dezbatere democratică susținută de drepturile civile și politice.

Astfel, este important să afirmăm natura complementară a drepturilor civile și politice și a drepturilor economice, sociale și culturale. Departe de a se afla în opoziție, aceste categorii de drepturi

se susțin reciproc. Drepturile economice și sociale au, în mod cert, o dimensiune juridică [24].

Concluzii. Evoluția statutului juridic al persoanei reprezintă un proces de extensie a drepturilor și libertăților acordate indivizilor. De la drepturile și libertățile civile, ca fundament al statutului juridic al individului modern, s-a trecut treptat la drepturile politice care presupun participarea, apoi la drepturile sociale, economice și culturale, fondate pe recunoașterea a drepturilor, care coincide cu extinderea lor la ansamblul de persoane, poate, deci, fi văzută ca o consecință a emancipării statutului juridic al persoanei în contemporaneitate.

Valorile umane universale, precum libertatea, egalitatea și echitatea, au fost incorporate într-un set concret de standarde privind drepturile și libertățile, articulate între ele într-un statut juridico-politic al persoanei, garantat și promovat, în principal, în cadrul unui stat, dar și la nivel internațional. Modul în care acest statut este privit și în care drepturile și îndatoririle corespunzătoare sînt trăite permit menținerea și evoluția acestui statut către o mai mare libertate, egalitate și democrație.

Referințe bibliografice

1. Chetruș Ulian. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrîngere juridică*. Teza de doctor în drept, Chișinău, 2013. http://www.cnaa.md/files/theses/2013/25416/ulian_chetrus_thesis.pdf.
2. Rivero J. *Libertés publiques*. Tome 1, Paris: Presses universitaires de France, 2003, 271 p.
3. Renard G. *Le droit, la justice et la volonté*. Paris: PUF, 1949, 397 p.
4. Dogaru Ion, Dănișor Dan Claudiu. *Drepturile omului și libertățile publice*. Chișinău: Zamolxe, 1998, 242 p.
5. Pescatore P. *Introduction a la*

science de droit. Luxemburg: Office des imprimés de l'État, 1978, 315 p.

6. *La conquête mondiale des droits de l'homme*. Editura UNESCO, 1998, 211 p.

7. Mourgeon J. *Les droits de l'homme*. Paris: PUF, 1998, 196 p.

8. Diaconu I. *Drepturile omului*. București: IRDO, 1993, 222 p.

9. <http://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/legea-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>.

10. http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf.

11. Rivero J. *Libertés publiques*. Tome 1. Paris: Presses universitaires de France, 2003, 271 p.

12. Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a 13-a, vol. I. București: C.H. Beck, 2008, 216 p.

13. Deleanu I. *Instituții și proceduri constituționale*. București: Servo-Sat, 2003, 936 p.

14. http://www.beckshop.ro/fisiere/5862_fp_2664_EdituraCHBECK-dimensiunea...%20extras.pdf.

15. Iancu Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a 4-a revăzută. București: Lumina Lex, 2007, 568 p.

16. Ayn Rand. *Obiectivismul, filosofia rațiunii*. <http://aynro.blogspot.com/2008/12/drepturile-omului.html>.

17. Yuval-Davis Nira, Anthias Floya. *Racialized Boundaries: race, nation, gender, colour, and class and the anti-racist struggle*. London/New York, Routledge, 1992, 226 p.

18. Duchastel Jules. *La citoyenneté dans les sociétés contemporaines: entre mondialisation des marchés et revendications démocratiques*. <http://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/duchastel-mai-2002-ACFAS.pdf>.

19. Haarscher G. *The idea of equality*. In: Bulletin of the Australian Society for Legal Philosophy, Sydney, oct. 1982, nr. 23.

20. Laliberté Jean. *Réinventer la démocratie: pour une démocratie participative sans partis politiques et sans élections*. Québec: Septentrion, 2011, 218 p.

21. Duverger M. *Eléments de droit public*. Paris: PUF, 1983, 442 p.

22. Laliberté Jean. *Réinventer*

la démocratie: pour une démocratie participative sans partis politiques et sans élections. Québec: Septentrion, 2011, 218 p.

23. Juteau Danielle. *L'intégration dans une société pluraliste. Les relations intercommunautaires au Québec: un diagnostic qualitatif.* Ministère des Communautés culturelles et de l'Immigration, Montréal, 1993, 50 p.

24. Audigier François. *Concepte de bază și competențe esențiale referitoare la educația pentru cetățenie într-o societate democratică:* http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/basic_conc_edc-oth-rmn-t07.pdf.

EFECTELE DE JURE ALE PROCEDURII DE INSOLVABILITATE

Carolina CATAN,
doctorandă

SUMMARY

The performed research has been used to describe content, grounds of arising of insolvency procedure effects as well as criteria for classifying the effects of establishing the state of insolvency both at the legislative level and at the doctrinal level.

Keywords: debt, unsecured creditor, insolvent debtor, insolvency instance, manager of insolvency procedure

REZUMAT

Prin prisma cercetării realizate este descris conținutul, temeiul de survenire a efectelor procedurii de insolvență, precum și criteriile de clasificare a efectelor constatării stării de insolvență, atât la nivel legislativ, cât și la nivel doctrinar.

Cuvinte-cheie: creanță, creditor chirografar, debitor insolvent, instanță de insolvență, administrator al procesului de insolvență

Introducere. Hotărîrea de deschidere a procedurii de insolvență, indiferent de procedura ce urmează a fi aplicată debitorului, este una constitutivă, întrucît prin ea se creează o situație nouă pentru debitorul insolvent, producînd o serie de efecte.

În literatura de specialitate, în special la autorul Tănăsică E., este apreciat [1, p. 162] că sentința declarativă de faliment este actul inițial al procedurii executive concursuale aplicabile comercianților și reprezintă izvorul desesizării, al gestiunii sindicale, al descalificării și naturii infamate a falimentului, al vocațiunii instanței falimentare de a ordona arestarea falșilor, al suspendării urmărilor individuale ale creditorilor, al încetării cursurilor dobînzilor asupra bunurilor falitului etc., precum și temeiul de aplicare a prezumției de fraudă în cursul perioadei suspecte. Trebuie menționat faptul că, întrucît procedura insolvenței nu are caracter punitiv și infamat, efectele sale nu privesc persoana debitorului, ci se referă la drepturile și obligațiile

debitorului, precum și la drepturile terților privind valorificarea creanțelor împotriva debitorului. Scopul acestor efecte legale ale deschiderii procedurii insolvenței este menținerea averii debitorului în stare existentă la data deschiderii procedurii.

Hotărîrea de intentare a procesului de insolvență și data pronunțării acesteia, au o deosebită importanță, întrucît reprezintă momentul deschiderii procedurii de care sînt legate o serie de efecte juridice. Fie că este vorba de procedura falimentului sau falimentului simplificat, fie că cerea introductivă privind intentarea procesului de insolvență a fost depusă de creditor sau de debitor, efectele deschiderii procedurii de insolvență sînt aceleași.

Scopul prezentului articol, după cum rezultă din însuși titlul lui, este identificarea esenței și întinderii efectelor de jure ale intentării procesului de insolvență, precum și a limitelor acestora și a modului de transpunere în practica judiciară.

Materiale și metode aplicate.

În procesul studiului au fost utilizate următoarele metode de investigație științifică: analiza logică, analiza comparativă, analiza sistemică, sinteza, clasificarea. În calitate de materiale au servit o serie de lucrări științifice, reglementări naționale, precum și reglementările problematice abordate ale altor state și jurisprudența în materia respectivă.

Rezultate obținute și discuții. Efectele hotărârii instanței de insolvență privind intentarea procesului de insolvență sunt prevăzute de Legea insolvenței Republicii Moldova nr. 149 din 29.06.2012 în primele IV secțiuni ale Capitolului III, care le grupează în:

- efecte generale;
- situația raporturilor preexistente;
- contestarea actelor juridice ale debitorului;
- asigurarea integrității masei debitoare.

Autorii autohtoni N. Roșca și S. Baieș, propun mai multe clasificări ale efectelor deschiderii procedurii de faliment, printre care divizarea efectelor în:

- a) patrimoniale;
- b) nepatrimoniale [2, p. 416].

O a doua clasificare oferită de aceștia este cea privind divizarea efectelor intentării procesului de insolvență în [2, p. 416]:

I. Efecte juridice privind drepturile și obligațiile debitorului insolvent. Astfel, de la data intrării în vigoare a hotărârii privind intentarea procesului de insolvență pentru debitor se produc următoarele efecte:

1. Debitorul pierde dreptul de folosință, de dispunere și de administrare a patrimoniului, drepturile și obligațiile lui trecând la

administratorul insolvenței desemnat de instanța de judecată. În realitate, debitorul nu pierde dreptul de proprietate asupra bunurilor ce îi aparțin, acestea continuând să fie ale debitorului până în momentul în care sunt comercializate la licitație, iar banii obținuți sunt repartizați între creditorii. Debitorul este desesizat, adică i se ridică dreptul de a administra bunurile ce îi aparțin și de a dispune de ele. Administratorul acționează în numele debitorului, nu în nume propriu, prin urmare este organul lui executiv, îndeplinind funcțiile acestui organ sub supravegherea instanței, a creditorilor. Orice act de dispoziție al debitorului asupra bunurilor sale efectuat după intentarea procesului de insolvență este nul, iar dacă contractul a fost executat în ziua intentării procesului de insolvență, se consideră ca s-a dispus după intentare.

2. Activitatea organelor de conducere ale debitorului se suspendă.

3. Decontările cu debitorul insolvent se efectuează numai printr-un cont special; dacă se fac prin alte conturi, achitățile cu debitorul vor fi considerate nule.

4. Debitorul insolvent nu este în drept să ofere garanții de executare a obligațiilor, orice garanție de executare a obligațiilor poate fi acordată numai de administrator.

5. Procesele pendente în care debitorul are calitatea de reclamant vor fi preluate de administrator.

II. Efecte juridice privind drepturile și obligațiile creditorilor, debitorului insolvent și care se produc de la data intentării procesului de insolvență sunt următoarele:

1. Creanțele de natură contractuală pe care le au creditorii față de debitor se consideră ajunse la

scadență, la data intentării procesului de insolvență;

2. Se interzice executarea silită față de debitor și bunurile acestuia, executarea se face numai în procesul de insolvență conform clasei și rangului de creditor.

3. Cerințele patrimoniale împotriva debitorului insolvent pot fi înaintate numai în instanță.

4. Se întrerupe calcularea penalităților aferente datoriilor debitorului;

5. Se întrerupe calcularea dobânzilor la obligațiile băncii aflate în proces de insolvență.

6. Se suspendă calcularea dobânzilor aferente creditelor acordate debitorului de către Ministerul Finanțelor.

După cum putem constata, nu există o opinie unică în privința clasificării și sistematizării efectelor intentării procesului de insolvență față de debitorul insolvent.

Reieșind din cele expuse, din start menționăm că niciuna dintre clasificările efectelor intentării procesului de insolvență prezentate supra nu se referă la desemnarea administratorului procesului de insolvență. Prin urmare, clasificările și sistematizările expuse le considerăm omisive, cu atât mai mult că în clasificarea oferită de legiuitor și cele propuse în doctrină efectele prezentate sunt strâns legate de activitatea administratorului procesului de insolvență. Totodată, nicăieri nu este prezentat ca prim efect al deschiderii procedurii de insolvență desemnarea administratorului procesului de insolvență sau a lichidatorului, după caz. Ori, *per a contrario*, fără desemnarea administratorului procesului de insolvență sau a lichidatorului, o mare parte din efectele enu-

merate supra efectiv nu puteau fi realizate.

Astfel, considerăm necesar de a menționa că desemnarea administratorului procesului de insolvență sau a lichidatorului, după caz, ca prim efect al intentării procesului de insolvență, urmează să constituie un prim criteriu de clasificare a efectelor constatării stării de insolvență a debitorului.

Primă clasificare a efectelor intentării procesului de insolvență este aceea care sistematizează efectele în cele care se produc de drept, cum ar fi suspendarea activității organelor de conducere ale debitorului, și cele ce pot fi aduse la îndeplinire numai prin acțiunile administratorului procesului de insolvență sau a lichidatorului, după caz. În acest sens, drept exemplu invocăm preluarea cauzelor pendinte în care debitorul, în cadrul procesului de insolvență, are calitatea de debitor în cadrul altor procese contencioase.

Totodată, pornind de la principalul efect al intentării procesului de insolvență, și anume desemnarea administratorului procesului de insolvență sau lichidatorului, după caz, efectele pot fi clasificate în următoarele categorii:

- efecte obligatoriu de realizat, cum ar fi preluarea neîntârziată a bunurilor ce aparțin masei debitoare, în cazul acțiunilor incluse în această categorie sunt obligatoriu de realizat, administratorul neavând dreptul la opțiune;

- efecte a căror survenire sînt lăsate la latitudinea administratorului procesului de insolvență sau lichidatorului, după caz. În acest sens, administratorul/lichidatorul poate introduce în instanța de insolvență acțiuni în ve-

derea anulării unor acte juridice, dacă ele afectează bunurile debitorului.

Deci, survenirea sau nu a acestor efecte este lăsată la alegerea administratorului, fiind influențate nu numai de factori obiectivi, ci și de factorii subiectivi, care determină acțiunile sau inacțiunile administratorului procesului de insolvență sau lichidatorului, după caz.

În cele ce urmează propunem realizarea analizei doar a acelor efecte ale intentării procesului de insolvență ce intervin *de jure*, iar nerealizarea acțiunilor pentru survenirea acestora constituind încălcare flagrantă a prevederilor legale, subiecți ai răspunderii putînd fi persoanele care nu au îndeplinit acțiuni în vederea survenirii acestor consecințe ale intentării procesului de insolvență sau care au împiedicat survenirea acestor consecințe.

Astfel, principalele efecte *de jure* ale intentării procesului de insolvență sînt:

I. **Desemnarea administratorului procesului de insolvență sau lichidatorului după caz**

Conform art. 2 din Legea insolvenței, care definește noțiunea de *administrator* al insolvenței ca cea persoană, desemnată în condițiile legii, pentru supravegherea și/sau administrarea debitorului în perioada de observație, în procesul de insolvență și/sau pe durata restructurării, în conformitate cu competențele stabilite de legea citată.

Același articol conține și definiția termenului de *lichidator* – cea persoană desemnată în condițiile legii să conducă activitatea debitorului în cadrul procedurii falimentului, atît în procedură generală, cît și în procedură simplificată, în conformitate cu com-

petențele stabilite de Legea insolvenței.

Deci, reieșind din prevederile legale enunțate supra, putem concluziona că debitorul este condus de către administratorul insolvenței, în perioada de la intentarea procesului de insolvență și pînă la desfășurarea adunării de raportare.

În același timp, potrivit cadrului normativ în vigoare, activitatea debitorului este condusă de lichidator în cazul aplicării față de debitor a procedurii falimentului sau falimentului simplificat.

Desemnarea administratorului procesului de insolvență la data intentării procesului de insolvență, conform art. 5 din Legea insolvenței, constituie o atribuție exclusivă a instanței de judecată. Desemnarea acestuia odată cu intentarea procesului de insolvență poartă un caracter provizoriu, deoarece prima adunare a creditorilor decide asupra menținerii sau destituirii administratorului insolvenței desemnat de instanța de insolvență.

În practica judiciară de după intrarea în vigoare a Legii insolvenței nr. 149 din 29.06.2012, au apărut mai multe dispute privind de motivarea de către instanța de insolvență a selectării și desemnării într-o primă fază a administratorului insolvenței.

Situația similară în România este următoarea: pentru desemnarea provizorie a administratorului insolvenței, instanța de insolvență trebuie să țină cont de eventualele cereri ale creditorilor prezenți, pe care le poate respinge numai motivat (Curtea de Apel Ploiești, Secția comercială și de contencios administrativ și fiscal, decizia nr. 1941 din 8 august 2006) [1, p. 166].

Într-o altă speță s-a reținut că instanța de insolvență nu și-a motivat alegerea făcută la numirea administratorului insolvenței, nu a avut în vedere și nu s-a pronunțat asupra cererii formulate de creditor, prin care își exprimă o anumită opțiune (Curtea de Apel Ploiești, Secția Comercială și de contencios administrativ și fiscal, decizia nr. 2648 din 21 decembrie 2006) [1, p. 166].

În ceea ce ne privește, considerăm că pentru selectarea și desemnarea administratorului procesului de insolvență, instanța de insolvență urmează să țină cont de toate ofertele de servicii depuse în instanța dată, de cererile depuse în acest sens de către creditori, precum și de cererile depuse de debitor, în cazul în care inițierea procesului de insolvență îi aparține, motivându-și în fiecare caz admiterea sau respingerea cererilor privind desemnarea administratorului insolvenței.

II. *Transmiterea către administrator/lichidator a dreptului de administrare și de dispoziție (desesizarea debitorului)*

Conform art. 74 alin. (1) din Legea insolvenței, prin hotărârea de intentare a procedurii de insolvență, dreptul debitorului de a administra și de a dispune de bunurile incluse în masa de creditori este transmis administratorului insolvenței/lichidatorului.

Un alt efect, aflat în strânsă legătură cu cel enunțat anterior, este cel prevăzut de art. 76 alin. (1), lit. a) din Legea insolvenței, conform căruia, din momentul intențării procesului de insolvență, activitatea organelor de conducere ale debitorului se suspendă.

Autorul E. Tănăsică susține că cea mai de seamă dintre toate consecințele declarației falimentului

comerciantului este situația pe care legea o stabilește acestuia în suși față de bunurile sale patrimoniale. Din chiar clipa declarației și deplin drept și până la încetarea stării de faliment, datornicul se găsește în neputință de a mai înrăuri starea bunurilor sale patrimoniale, în mod opozabil masei sale de creditori [1, p. 187].

În fapt, înlăturarea debitorului de la administrarea patrimoniului constă în neputința debitorului de a mai administra și culege venituri, de a continua activitatea, prin interdicția de a mai reprezenta interesele patrimoniale în instanță, imposibilitatea de a mai contracta, de a înstrăina sau greva bunurile.

Prima reglementare legală în acest sens apare în Codul comercial francez din anul 1807, sub denumirea de „*dessaisissement*”, cu înțelesul de *deposedare* [1, p. 188].

Desesizarea debitorului a fost explicată prin intermediul mai multor teorii, cum ar fi: transferul de proprietate, a dreptului real de garanție, a inopozabilității actelor falitului față de masa credală, teoria sechestrului asigurator și excluderea ideea de expropriere și de incapacitate contractuală [1, p. 188].

În ceea ce ne privește, considerăm incorectă teoria exproprierii și achiesăm opinia exprimată de către instanțele constituționale ale altor țări, prin care just s-a concluzionat de a respinge excepția de neconstituționalitate în privința textului legal ce prevede ridicarea dreptului debitorului de a administra patrimoniul. În acest sens, Curtea a arătat că textul prevede ridicarea dreptului de administrare al debitorului în scopul protejării patrimoniului, a activelor debitorului, al prevenirii gospodăririi nechibzuite a acestora, ce ar putea cauza noi pierderi și împiedicarea

satisfacerii creditelor. Încălcarea dreptului de administrare al debitorului unor persoane calificate și responsabile nu încalcă dreptul de proprietate al acționarilor și este conformă prevederilor constituționale, conform cărora condițiile și limitele exercitării dreptului de proprietate sînt prevăzute de lege (Decizia Curții Constituționale a României nr. 478 din 17 mai 2007) [3, p. 260].

Conform art. 74 alin. (2) din Legea insolvenței, orice act de dispoziție al debitorului asupra unui bun din masa de creditori efectuat după intentarea procedurii de insolvență este nul.

Pentru preluarea administrării bunurilor debitorului, Legea insolvenței pune la îndemîna administratorului o serie de măsuri care au scopul de a facilita acțiunile acestuia.

Astfel, art. 74, alin. (4) stipulează că, prin hotărâre de intentare a procedurii de insolvență, instanța de insolvență dă dispoziții instituțiilor financiare la care debitorul are disponibil în conturi să nu dispună de acestea fără un ordin al administratorului insolvenței/lichidatorului. În același sens, art. 66, alin. (1), lit. b) prevede dreptul administratorului insolvenței la deschiderea, examinarea, sigilarea, sechestrarea încăperilor de producție, a depozitelor, spațiilor comerciale și administrative, a altor asemenea; evacuarea bunurilor și a persoanelor din încăperile ocupate ilegal; inventarierea patrimoniului debitorului, partajarea lui, adoptarea de măsuri pentru conservarea masei de creditori. Mai mult de atât: conform lit. g) a aceleiași norme legale, administratorul insolvenței solicită instanței de a dispune participarea colaboratorilor orga-

nelor afacerilor interne la executarea atribuțiilor.

Totodată, legislația în vigoare prevede și sancțiuni pentru persoanele ce nu respectă prevederile privind desesizarea debitorului de la administrarea patrimoniului: art. 74 alin. (4) prevede că încălcarea dispozițiilor judecătorești privind interdicția debitorului de a gestiona contul bancar atrage răspunderea instituțiilor financiare pentru prejudiciul adus, precum și o amendă judiciară de 10% din suma operată.

În concluzie, putem menționa că desesizarea debitorului constă în ridicarea dreptului său de a administra bunurile din avere și de a dispune de ele, intervine în toate cazurile de insolabilitate, începe odată cu intentarea procesului de insolabilitate și durează pînă la finalizarea procedurii de faliment sau aprobarea planului de reorganizare a activității.

III. Sechestrarea patrimoniului debitorului, alte măsuri de asigurare sau de limitare a debitorului, administratorului insolabilității/lichidatorului în dreptul de administrare și de valorificare a masei debitoare, aplicate de alte instanțe de judecată sau de organele abilitate în acest sens, se anulează de drept, iar alte pretenții sau acțiuni care au ca obiect bunuri incluse în masa debitoare se suspendă.

Odată cu acest efect ce intervine de jure, intervin și alte efecte care constituie niște consecințe logice ale efectului menționat supra. În acest sens, în subsidiar intervin suspendarea cauzelor cu privire la bunurile din masa debitoare în care debitorul este pîrît, iar reclamantul este creditor chirografar și care sînt pendinte la data intentării procedurii de insolabilitate pînă la relu-

rea de către creditorul chirografar sau pînă la încetarea procedurii de insolabilitate. De asemenea, se suspendă și calcularea penalităților, dobînzilor și altor plăți aferente datoriilor creditoare ale debitorului, acest lucru fiind valabil și în cazul creditelor acordate debitorului de către Ministerul Finanțelor, precum și al plăților aferente sumelor dezafectate de la bugetul de stat în vederea onorării garanțiilor de stat. E. Tănăsică a menționat că acest efect este inerent procedurii de insolabilitate, apreciindu-se că intentarea procesului de insolabilitate sindicalizează interesele creditorilor chirografari, contopindu-se într-o singură colectivitate, denumită *masă credală*, substituind urmărilor individuale o singură urmărire generală și colectivă, exercitată prin instanța de insolabilitate, în interesul comun al tuturor [1, p. 168].

Același autori menționează că măsura suspendării are rolul de a-i proteja pe creditorii și de a da eficiență caracterului concursual, colectiv și egalitar al procedurii de insolabilitate, evitîndu-se astfel ca asupra averii debitorului să se exercite acțiuni individuale de urmărire sau executare silită.

În același sens s-a pronunțat și Curtea Supremă de Justiție [4], care a statuat că pe perioada procesului de insolabilitate este interzisă executarea silită din masa debitoare pentru creditorii chirografari în mod individual.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române [5, p. 774], prin *pendinte* urmează să înțelegem ceva ce nu a fost încă soluționat, care urmează să fie rezolvat, care este în curs de cercetare, care așteaptă să fie judecat.

Reieșind din definiția oferită, în opinia noastră, corect s-a con-

siderat [1, p. 169], că efectul prevăzut de art. 79 alin. (4) din Legea insolabilității nu este prevăzut în sensul suspendării judecării acțiunilor contra debitorului în fond și în calea de atac, suspendarea avînd în vedere numai acțiunile în primă instanță și urmările sau executările silită individuale asupra debitorului, respectiv încasarea efectivă a creanțelor.

În ceea ce privește procedura de suspendare a litigiilor, considerăm că, deși aceasta intervine de drept odată cu adoptarea hotărîrii de intentare a procesului de insolabilitate, nu mai este necesară specificarea expresă în hotărîrea de intentare a procesului de insolabilitate a mențiunii exprese „suspendarea tuturor proceselor pendinte”, referitoare la bunurile incluse în masa debitoare. Aceste constatări sînt valabile și în ceea ce privește anularea sechestrelor și alte măsuri de asigurare, precum și în cazul suspendării calculării accesoriilor creanței.

Totuși, debitorului și administratorului procesului de insolabilitate le revine sarcina de a aduce la cunoștință instanței de fond despre intentarea procesului de insolabilitate, iar instanța de fond, la rîndul său, nu este în drept să emită un act judecătorec privind suspendarea procesului de judecată în baza normelor de drept comun, ci doar să ia act de hotărîrea privind intentarea procesului de insolabilitate.

Această procedură este valabilă și în cazul celorlalte două efecte ale intentării procesului de insolabilitate analizate în cadrul acestui compartiment. Această concluzie reiese din caracterul suspendării ce intervine de drept, astfel suspendarea examinării procesului, calculării accesoriilor cre-

anței, anulării sechestrului și alte măsuri de asigurare nu pot forma obiectul unor dezbateri judiciare.

Cele afirmate supra sînt valabile și în privința procedurilor de executare aflate în procedura executorilor judecătorești.

O problemă aparte o constituie sfera de aplicare a prevederilor art.79 alin. (4) din Legea insolabilității, care prevede: cauzele cu privire la bunurile din masa debitoare în care debitorul este pîrît, iar reclamantul este creditor chirografar și care sînt pendinte la data intentării procedurii de insolabilitate se suspendă pînă la reluare de către creditorul chirografar sau pînă la încetarea procedurii de insolabilitate. Creditorii chirografari sînt în drept să depună cerere de înaintare a creanțelor în instanța de insolabilitate. Procedura suspendată poate fi reluată de creditorul chirografar în cazul nevalidării creanțelor în procedura de insolabilitate.

După cum rezultă din prevederile legislative enunțate, suspendarea de drept a proceselor se aplică doar în privința acțiunilor intentate la cererea creditorilor chirografari și care au drept obiect bunurile incluse în masa debitoare.

În urma unei interpretări *per a contrario* a prevederilor legii insolabilității, constatăm că suspendarea nu operează de drept în privința litigiilor intentate de creditorii chirografari, care nu au drept obiect bunurile masei debitoare, precum și litigiile inițiate de creditorii garanțați, indiferent de obiectul acțiunii intentate împotriva debitorului. Astfel, în aceste cazuri intentarea procesului de insolabilitate nu constituie un temei de suspendare a examinării cauzei, iar procesul poate fi suspendat numai în baza normelor procesual civile.

O altă problemă ce trebuie fi examinată este situația cererilor de chemare în judecată depuse după intentarea procesului de insolabilitate.

În opinia lui Tănăsescu E., [6] suspendarea interzice atît continuarea acțiunilor începute, cît și începerea unor acțiuni noi, cu începere de la data deschiderii procedurii vor fi suspendate atît acțiunile judiciare și extrajudiciare născute anterior deschiderii procedurii, cît și cele viitoare.

În ceea ce ne privește, considerăm că această situație urmează a fi examinată prin coroborarea prevederilor art. 169, alin. (1), lit. a) Cod de procedură civilă, conform cărora judecătorul refuză să primească cererea de chemare în judecată, dacă cererea nu urmează a fi judecată în instanța judecătorească în procedură civilă, cu prevederile art. 79, alin. (4) din Legea insolabilității, ce stabilește că procedura suspendată poate fi reluată de creditorul chirografar în cazul nevalidării creanțelor în procedura de insolabilitate.

Astfel, reieșind din prevederile legislative enunțate supra, considerăm că în lipsa confirmării faptului că creanța nu a fost validată de către instanța de insolabilitate, instanța de drept comun nu este în drept să primească cererea de chemare în judecată, refuzînd pe motiv că nu urmează a fi judecată de instanța judecătorească în procedură civilă.

În acest sens, cu titlu de propunere *de lege ferenda*, conținutul art. 167 alin. (1) Cod de procedură civilă urmează a fi completat cu litera f) avînd următorul conținut: *dovada nevalidării creanței de instanța de insolabilitate*.

Totodată, menționăm este că suspendarea calculării accesori-

ilor creanțe sînt valabile pentru toți creditorii, indiferent de rang și temeiul apariției, inclusiv încazul creditorului bugetar. O astfel de concluzie este firească, reieșind și din caracterele procesului de insolabilitate.

IV. Efectele de jure ale intentării procesului de insolabilitate asupra drepturilor asociaților debitorului

Art.75, alin. (1), lit. e), f) și g) din Legea insolabilității conține prevederi referitor la efectul intentării procesului de insolabilitate asupra drepturilor asociaților (membrilor) debitorului. Astfel, prevederile legislative menționate supra indică apariția următoarelor efecte: interdicția aplicată asociaților (acționarilor, membrilor) debitorului la separarea cotei de participație din masa debitoare în legătură cu ieșirea sau cu excluderea debitorului din lista asociaților (acționarilor, membrilor) sau la partajarea averii lui, interdicția aplicată debitorului privind răscumpărarea sau procurarea acțiunilor plasate, sau achitarea contravalorii părții de participație, precum și interdicția la achitarea dividendelor, efectuarea altor plăți legate de valorificarea hîrtilor de valoare, achitarea veniturilor pe cotele de participație, distribuirea profitului între asociații (membrii) debitorului.

Scopul unor astfel de prevederi este de a preîntîmpina acțiunile asociaților debitorului care, pentru a nu fi defavorizați și a se sustrage caracterului concursul al concursual al procedurii de insolabilitate, în mod fraudulos pot înstrăina cotele deținute în societatea debitoare, sau de a încerca separarea bunurilor din masa debitoare, astfel aceștia pot să-și realizeze drepturile de creanță doar în cadrul procesului de insolabilitate.

Interdicția presupune doar acele acțiuni de înstrăinare realizate după intentarea procesului de insolabilitate, acțiunile realizate pînă la pronunțarea hotărîrii privind intentarea procesului de insolabilitate fiind perfect legale. O astfel de interdicție, precum și efectele intentării procesului de insolabilitate, nu trebuie menționate expres în cadrul hotărîrii de intentare a procesului de insolabilitate, acestea operînd de drept.

În fapt, aceste interdicții poartă caracterul unor măsuri asiguratorii legale, ce au drept scop îndeplinirea tuturor creditorilor și de a nu permite satisfacerea în mod indirect a creanțelor deținute de asociații societății debitoare în mod prioritar.

Prin aceste interdicții aplicate, în viziunea noastră, nu se încalcă dreptul de proprietate a membrilor persoanei falite, aceștia, de rînd cu ceilalți creditori, au posibilitatea de a-și satisface creanțele în cadrul unei proceduri egalitare și concursuale, beneficiind de toate drepturile acordate de acea procedură.

Concluzii. Cu referire la cele patru categorii de efecte ale intentării procesului de insolabilitate analizate supra, menționăm că toate acestea intervin de drept, fără a fi nevoie de careva acțiuni suplimentare pentru survenirea lor.

Orice acțiune realizată cu încălcarea prevederilor menționate supra sînt lovite de nulitate absolută, ca unele contrare prevederilor legale, nulitate ce nu poate fi înlăturată prin confirmarea de către instanța de insolabilitate sau administratorul procesului de insolabilitate.

De asemenea, orice clauze contractuale prin care s-ar încerca înlăturarea acestor efecte sînt lovite

de nulitate ca contrare normelor legale. Mai mult, aceste efecte survin chiar dacă nu sînt prevăzute expres în hotărîrea de intentare, iar orice act de încălcare a acestor prevederi de către persoanele responsabile de aducerea lor la executare, urmează a fi sancționate conform prevederilor legale.

După cum am menționat la început, celelalte efecte ale intentării procesului de insolabilitate nu intervin de drept, ci survin odată cu întrunirea unor condiții expres prevăzute de Legea insolabilității, și realizarea sau nerealizarea lor este influențată de mai mulți factori obiectivi și/sau subiectivi.

Efectele intentării procesului de insolabilitate sînt valabile anterior pentru toți creditorii, legea nu prevede nicio excepție în acest sens. Astfel, chiar dacă în calitate de creditor chirografar sau garantat apare creditorul bugetar, în persoanele Inspectoratului Fiscal de Stat, Casei Naționale de Asigurări Sociale, Casei Naționale de Asigurări Medicale, acesta nu poate să se bucuri de un tratament diferit decît cel acordat altor creditori de același rang. Această afirmație este valabilă și în cazul în care statul, prin intermediul instituțiilor de profil, este asociat, acționar sau membru al persoanei juridice debitoare.

Recenzent:

Andrei GUȘTIUC,
dr. conf. univ.

Referințe bibliografice

1. Tănăsică E. *Reorganizarea judiciară (o șansă acordată debitorului aflat în procedura generală de insolvență)*. București: Edit. Hamangiu, 2008.

2. Roșca N., Baieș S. *Dreptul afacerilor*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004.

3. Avram A. *Procedura insolvenței, (partea generală)*. București: Edit. Hamangiu, 2008.

4. Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 2re-439/2011 din 28.09.2011.

5. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1998.

6. Curtea de Apel București. Secția Comercială, decizia nr. 49/1999, în CPJ 1999.

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE SECURITATE A CIRCULAȚIEI SAU DE EXPLOATARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT DE CĂTRE PERSOANA CARE CONDUCE MIJLOCUL DE TRANSPORT

Vitalie BUDECI,
doctorand, lector superior, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

The problem of the subjective aspect of the offense is one of the most difficult problems of criminal law. This is explained by the fact that formation of attitudes towards criminal activity occurs through interaction of the individual with the objective circumstances, through awareness and assessment, and can be modified, including in the process of committing the offense. The formation of attitudes towards criminal activity it is the result of the delinquent's psychological activity. When analyzing the subjective aspect of the offense, not the psychological attitude to the criminal activity is essential, but to serious consequences occurred, since liability is determined depending on the consequences.

Keywords: road traffic offences, subjective aspect, imprudence, two forms of guilt

REZUMAT

Problema laturii subiective a infracțiunii este una dintre cele mai dificile în dreptul penal. Acest lucru se explică prin faptul că formarea atitudinii față de faptă are loc prin interacțiunea persoanei cu circumstanțele obiective, prin intermediul conștientizării și evaluării, și poate fi modificată, inclusiv în procesul comiterii infracțiunii. Însăși formarea atitudinii față de faptă pentru a o comite este rezultatul activității psihice a făptuitorului. La analiza laturii subiective a infracțiunii este esențială atitudinea psihică nu față de însuși faptul încălcării normelor, ci față de consecințele grave apărute, întrucât răspunderea se stabilește în funcție de consecințe.

Cuvinte-cheie: infracțiuni în domeniul transportului rutier, latură subiectivă, imprudență, două forme de vinovăție

Introducere. Latura subiectivă a infracțiunii prezintă prin sine o combinație a semnelor, prevăzute de legea penală, ce caracterizează atitudinea psihică a unei persoane față de fapta comisă. Ea include doar caracteristicile cele mai generale, esențiale ale unei astfel de atitudini, prevăzute de legea penală ca semne ale acestei infracțiuni – principală, calificată (cu circumstanțe agravante) sau privilegiată (cu circumstanțe atenuante).

Atitudinea subiectivă a persoanei față de fapta comisă poate avea cel mai diferit caracter și poate conține o varietate de subtilități.

La tragerea persoanei la răspundere penală trebuie să fie stabilită atitudinea psihică față de fapta săvârșită, care a fost exprimată în formă de intenție sau imprudență.

Problema laturii subiective a infracțiunii este una dintre cele mai dificile în dreptul penal. Acest lucru se explică prin faptul că formarea atitudinii față de faptă are loc prin interacțiunea persoanei cu circumstanțele obiective, prin intermediul

conștientizării și evaluării, și poate fi modificată, inclusiv în procesul comiterii infracțiunii. Însăși formarea (procesul) atitudinii față de faptă pentru a o comite este rezultatul activității psihice a făptuitorului.

Actualitatea temei cercetate constă în faptul că integrarea europeană este percepută ca un deziderat fundamental al politicii interne și externe a Republicii Moldova, iar acest lucru se va materializa, în primul rând, prin multiple transformări de ordin intern. Unul dintre sectoarele-cheie care vor suferi transformări este cel al transporturilor și infrastructurii.

Orientările politicii de siguranță rutieră pentru Republica Moldova, combină reglementările de bază în materie de documente de politici ale acesteia, dar urmăresc și o armonizare cu politicile siguranței rutiere la nivel comunitar, precum și cu directivele aprobate până la acest moment.

Nu este pentru prima dată când atenția și interesul specialiștilor – cercetători și practicieni ai dreptului

– sînt îndreptate asupra importante și mereu actualei problematice privind latura subiectivă a infracțiunilor în domeniul transportului rutier. Totuși, vasta, complexă și deosebit de importantă problemă a acestor infracțiuni este departe de a fi fost epuizată, ea rămînînd mereu actuală, deschisă și permisivă cercetării. Cel puțin aceste motivări principale justifică opțiunea pentru cercetarea întreprinsă în prezentul studiu.

Scopul articolului este de a realiza analiza concepțiilor teoretice cu privire la latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, prin prisma practicii judiciare, și formularea propriei opinii cu privire la acest subiect.

Rezultate obținute și discuții. Latura subiectivă a unei infracțiuni rutiere, conform Codului penal al Republicii Moldova, trebuie să se stabilească după caracterul atitudinii psihice a persoanei față de

încălcarea regulilor de circulație rutieră și exploatarea mijloacelor de transport, la crearea, astfel, prin acțiunile sale a situației de pericol și, în cele din urmă, cu privire la consecințele dăunătoare, care sînt prevăzute în articolele respective.

Dispoziția art. 264 CP RM indică asupra încălcării de către o persoană care conduce autovehicule a regulilor de circulație rutieră și de exploatare a mijloacelor de transport, care au provocat din imprudență consecințe negative.

Potrivit lui II. B. Замосковцев și A. И. Копобеев, latura subiectivă a infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate a circulației rutiere se caracterizează prin neomogenitatea atitudinii psihice a făptuitorului față de acțiuni și consecințele acestora [5, p. 34], și anume forma de vinovăție în legătură cu încălcările normelor de securitate și consecințele care rezultă nu totdeauna coincid între ele.

Includerea într-o infracțiune a diferitelor forme de vinovăție a fost motivul pentru elaborarea concepțelor precum formă de vinovăție „dublă”, „intenționat-imprudentă”, „mixtă”, „complexă”, care au fost discutate pe larg în literatura de specialitate. Încă în anul 1950 se exprima opinia despre faptul că este imposibilă și absurdă posibilitatea de a provoca în mod intenționat o vătămare imprudentă sau, dimpotrivă, cauzînd din imprudență o vătămare intenționată. Afirmarea despre o dublă formă de vinovăție în limitele unei componente era recunoscută artificială și în practică crea confuzie la calificarea infracțiunilor [9, p. 81].

Cu toate acestea, nu se înaintau sugestii constructive pentru o soluționare pozitivă a acestei probleme, de aceea în literatura de specialitate juridică avea o răspîndire mai largă atitudinea – la stabilirea vinovăției în comiterea unei infracțiuni rutiere, în care în acțiunile făptuitorului ar trebui să se distingă atitudinea sa psihică față de încălcarea regulilor

de circulație și aparține față de consecințele acestei încălcări, intenție față de acțiuni și imprudență față de consecințe.

Conceptul dublei forme de vinovăție în infracțiunile din domeniul transportului rutier a apărut din nou și a fost utilizată pe scară largă în 1965, cînd Plenul Curții Supreme a URSS a adoptat Rezoluția „privind practica judiciară în cazurile care implică încălcarea normelor de securitate și exploatare a transportului și transportului electric urban”, precizînd: „A se explica instanțelor că în infracțiunile în domeniul transportului rutier atitudinea făptuitorului față de încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a vehiculelor pot fi exprimate atît în formă de intenție, cît și în formă de imprudență, iar față de consecințele survenite – doar în formă de imprudență. În așa fel, a fost recunoscută oficial posibilitatea prezenței a două forme de vinovăție în comiterea unei infracțiuni rutiere. Acest document oficial a fost baza de recunoaștere a posibilei prezențe a două forme de vinovăție nu doar în infracțiunile rutiere, ci și în alte infracțiuni.

Cu toate acestea, dubla formă de vinovăție, precum și alte forme combinate creau un teren favorabil pentru adoptarea, în practica urmării penale și a celei judiciare, nu întotdeauna a hotărîrilor corecte, aplicînd pentru aprecierea celor comise una din cele două forme de vinovăție. În aceste condiții, apărea întrebarea: Cum de stabilit o singură formă de vinovăție, necesară pentru emiterea unei sentințe corecte? În 1967, Г. Криверп a remarcat: pe paginile revistei „Justiția Sovietică” „Majoritatea dintre susținătorii conceptului de vinovăție mixtă lasă fără răspuns cea mai importantă întrebare: În: cazul formei mixte de vinovăție, cum va fi în general considerată infracțiunea săvîrșită – cu intenție sau din imprudență?” [8, p. 47].

În 1970, Curtea Supremă a

URSS a fost nevoită să abordeze încă o dată această problemă și să adopte, Hotărîrea privind practica judiciară în cazurile de infracțiuni rutiere”. În ea se spunea: „De explicat instanțelor de judecată, în conformitate cu articolele 8 și 9 din Principiile legislației penale a URSS și a republicilor sovietice, infracțiunile prevăzute în articolele 211, 212 alin. (2), 213 și 252 din Codul penal al RSFSR și articolele corespunzătoare ale altor republici sovietice, ar trebui să fie considerate ca fiind comise din imprudență, întrucît latura subiectivă a acestor fapte menționează atitudinea neglijentă a unei persoane față de posibilitatea de apariție a consecințelor socialmente periculoase la încălcarea normelor de securitate rutieră sau de exploatare a vehiculelor” [14]. Adică, în hotărîrea dată, dubla formă de vinovăție a faptei deja nu se lua în considerare și, deci, aceasta a fost sugerat să se recunoască doar o formă de vinovăție – imprudență.

În legătură cu infracțiunile studiate de noi, în literatura juridică unii autori opinează că „atitudinea psihică a făptuitorului față de încălcarea normelor de securitate rutieră și de exploatare a vehiculelor poate fi exprimată atît în formă de intenție, cît și în formă de imprudență, iar față de consecințele prejudiciabile – doar în formă de imprudență” [1, p. 118; 10, p. 81-82]. Chiar și în cel mai recent manual din Republica Moldova, autorii autohtoni S. Brînză și V. Stati menționează: „Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 264 CP RM se caracterizează prin intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă și numai prin imprudență față de urmările prejudiciabile” [2, p. 390]. Considerăm că această abordare a laturii subiective a infracțiunii examinate este discutabilă, în situația în care o componentă de infracțiune nu se poate caracteriza prin combinarea a două forme de vinovăție în vari-

anta sa tip. Or legea penală a Republicii Moldova stabilește patru modalități distincte ale vinovăției (intenția directă, cea indirectă, neglijența și încrederea exagerată în sine), care fiecare în parte ar putea să caracterizeze o faptă, însă nicidecum prin combinarea acestora. Art. 19 în CP RM admite termenul „infracțiune săvârșită cu două forme de vinovăție”, doar că aceasta este posibil numai în cazul în care „drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului...”. Respectiv, acest termen poate fi utilizat doar în cazul acelor infracțiuni care, la varianta-tip a componenței respective de infracțiune, în calitate de modalitate a vinovăției stabilesc intenția directă sau indirectă, iar în calitate de circumstanță agravantă prevăd anumite urmări ce survin din imprudență (spre exemplu, art. 151 alin. (4) CP RM).

Au fost făcute încercări de a crea conceptul vinovăției mixte ca o formă distinctă a vinovăției, formată din semnele intenției și imprudenței. Astfel, П. С. Дагель presupunea că forma mixtă de vinovăție are două versiuni, dintre care una „tinde” către infracțiunile intenționate, alta – către cele din imprudență [4, p. 48]. Autorul însă nu explica ce înseamnă noțiunea „tinde”.

În 1987 a fost publicată cartea „Legea penală. Experiența de modelare teoretică”, elaborată de Institutul de Stat și Drept al Academiei de Științe a URSS, care conținea proiectul conceptului „vinovăție complexă”, subliniind: „Dacă în rezultatul săvârșirii unei infracțiuni cu intenție a cauzat din imprudență alte consecințe social periculoase, pentru care legea prevede o răspundere penală mai mare, atunci infracțiunea, în general, este recunoscută ca fiind săvârșită cu intenție” [15, p. 81].

Problema separării intenției și imprudenței, în cazurile în care faptele sînt comise intenționat, iar cu privire la consecințele infracțiunii are loc imprudența, legislația rămînea neclarificată pînă la adoptarea Codului Penal din 2002. În consecință, s-a făcut încercarea de a rezolva problema examinată. Articolul 19 prevede: „Dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, infracțiunea se consideră intenționată”.

Bazîndu-se pe articolul 19 din Codul penal, în comentariile la care se indică: „latura subiectivă a infracțiunii în temeiul prevederii directe a legii se caracterizează prin atitudinea imprudentă față de consecințele survenite”, este propus ca în toate infracțiunile în domeniul transportului rutier să fie considerate doar ca din imprudență [7, p. 619]. Într-un comentariu la Codul penal al Federației Ruse, se prevede: „Latura subiectivă a componențelor de infracțiuni se caracterizează prin vinovăție din imprudență sub forma neglijenței sau încrederii exagerate în sine a persoanei care conduce mijlocul de transport, în legătură cu consecințele survenite, deși însăși încălcarea regulilor de circulație și exploatarea a mijloacelor de transport poate fi săvârșită atît cu intenție, cît și din imprudență. Cu toate acestea, în general, infracțiunea este considerată a fi săvârșită din imprudență” [6, p. 720].

Analizînd structura complexă a laturii subiective a infracțiunii rutiere, Н. И. Пикуров subliniază

că făptuitorul avea deja o anumită atitudine față de posibilitatea apariției consecințelor încă de la momentul actului, deși pînă la survenirea rezultatului această legătură nu are nicio semnificație juridică și rămîne în afara laturii subiective a încălcării administrative. În cazul unei infracțiuni, vinovăția în sensul dreptului administrativ, și anume atitudinea psihică față de faptul încălcării reglementărilor speciale, își pierde semnificația sa proprie și se include ca un element component (se include, dar nu se șterge) în latura subiectivă a infracțiunii rutiere [13, p. 38-39].

În teoria dreptului penal, В.В. Лукьянов și-a exprimat punctul de vedere potrivit căruia la comiterea infracțiunilor în domeniul transportului rutier e posibilă intenția indirectă. El susține că „infracțiunile în domeniul transportului rutier, în unele cazuri (în formă de vinovăție directă față de acțiuni și consecințe) ar trebui să fie calificate ca fapte intenționate, pe cînd în altele (cu intenție și imprudență față de acțiuni și imprudență față de consecințe) să fie recunoscute din imprudență [12, p. 108-111]. Un astfel punct de vedere, după părerea noastră, se bazează pe faptul că, în unele cazuri, temeiul nesemnificativ de speranță la un final favorabil al acțiunii într-o situație concretă, plus motivația încălcărilor regulilor, precum huli-ganism, temeritate etc., într-adevăr apropie astfel de acțiuni de cele intenționate. Cu toate acestea, în jurisprudența bazată pe Codul penal al Republicii Moldova în vigoare, nu s-au întîlnit cazuri de încălcare a regulilor de circulație, caracterizate prin intenție indirectă. Recunoașterea celei din urmă în timpul încălcării regulilor de circulație rutieră indică un altfel de caracter al actului infracțional și necesită tragerea făptuitorului, în funcție de consecințele care apar, la răspundere pentru una din infracțiunile intenționate contra persoanei.

Forma de vinovăție a unei in-

fracțiuni este determinată de natura atitudinii psihice a făptuitorului față de acțiunile sale ilicite și de consecințele acestor acțiuni. Potrivit lui B.В Лукьянов, în infracțiunile în domeniul transportului rutier comise de către un conducător auto, ca acțiune ilicită servește încălcarea regulilor de circulație rutieră și exploatare a mijloacelor de transport, care creează o situație excepțională, care include în sine pericolul lovirii vehiculului, în contextul unei conduceri adecvate și rezultatul acestei acțiuni – însăși situația cu pericol de accidentare. B.В Лукьянов a subliniat faptul că forma de vinovăție în comiterea infracțiunii rutiere de către conducătorul auto care încalcă regulile de circulație rutieră și exploatare a mijloacelor de transport este determinată de caracterul atitudinii lui față de situația cu pericol de accidentare, apărută în urma acestei încălcări.

Atitudinea psihică a unei persoane față de tot ce începe să se întâmple din momentul apariției situației cu pericol de accidentare, cauzarea de vătămări vieții și sănătății persoanei nu are semnificație independentă, deoarece prejudiciul este cauzat de forțe care deja nu sînt controlate de om. Această atitudine psihică, prin urmare, nu mai are sens independent și nu poate fi analizată ca o categorie juridică a formei de vinovăție, deoarece prejudiciul a fost deja cauzat de forțele care nu sînt controlate de om. În așa mod, atitudinea conducătorului auto față de prejudiciul cauzat se deduce din comportamentul său în situația cu pericol de accidentare, care conține un pericol de cauzare a daunelor. În cazul în care o persoană creează o situație cu pericol de accidentare, ea prevede posibilitatea de a cauza prejudiciu, apariția consecințelor social periculoase în urma acțiunilor (inacțiunilor) sale, dar fără temeieri crede că va preveni aceste urmări, ceea ce denotă prezența în acțiunile făptuitorului a

imprudenței, sub formă de încredere exagerată în sine.

B. В. Лукьянов conchide că scopul conducătorului auto în comiterea infracțiunii de încălcare a regulilor de securitate la trafic poate fi afit direct, atunci cînd șoferul intenționat încalcă regulile de circulație și este conștient de faptul că creează o situație cu pericol de accidentare, cât și indirect, atunci cînd conducătorul auto admite crearea unei asemenea situații și are o atitudine indiferentă față de apariția ei [12, p. 108-111].

În pofida faptului că vinovăția într-o infracțiune rutieră, nu are o formă dublă, în sensul art. 19 din Codul penal, conținutul ei este mult mai complicat decît formele obișnuite de imprudență.

Înainte de a stabili vinovăția în sens juridico-penal, este necesar să se afle dacă șoferul este vinovat de încălcarea regulilor de securitate a circulației rutiere. Cu toate acestea, doar necorespunderea obiectivă a acțiunilor șoferului cu regulile circulației rutiere nu este suficientă pentru recunoașterea existenței componenței de infracțiune.

În marea majoritate a infracțiunilor în domeniul transportului rutier are loc încălcarea nu doar a unui, ci a mai multor puncte din Regulamentul circulației rutiere. Într-o astfel de situație, este dificil să se determine ce atitudine psihică are infractorul față de încălcarea normelor și față de infracțiune în general, și ce fel de imprudență are loc în cazul dat. Există momente cînd una dintre reguli este încălcată cu intenție directă (de exemplu, conducerea în stare de ebrietate), cealaltă – din imprudență (nu ai observat semnul limita de viteză) etc. Apar dificultăți în delimitarea încrederii exagerate în sine de neglijență și viceversa. Corespunzător este mai dificilă, în general, și calificarea infracțiunii.

Înainte de apariția consecințelor prejudiciabile, încălcarea regulilor de circulație rutieră este doar o

contravenție administrativă, apariția consecințelor schimbă însă natura juridică a încălcării (ea devine infracțiune), dar nu poate modifica acea atitudine psihică care a existat la făptuitor față de încălcarea regulilor pînă la apariția consecințelor socialmente periculoase. În continuare, conținutul de vinovăție se schimbă doar la apariția unei atitudini noi față de faptul apariției consecințelor social periculoase, de exemplu prin creșterea numărului de elemente constitutive ale vinovăției.

Stabilirea naturii atitudinii psihice față de circumstanțele incluse în latura obiectivă a infracțiunii – și astfel de circumstanțe nu sînt doar consecințele, ci, de asemenea, și acțiunile (inacțiunile) prejudiciabile – este corect să fie făcută odată cu stabilirea semnelor laturii obiective a infracțiunii și servește la calificarea corectă a infracțiunii și la delimitarea ei de infracțiunile conexe, ajută la concretizarea gradului de pericol social al infracțiunii și al persoanei vinovate și are, astfel, un impact asupra stabilirii unei pedepse corecte.

Potrivit opiniei autorilor Г. Н. Борзенков și В. С. Комиссаров, teoretic este nejustificat să fie stabilite forme de vinovăție diferite în raport cu fapta prejudiciabilă, pe de o parte, și în raport cu urmările acesteia, pe de altă parte [11, p. 412].

Legea nu conține cerința de a stabili forma de vinovăție separat pentru fapta prejudiciabilă în cazul infracțiunilor materiale. Aceasta indică asupra faptului că în cazul infracțiunilor intenționate persoana urmează să conștientizeze caracterul prejudiciabil al faptei sale și să dorească să admită urmările prejudiciabile, caracterizînd componența de infracțiune în întregime. Or, în cazul infracțiunilor săvîrșite din imprudență, persoana fie că își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile,

dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, fie că nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

Această reglementare legală a formelor de vinovăție indică clar asupra atitudinii psihice, pe care urmează să o aibă făptuitorul atât față de fapta sa, cât și asupra urmărilor acesteia. Iar la calificarea faptei trebuie aleasă anume una dintre formele vinovăției ce caracterizează în complexitate atât fapta, cât și urmările. Prevederile art. 19 CP RM sînt aplicabile doar în cazul existenței unei forme agravate a infracțiunii intenționate, care stabilește o pedeapsă mai aspră pentru provocarea unor urmări mai grave, ce nu au fost cuprinse de intenția inițială a făptuitorului, adică în cazul în care la un alineat al unui articol este incriminată o variantă-tip a infracțiunii intenționate, iar la alt alineat este incriminată o formă agravată a acesteia.

Încălcarea intenționată a regulilor de securitate a traficului rutier și de exploatare a autovehiculelor, care a provocat urmările indicate în art. 264 CP RM nu se atribuie la categoria infracțiunilor în domeniul transportului rutier. Astfel de fapte ar constitui infracțiune contra vieții și sănătății, contra patrimoniului sau altă infracțiune, în funcție de intenția făptuitorului [11, p. 414].

Astfel, considerăm că latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 264 CP RM se caracterizează exclusiv prin vinovăție imprudentă față de consecințele dăunătoare, care se exprimă doar în formă de neglijență și încredere exagerată în sine. În opinia noastră, nu pot fi recunoscute diverse forme ale vinovăției distinct față de faptă (intenție sau imprudență) și distinct pentru consecințe (imprudență). În final, dacă s-ar admite o astfel de calificare, fapta ar fi considerată în mod eronat ca fiind intenționată. Așadar,

în opinia noastră, infracțiunea prevăzută la art. 264 CP RM poate fi săvîrșită doar prin imprudență.

Opinia noastră este susținută și de practica judiciară a instanțelor judecătorești din Republica Moldova. Drept exemplu poate servi cauza Alexandrov E.A., examinată de Colegiul Penal al CSJ a RM care, prin Decizia din 24 iulie 2012, remarcă: „Infracțiunea prevăzută de art. 264 Cod penal se consideră infracțiune gravă și comisă din imprudență” [3]. Aceasta are o importanță foarte mare pentru procesul de individualizare a pedepsei și aplicare a temeiurilor de liberare de pedeapsă penală, în special a art. 90 CP RM.

În cazul în care o persoană nu conduce atent un vehicul și nu reușește din timp să observe apariția unui pericol pe drum, dar a putut și ar trebui să observe, este evident că el a comis o infracțiune din neglijență. În cazul neglijenței infracționale este necesar de a stabili prezența a două criterii: persoana trebuia să prevadă posibilitatea apariției consecințelor socialmente periculoase (criteriu obiectiv), nu putea să le prevadă (criteriu subiectiv). Întrebarea dacă trebuia persoana să prevadă consecințele acțiunilor sale se hotărăște în temeiul cerințelor Regulamentului circulației rutiere, iar posibilitatea de a prevedea se determină în funcție de condițiile concrete. Vorbim despre acele încălcări care se aflau în legătură directă cu accidentul.

În cazul încrederii exagerate în sine, încălcînd regulile de circulație rutieră sau de exploatare a mijloacelor de transport, conducătorul a prevăzut posibilitatea survenirii consecințelor socialmente periculoase, dar fără suficiente motive a crezut că le va putea preveni. De obicei, în cazul încrederii exagerate în sine, încălcarea persoanei care conduce mijlocul de transport este mai pronunțată și însoțită de acțiuni active, în comparație cu fapta săvîrșită din neglijență. Deci, fără

a fi convins că banda din sens opus este liberă pentru o distanță suficientă, șoferul, depășind mașina din față, a ieșit pe contrasens, nu reușește s-o depășească, și în rezultat are loc impactul cu un autovehicul care circulă din sens opus.

Semnele laturii subiective a componenței de infracțiune sînt în strînsă legătură cu toate celelalte elemente ale componenței. Analiza laturii subiective permite identificarea corectă a obiectului infracțiunii. În practica judiciară, există erori cu privire la calificarea infracțiunilor comise cu utilizarea autovehiculelor, atunci cînd nu este stabilit cu precizie obiectul față de care a fost îndreptată intenția persoanei vinovate. Deci, există cazuri de netragere la răspundere pentru omor cu utilizarea mijlocului de transport, chiar și în prezența intenției de a săvîrși omorul victimei. Totodată, persoanele care conduc autovehiculele uneori sînt trase la răspundere conform articolelor ce incriminează omorul, în absența unei intenții la persoana vinovată de a priva de viață o altă persoană. Chiar mai dificil este de a stabili latura subiectivă a omorului la comandă, cu utilizarea vehiculelor, atunci cînd este mascată ca accident, „cu multe necunoscute”. De exemplu, dacă șoferul vinovat de accidentul rutier a fugit de la locul faptei.

Nu va constitui infracțiune încălcarea regulilor de securitate a traficului rutier sau de exploatare a autovehiculelor, dacă persoana care conduce autovehiculul nu a trebuit și nici nu a putut să prevadă survenirea urmărilor prejudiciabile indicate la art. 264 CP RM. În această situație va avea loc o cauzare de daune săvîrșită fără vinovăție.

Motivul încălcării regulilor de securitate a traficului rutier și de exploatare a autovehiculelor nu are importanță la calificare. Acesta, în majoritatea cazurilor, se exprimă în demonstrarea de îndrăzneală, grabă sau pur și simplu ignorarea

acestor reguli. Uneori motivul încălcării regulilor de securitate a traficului rutier de exploatare a autovehiculelor îl constituie așa-numita „necesitate de producție”, precum o percepere făptuitorul [11, p. 415]. Stabilirea motivului infracțiunii are o mare importanță la individualizarea pedepsei.

Concluzii

1. Referitor la stabilirea laturii subiective a infracțiunilor în domeniul transportului rutier am stabilit că, în cazul în care are loc o încălcare intenționată a regulilor de securitate a traficului rutier ce cauzează consecințe grave, nicidecum nu vom fi în prezența componentei de infracțiune prevăzute la art. 264 CP RM, deoarece elementele subiective ale faptei fac imposibilă această calificare, de cele mai multe ori fiind necesară calificarea faptei în baza articolelor ce stabilesc răspunderea pentru infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei sau contra ordinii publice.

2. Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute în art. 264 CP RM, este determinată de natura atitudinii psihice a unei persoane la încălcarea regulilor de circulație rutieră și exploatare a mijloacelor de transport, crearea prin astfel de acțiuni a situațiilor cu pericol de accidentare și, în cele din urmă, a consecințelor dăunătoare care sînt prevăzute în alin. 1, 3 și 5 din articolul respectiv.

3. În legislația penală, infracțiunile de acest fel sînt, în mod tradițional, considerate ca fiind comise din imprudență, întrucît latura subiectivă a acestei fapte determină atitudinea imprudentă a unei persoane față de consecințele socialmente periculoase, apărute la încălcarea regulilor de circulație rutieră și de exploatare a mijloacelor de transport.

4. Considerăm incorectă părerea conform căreia o componentă de infracțiune se poate caracteriza prin combinarea a două forme de vinovăție în varianta sa tip. Or legea penală a Republicii Moldova

stabilește patru modalități distincte ale vinovăției (intenția directă, cea indirectă, neglijența și încrederea exagerată în sine). Astfel, latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 264, alin. (2) art. 264¹, 265 CP RM se caracterizează exclusiv prin vinovăție imprudentă față de consecințele dăunătoare, care se exprimă doar în formă de neglijență și încredere exagerată în sine, iar recunoașterea formelor distincte ale vinovăției față de faptă (intenție sau imprudență) și distinct pentru consecințe (imprudență) o considerăm incorectă. În final, dacă s-ar admite o astfel de calificare, fapta ar fi considerată în mod eronat ca fiind intenționată. Așadar, în opinia noastră, infracțiunile prevăzute la art. 264, alin. (2) art. 264¹, 265 CP RM pot fi săvârșite doar din imprudență.

Referințe bibliografice

1. Borodac A. *Curs de drept penal. Partea specială*. Vol. 1. Chișinău: Știința, 1996, 360 p.
2. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: f.ed., 2011, 1324 p.
3. Decizia CSJ RM nr. 1ra-583/2012 din 24 iulie 2012 pe cauza Alexandrov E.A. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_old.php?id=34485
4. Дагель П. С. *Проблемы вины в советском уголовном праве*. В: Ученые записки Дальневосточного университета. Владивосток, 1982, вып. 21, с. 47-49.
5. Замосковцев П. В., Коробеев А. И. *Квалификация транспортных преступлений органами внутренних дел: Учебное пособие*. Хабаровск: Хабаровская высшая школа МВД СССР, 1988, 76 p.
6. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. А. А. Чекалин; Под ред. В. Т. Томина, В. С. Устинова, В. В. Сверчкова, 2-е изд., испр. и доп. Москва: Юрайт-Издат, 2004, 751 с.
7. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Особенная часть*. Под общ. ред. Ю.

И. Скуратова и В. М. Лебедева. Москва, 1999, 880 с.

8. Кригер Г. *Еще раз о смешанной форме вины*. В: Москва: Советская юстиция, 1967, № 3, с. 46-48.

9. Кузнецова Н. Ф. *Значение преступных последствий для уголовной ответственности*. Москва: Госюриздат, 1958, 219 с.

10. Куринов Б. А. *Автотранспортные преступления (квалификация и наказание)*. Москва: Юридическая литература, 1970, 220 с.

11. *Курс уголовного права в пяти томах*. Т. 4. Особенная часть. Борзенков Г. Н., Комиссаров В. С., 2002, 662 с.

12. Лукьянов В. В. *Проблемы квалификации дорожно-транспортных преступлений*. Москва: Юрид. лит., 1979, 168 с.

13. Пикуров Н. И. *Квалификация дорожно-транспортных преступлений. Учебное пособие*. Волгоград: Волгоградская Академия МВД России, 2001, 56 с.

14. *Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР (1924-1986)*. Под ред. В. И. Теребилова, Москва, 1039 с.

15. *Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования*. Москва: Институт государства и права Академии наук СССР, 1987, 278 с.

NECESITATEA ÎMPRUMUTURILOR PUBLICE ÎN STATELE CONTEMPORANE

Ion RĂILEANU,
doctorand

RESUMÉ

Les emprunts publics constitue un moyen de l'endettement auprès des créanciers internes et externes. Les états utilisent ce moyen soit de nécessité de trésorerie, soit de nécessité budgétaire. Grâce que les plafonds des emprunts de l'état sont approuvés par le Parlement de la République Moldova par la loi budgétaire annuelle, la nature juridique des emprunts est soit un „acte de souveraineté”, soit une „loi”, soit un „contrat de droit public”.

En Moldavie, le gouvernement, est autorisé à emprunter de l'état et de fournir des garanties de l'état pour les prêts en vertu de contrats conclus et administrés par le Ministère des Finances, l'organe central spécialisée du gouvernement de la république.

Mots-clés: emprunt, emprunt publique, l'emprunt de l'état, déficit budgétaire, créanciers internes, créanciers externes

REZUMAT

Împrumuturile publice constituie un mijloc de îndatorare a statului față de creditorii interni și externi. Statele apelează la împrumuturi fie din necesități de trezorerie, fie din necesități bugetare. Datorită faptului că plafonurile împrumuturilor de stat sînt aprobate de Parlamentul Republicii Moldova prin legea bugetară anuală, natura juridică a împrumuturilor este fie un „act de suveranitate”, fie „act legislativ”, fie „contract de drept public”.

În Republica Moldova, guvernul este autorizat să contracteze împrumuturi de stat și să acorde garanții de stat pentru împrumuturi în temeiul contractelor încheiate și administrate de Ministerul Finanțelor – organ central statal de specialitate financiară al guvernului republicii.

Cuvinte-cheie: împrumut, împrumut public, împrumutul statului, deficit bugetar, creditorii interni, creditorii externi.

Introducere. Bugetul anual al statului este opera de activitate a legislativului. În legea bugetului de stat anual, parlamentul aprobă sinteza bugetului de stat pe venituri, cheltuielile, deficitul și sursele de finanțare [7, art. 1]. La fel, în baza legii se stabilesc limitele cheltuielilor ce se alocă pentru autoritățile publice finanțate de la bugetul de stat.

Actualitatea studierii temei date rezultă din faptul că, în prezent, deficitul bugetar a căpătat un caracter cronic, numeroase țări confruntându-se cu problema deficitului financiar public. În Republica Moldova, insuficiența de resurse financiare, care afectează ritmul normal al plăților, determină, identificarea unor noi surse de finanțare în scopul menținerii activităților, precum și prevenirii unei bancrute, atît la nivel de instituție, cît și la nivel statal.

Din considerentele că cifra veniturilor bugetare indică o valoare mai mică decît cea a cheltuielilor

bugetare, iar nevoile sociale sînt în creștere, se impune necesitatea utilizării eficiente a mijloacelor financiare publice. Statele contemporane, în scopul acoperirii prompte a nevoilor sociale, apelează la surse de finanțare extraordinare (împrumuturi), fie că sînt interne, fie că sînt externe.

Scopul studiului constă în determinarea esenței împrumuturilor publice, precum și a rolului acestora în formarea bugetelor statelor contemporane, a avantajelor și dezavantajelor acestor împrumuturi.

Metode aplicate și materiale utilizate. Metodele aplicate în acest studiu sînt analiza, sinteza, investigația științifică. Materialele folosite sînt legislația în domeniu a Republicii Moldova, doctrina juridică națională și cea românească, manuale.

Rezultate obținute și discuții. Împrumuturile de stat se realizează în bază de contracte de împrumut, încheierea cărora are loc numai în condițiile prevăzute de lege, parla-

mentul avînd rolul decisiv în aprobarea sau respingerea contractării împrumuturilor pentru stat.

Esența mecanismelor acestor contracte se desprinde chiar din noțiunea contractului de împrumut, prezentată de Codul civil al RM în art. 867, menționînd că prin contractul de împrumut o parte (împrumutătorul) se obligă să dea în proprietate celeilalte părți (împrumutatul) bani sau alte bunuri fungibile, iar aceasta se obligă să restituie banii în aceeași sumă sau bunuri de același gen, calitate și cantitate la expirarea termenului pentru care i-au fost date [6, art. 867]. Totodată, legislația Republicii Moldova nu exclude posibilitatea contractării contractelor de împrumut cu titlu gratuit.

Privit sub aspect actual, împrumutul public în majoritatea țărilor este un mijloc de mărire a veniturilor bugetare. Totodată, acordarea de împrumuturi nerambursabile rezultate cu contractarea de noi împrumuturi pentru stingerea celor

vechi, poate duce la supraîndatorarea statului. În acest sens, politica bugetară anuală a statelor este orientată spre evitarea deficitelor publice excesive [5, art. 104 c].

În țările europene, necesitatea contractării împrumuturilor este reglementată și de Tratatul de instituire a Comunității Europene, care permite țărilor-membre să contracteze împrumuturi doar pînă la 60% din produsul intern brut la prețurile pieței.

În Republica Moldova, sediul juridic al împrumutului public este Legea nr. 419 din 22.12.2006 cu privire la datoria publică, garanția de stat și recreditarea de stat.

Art. 2 din legea menționată prevede expres că în categoria împrumuturilor publice sînt incluse: datoria de stat, datoria Băncii Naționale a Moldovei, datoria unităților administrativ-teritoriale, a instituțiilor publice finanțate, integral sau parțial, de la bugetul de stat sau local, datoria ce rezultă din împrumuturile interne și externe ale societăților comerciale în care statul și/sau unitatea administrativ-teritorială deține de 50% din capitalul social și datoria întreprinderilor de stat municipale [8, art. 2].

De asemenea, în Republica Moldova, Parlamentul și-a rezervat exclusiv dreptul de a decide împrumuturile de stat. În acest sens, art. 6 din Legea nr. 419 din 22.12.2006 privind datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat a rezervat legislativului nu aprobarea fiecărui împrumut public, ci numai a plafoanelor datoriilor interne și externe, care sînt stabilite prin legea bugetară anuală. Prin legea bugetară anuală, parlamentul poate aproba plafoanele distincte pentru datoria de stat internă, datoria de stat externă și pentru garanțiile de stat, pentru împrumuturile de stat interne și externe [1, p. 216].

Concomitent, în literatura de specialitate apar opinii diferite, potrivit cărora, din punct de vedere al naturii juridice, împrumutul de stat fie este „act de suveranitate”, fie „act legislativ”, fie „contract de drept public” [1, p. 217]. În realitate, însă, împrumuturile publice, aprobate de parlament, comportă atît elemente ale actelor legislative, cît și ale celor de suveranitate în toate statele în care legile sînt cele mai importante acte de conducere și, în consecință, sînt și manifestări ale suveranității statale.

Astfel, art. 2 din Legea cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat nr. 419 din 22.12.2006 prevede că datoria de stat este un angajament asumat, în contul și în numele statului, de către guvern, în calitate de garant, de a plăti la scadență obligațiile neonorate [8, art. 2]. Așadar, guvernul, reprezentat de Ministerul Finanțelor, este autorizat să contracteze împrumuturi de stat și să acorde garanții de stat în temeiul contractelor încheiate. În calitate de consultant juridic, la încheierea contractelor de împrumut se ia în vedere și opinia legală a Ministerului Justiției.

Studiul împrumuturilor publice este de o importanță capitală și constituie o problemă majoră. Atunci cînd se afirmă că statul este nevoit să recurgă la împrumuturi, se are în vedere faptul că statul apelează la credit public, contractînd împrumuturi sau atrăgînd la dispoziția sa o parte din veniturile bănești temporar disponibile ale populației prin casele de economii. Creditul public este o formă a capitalului de împrumut care apare pe piața capitalului bănesc de împrumut [4, p. 237].

Astfel, creditul public devine o formă de atragere a unor mijloace bănești de către stat, pentru a fi utilizate la acoperirea unor goluri temporare de casă sau a unor cheltuieli

publice, cum sînt cele de apărare, sănătate, achitarea unor dobînzi datorate, rambursarea datoriei publice scadente etc. [2, p. 211]. Rambursarea împrumuturilor și plata dobînzii aferente se efectuează, în general, din veniturile publice.

În general, creditul public poate să îmbrace două forme: împrumutul de stat și depunerile în casele de economii. În literatura de specialitate, împrumuturile de stat sînt abordate prin prisma avantajelor și dezavantajelor lor. În opinia profesorului Ioan Gliga, acestea sînt următoarele:

a) *avantajele* împrumuturilor de stat, evidențiate pentru condițiile economiilor naționale liber capitaliste, și anume:

– consolidează patrimoniul statului prin valorile viitoare reale create ca urmare a întrebunțării în folos public a sumelor de bani împrumutate;

– sînt mijloace de încurajare a economiilor bănești și de activare a unor capitaluri particulare, ușurînd plasarea de capital autohton în economia națională.

Aceste avantaje manifestă un rezultat destul de înalt, însă numai pentru împrumuturile contractate de stat de la cetățeni și capitaliștii autohtoni în scopul de investiții în economia națională.

b) *dezavantajele* împrumuturilor de stat în statele contemporane sînt următoarele:

- angajează generațiile viitoare, obligîndu-le să suporte cheltuielile de rambursare;

- reduc capitalul particular circulant din economia națională cu consecințele de împiedicare a procesului normal de dezvoltare a producției, influențază creșterea și micșorarea capacității contributive a cetățenilor [3, p. 276-277].

În viziunea altor specialiști în domeniu, împrumuturile de stat comportă și alte avantaje:

- reflectă credibilitatea credi-

torilor față de statul-debitor și economia acestuia, fiind un factor de stabilitate financiară;

- angajează creditorii în dezvoltarea și rentabilizarea economiilor statelor-debitoare pentru rambursarea împrumuturilor de stat acordate [1, p. 214].

Confruntarea avantajelor și dezavantajelor împrumuturilor de stat oferă concluzii diferite. În general, împrumutul public trebuie considerat un mijloc la care este justificat să se recugă numai atunci când se dovedește inevitabil și, pe cât posibil, nu în scopuri de consum, ci numai investiționale. În asemenea condiții, împrumuturile sporesc avuția națională prin: modernizarea mijloacelor de comunicație și transport, modernizarea infrastructurii publice, dezvoltarea resurselor energetice, amplificarea exploatarei resurselor naturale etc., toate acestea oferind generațiilor viitoare avantaje și posibilități sporite de rambursare a respectivelor împrumuturi.

În Republica Moldova, sînt stimulate împrumuturile contractate de guvern de la organismele financiare internaționale pentru diverse proiecte investiționale. De exemplu, prin Hotărîrea Guvernului nr. 246 din 08.04.2010 cu privire la modul de aplicare a cotei zero a TVA la livrările de mărfuri, servicii efectuate pe teritoriul țării și de acordare a facilităților fiscale și vamale pentru proiectele de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, în scopul sprijinirii proiectelor de asistență tehnică în derulare, importatorilor li se aplică scutiri la impozitul pe venit, accize, taxe vamale, precum și se aplică cota zero a TVA pentru mărfurile și serviciile destinate acestora [9, pct. (1)].

Concluzii. Volumul disponibilităților financiare, aflî ale fiecărei

instituții, cît și cele statale, capabile de a acoperi o parte din golurile financiare, precum și necesitatea echilibrării cheltuielilor bugetare cu veniturile bugetare, determină statele contemporane – într-o măsură mai mare sau mai mică – să recurgă la alte surse de finanțare. La etapa actuală, apelul statelor la împrumuturi în scopul susținerii economiilor se dovedește a fi unul imperios necesar.

În acest sens, dat fiind faptul că legislativului Republicii Moldova îi aparține prerogativa de a determina plafonul datoriilor publice viitoare, recurgerea la această sursă bugetară extraordinară urmează a fi efectuată de o manevră extrem de fină, astfel încît să nu afecteze generațiile viitoare.

Referințe bibliografice

1. Armeanic Alexandru. *Drept financiar*: Ediția a II-a, revizuită și adăugată. Chișinău: Editura ASEM, 2008.
2. Condor Ioan. *Dreptul finanțelor publice*. București: Editura Fundației „România de mîine”, 2006.
3. Gliga Ioan. *Dreptul finanțelor publice*. București: Editura ALL, 1994.
4. Văcărel Iulian. *Finanțele publice. Teorie și practică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
5. *Tratatul privind Uniunea Europeană* (92/C 191/01).
6. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al RM nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
7. *Legea bugetului de stat pe anul 2013*, nr. 249 din 02.11.2012. Monitorul Oficial al RM nr. 263-269/853 din 21.12.2012.
8. *Legea* nr. 419-XVI din 22.12.2006 *cu privire la datoria publică, garanțiile de stat și recreditarea de stat*. În: Monitorul Oficial al RM nr. 32-35/114 din 09.03.2007.
9. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 246 din 08.04.2010 *cu pri-*

vire la modul de aplicare a cotei zero a TVA la livrările de mărfuri, servicii efectuate pe teritoriul țării și de acordare a facilităților fiscale și vamale pentru proiectele de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

CONCEPTUL DE JUSTIȚIE RESTAURATIVĂ ȘI LEGĂTURA ACESTUIA CU TENDINȚELE MODERNE DE DEZVOLTARE A PROCESULUI PENAL

Elena BEDROS,
doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SUMMARY

In the course of evolution of the contemporary society, the complexity and severity of disputes and conflicts, both between individuals, as well as between legal persons or the mixed ones have increased and, traditional penal system fails to achieve its objectives, facing both financial problems, as well as human resources issues. In this context, the use of alternative methods to settle a dispute became necessary, and more than this, the concept of "restorative justice" began to gain more ground over the time, becoming more popular internationally and getting to be implemented in the legislation of many countries, including ours. In the process of settlement of conflict created between the offender, victim and community, restorative justice suggests an active involvement of the victim and of the offender, which would represent an accountability of the offense and a redress of the damage committed by the offender, with positive effects on preventing criminal recidivism. Criminal mediation or restorative justice on the one hand, can contribute to prevention of recurrence through the restoration of the link between the victim and the perpetrator, and on the other hand, to avoid the side effects of incarceration on the conduct of convicts. The current legal and political context is a favorable scenario for the development of restorative justice paradigm, taking into consideration the difficulties of the classic penal system, particularly the management of social reintegration of offenders and prevention of recidivism. This article presents a synthesized analysis of the concept of restorative justice, in order to determine its relationship with the modern trends of development of the criminal proceedings.

Keywords: classic penal system, criminal mediation, restorative justice, restorative proceedings, restorative results

REZUMAT

Odată cu evoluția societății contemporane, a crescut numărul, complexitatea și gravitatea litigiilor și al conflictelor, atât dintre persoanele fizice, cât și dintre persoanele juridice sau cele mixte, iar sistemul penal clasic nu reușește să-și atingă pe deplin obiectivele, confruntându-se cu probleme financiare și de resurse umane. În acest context, utilizarea metodelor alternative de soluționare a disputelor a devenit imperios necesară, iar conceptul de „justiție restaurativă” a început să câștige tot mai mult teren de-a lungul timpului, bucurându-se de un mare interes la nivel internațional și ajungând a fi implementat în legislația tot mai multor state, printre care și țara noastră. În soluționarea conflictului creat între infractor, victimă și colectivitate, justiția restaurativă propune implicarea activă a victimei și a infractorului, ceea ce ar presupune, în primul rând, asumarea responsabilității faptelor săvârșite și repararea pagubei de către infractor, cu influențe pozitive asupra prevenirii recidivei infracționale. Medierea penală sau justiția restaurativă poate contribui la prevenirea recidivei prin prisma refacerii legăturii dintre victimă și făptuitor, pe de-o parte, și prin evitarea efectelor negative ale încarcerării asupra conduitei condamnaților, pe de altă parte. Contextul politic și normativ actual reprezintă un teren favorabil dezvoltării paradigmei justiției restaurative, care se impune imperios, având în vedere dificultățile sistemului penal clasic în ceea ce privește gestionarea reintegrării sociale a infractorilor și prevenirea recidivei. În acest articol se încearcă o analiză sintetizată a conceptului de *justiție restaurativă*, în vederea determinării legăturii acestuia cu tendințele moderne de dezvoltare a procesului penal.

Cuvinte-cheie: sistem penal clasic, mediere penală, justiție restaurativă, justiție comunitară, proces restaurativ, rezultat restaurativ

Introducere. Într-un stat de drept, apărarea drepturilor și libertăților persoanei este domeniul prioritar de activitate. În acest context, modalitatea cea mai frecvent utilizată în apărarea drepturilor și libertăților este justiția, înfăptuită de autoritatea judecătorească. Totuși, evaluările pe plan mondial ale nenumăratelor încercări ale sistemelor penale de a stopa fenomenul infracțional și a reduce recidiva au condus la concluzia că acestea încă nu au găsit

metoda optimă pentru rezolvarea situației. Astfel, acum mai bine de trei decenii, a fost formulat conceptul de „justiție restaurativă”, adică ideea unei noi modalități de soluționare a conflictelor în materie penală, în opoziție cu abordările tradiționale ale criminalității, modelele consensuale fiind promovate ca alternativă la sistemul penal clasic. Această nouă cale de rezolvare a raporturilor juridice de conflict nu este limitată la o anumită ramură de drept, ci poate

atinge orice domeniu al dreptului, putându-se dezvolta în orice sistem de drept, mai cu seamă în cele ale statelor democratice.

Modelele alternative de rezolvare a conflictelor au fost descrise în mod variat, iar mișcarea care a stat la baza promovării lor este cunoscută sub diverse titulaturi: „justiție comunitară”, „justiție restaurativă”, „justiție informală”, dar în practică este cel mai adesea cunoscută sub denumirea de *mediere*. Totodată, este necesar de pre-

cizat însă că, deși s-ar putea crede că există o relație de sinonimie între noțiunea de *mediere* și cea de *justiție restaurativă*, totuși justiția restaurativă reprezintă un concept mult mai larg, un nou curent în filosofia penală actuală, incluzând și medierea – principala formă în care se concretizează justiția restaurativă, alături de o mare varietate de forme particulare incluse în conceptul restaurativ (arbitrajul, concilierea etc.).

Prezentul articol are drept scop elucidarea sensului noțiunii de justiție restaurativă și determinarea legăturii acesteia cu tendințele moderne de dezvoltare a procesului penal.

Metode utilizate și materiale aplicate. Pe parcursul analizei temei abordate, au fost utilizate metodele: analizei și sintezei, istorică, a comparației, investigației științifice. În calitate de materiale au servit o serie de monografii, lucrări științifice ale autorilor autohtoni, și celor de peste hotare, precum și legislația penală în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. Conceptul de justiție restaurativă, sau așa-numita noua paradigmă de justiție, a apărut în ultimele decenii, iar dezvoltarea sa nu a fost una accidentală, ci reprezintă o manifestare firească a tendințelor contemporane de evoluție a procesului penal. Studiarea evoluției procesului penal contemporan ne va permite să înțelegem mai aprofundat natura și scopul conceptului de justiție restaurativă, oferindu-ne posibilitatea dezvoltării și aplicării acestuia în viitor.

Procesul penal, ca formă a activității de aplicare a legii, reflectă nivelul de dezvoltare a societății la fiecare etapă a ei, condițiile social-istorice, precum și nivelul de evoluție a teoriei dreptului și de tehnicii legislative. În legătură cu aceasta, procesul penal se modifică în timp, subordonându-se cerin-

țelor și condițiilor vieții sociale. Fiecare etapă a societății se caracterizează prin anumite tendințe de dezvoltare a procesului penal, atât la nivel global, cât și la nivelul statelor individuale. Totodată, tendințele globale și cele naționale de evoluție a procesului penal pot parțial să se suprapună, deoarece reprezintă un răspuns adecvat la cerințele comunității internaționale. Aceste tendințe sînt reflectate în doctrina juridică și în legislație și sînt consolidate inclusiv prin reglementările actelor internaționale, adoptate de către diferite organizații internaționale.

Dincolo de caracterul său conservator, politica penală la nivel statal manifestă, în ultimul deceniu, o certă tendință de armonizare internațională, atât în planul legislativ al combaterii criminalității, cât și în planul respectării drepturilor omului. Este evident că dezvoltarea social-economică, accelerarea ritmului de viață, apariția noi tehnologii și alți factori influențează formele de combatere a criminalității de către stat. Nivelul criminalității, conform diferitor date statistice, rămîne destul de ridicat, în ciuda fluctuațiilor mici care sînt înregistrate într-o anumită perioadă de raportare. În opinia noastră, nu doar nivelul înalt al criminalității influențează schimbarea procesului penal, dar și diversele probleme cu care se confruntă practica, în special problema asigurării respectării drepturilor persoanei, nivelul scăzut de asigurare a drepturilor părții vătămate și a recuperării reale a prejudiciului cauzat în rezultatul infracțiunii, rata înaltă de recidivă a infracțiunilor. Acestea și alte condiții fac necesară căutarea noilor soluții, noilor abordări de combatere a criminalității, schimbarea sistemului procesului penal în scopul eficientizării activității acestuia. În mare parte, toate acestea au

condiționat apariția și dezvoltarea conceptului de justiție restaurativă, pe care fondatorii o privesc ca pe o nouă paradigmă de justiție.

Conceptul de justiție restaurativă în mare parte reflectă tendințele moderne de dezvoltare a procesului penal. Acest concept pune accentul pe reparația daunelor sau prejudiciilor aduse victimei de către agresor, nefiind neglijat nici cel din urmă. Conceptul are în vedere valori de natură morală și socială, care vin să completeze – în mod firesc și necesar – valorile de ordin juridic. Drept urmare, în numeroase state din America de Nord și Europa s-au dezvoltat politici și programe de justiție restaurativă. Conform inițiatorilor conceptului, valoarea de căpătîi a justiției restaurative constă în reparația daunelor create de infracțiune, orice demers de conciliere între victimă și infractor trebuind să aibă la bază această valoare. Aceasta reprezintă deosebirea esențială dintre justiția retributivă și cea restaurativă.

Justiția restaurativă – apreciază canadianul *Mark S. Umbreit* – este un răspuns față de infracțiune, centrat pe victimă, ce oferă oportunități pentru toți acei care sunt cel mai mult afectați de infracțiune, pentru a se implica direct în relația față de dauna produsă. Justiția restaurativă este bazată pe valori care accentuează importanța oferirii posibilităților pentru o implicare mai activă în procesul de acordare a sprijinului și asistenței victimelor infracțiunii (o decizie-cadru a Consiliului Uniunii Europene definește victima ca fiind „persoana fizică ce a suferit un prejudiciu, inclusiv o atingere a integrității sale fizice sau mentale, o suferință morală sau o pierdere materială, cauzată direct de acte sau omisiuni care încalcă dreptul penal al unui stat membru”).

Așadar, spre deosebire de justiția penală tradițională cu caracter

retributiv, care pune accentul pe pedeapsă prin aplicarea de sancțiuni dure autorului unui delict, în raport cu gravitatea acestuia, justiția restaurativă se fundamentează pe un sistem de norme și principii practice menite să asigure un tratament adecvat victimei, dar și făptuitorului. Ea se axează pe repararea prejudiciilor aduse victimei de către agresor, pentru ca acesta să conștientizeze fapta comisă și să își asume în mod explicit răspunderea. Desigur, este necesar ca infracțiunea să fie percepută ca un prejudiciu de natură patrimonială sau nepatrimonială. Se impune precizarea că reparația daunelor se face numai cu acordul părților implicate. Indiscutabil că agresorul poate avea o anumită opoziție față de obligațiile de natură reparatorie. El este însă nevoit, de cele mai multe ori, să accepte repararea daunelor, pentru a evita aplicarea unor măsuri de retorsiune ce pot fi luate pe calea justiției penale [1, p. 1].

Termenul de *justiție restaurativă* vine din limba engleză, ceea ce demonstrează originile anglo-saxone ale conceptului. Într-adevăr, aplicarea practică a noului concept s-a născut în țările aflate în zona de influență a dreptului anglo-saxon: Australia, Canada, Marea Britanie, Noua Zeelandă și Statele Unite ale Americii [2, p. 80]. Cu toate că abordări asemănătoare se regăsesc în istoria popoarelor din întreaga lume, mișcarea contemporană pentru conceptualizarea și dezvoltarea justiției restaurative, ca modalitate inovatoare prin care se caută să se dea un răspuns viabil și eficient infracțiunii și conflictului, s-a aplicat practic pentru întâia dată în anul 1974. Doi canadieni, Mark Yantzi și Dave Worth, au rugat un judecător din Kitchener, Ontario, să le permită să încerce o abordare diferită în intervenția justiției asupra a doi tineri infractori arestați pentru distrugere de bu-

nuri. Ideea a fost de a permite victimei și infractorului să joace rolul principal în luarea deciziei referitoare la cea mai adecvată metodă de răspuns față de răul produs. De atunci încoace, a crescut continuu utilizarea justiției restaurative și acest concept s-a deplasat de la periferia politicilor penale spre o zonă centrală, fapt ce i-a conferit un loc binemeritat în cadrul practicilor penale [3, p. 3].

Pe continentul european, termenul este mai puțin cunoscut în forma sa anglo-saxonă – aceea de justiție restaurativă, dar acest lucru nu înseamnă că nu există o fundamentare similară: dezbaterile teoretice asupra modului în care pot fi rezolvate consecințele infracțiunilor de către cei direct implicați au început să se facă simțite în Europa încă de la sfârșitul anilor '60 ai sec. XX. Entuziasmul, adeseori exagerat, datorat primelor rezultate pozitive obținute în cadrul studiilor desfășurate au făcut ca mulți cercetători să creadă că au descoperit rețeta miraculoasă în lupta împotriva infracționalității și să încerce fundamentarea teoretică a unui sistem de justiție restaurativă ca substitut al sistemelor clasice de justiție penală.

Acumulând rezultatele obținute din experimentele practice desfășurate în diferite colțuri ale lumii și beneficiind de un aport teoretic de mare valoare, practicile specifice justiției restaurative au fost apoi privite ca alternative ale sistemelor penale. Totodată, concretizăm că justiția restaurativă nu este o mișcare paralelă sau împotriva sistemelor actuale de justiție penală. Tot mai multe voci se fac auzite în susținerea integrării acestei abordări în sistemele de justiție penală, în scopul modificării fundamentelor, modurilor de operare și rezultatelor obținute de acestea. A devenit tot mai clar că justiția restaurativă nu înseamnă

doar o anumită metodă, tehnică sau program, ci că acest concept este un anumit mod de abordare și o viziune globală. Așa cum și-a intitulat Howard Zehr cartea scrisă în 1990, este vorba de o „schimbare a lentilelor” [5, p. 178].

Majoritatea autorilor interesați de problematica justiției restaurative au legat evoluția ideilor justiției restaurative de următoarele evenimente:

- „Nemulțumirile manifestate față de sistemul penal tradițional de către victime sau de personalul de specialitate.

- Eșecul sancțiunilor cu caracter represiv și al sancțiunilor private de libertate.

- Creșterea influenței mișcării de sprijinire a victimelor.

- Costul gestionării judiciare a delincvenței.

- Aglomerarea cu dosare a instanțelor de judecată” [4, p. 6].

Această evoluție a abordării și interpretării conceptului nu reprezintă o slăbiciune, ci, dimpotrivă, o maturizare și o dovadă a unei tot mai puternice implicări a acestuia în realitățile sociale, precum și să fie tot mai mult acceptat în interiorul sistemelor penale. Foarte multe țări nu numai că au demarat experimentarea practicilor specifice justiției restaurative în paralel sau în cadrul proceselor penale și pe parcursul executării pedepselor, ci au elaborat și adoptat prevederi legislative care să susțină dezvoltarea ulterioară a conceptului și a procedurilor particulare.

Această stare de fapt a fost marcată de numeroase documente internaționale de importanță majoră, elaborate de Organizația Națiunilor Unite și de Consiliul Europei, prin care s-au conturat principiile fundamentale ale justiției restaurative în materie penală, cu scopul de a oferi un cadru de bază, comun statelor lumii, interesate tot mai mult de imple-

mentarea justiției restaurative [6, p. 105], dintre care amintim: Declarația Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite cu privire la *principiile fundamentale de justiție în favoarea victimelor criminalității și victimelor abuzurilor de putere* din 1985; Recomandarea Consiliului Europei nr. 18 din 1987 privind *simplificarea justiției penale*; Recomandarea Consiliului Europei nr. 16 din 1992 privind *regulile europene referitoare la sancțiunile și măsurile comunitare*; Rezoluția nr. 33 din 1997 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite cu privire la *elementele unei responsabile prevenirii a criminalității: standarde și norme*; Rezoluția nr. 23 din 1998 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite cu privire la *cooperarea internațională în vederea reducerii supraaglomerării din închisori și a promovării pedepselor alternative*; Recomandarea Consiliului Europei nr. 19 din 1999 privind *medierea în materie penală*; Rezoluția nr. 26 din 1999 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite asupra *dezvoltării și includerii medierii și a justiției reparatorie în domeniul justiției penale*; Rezoluția nr. 14 din 2000 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite cu privire la *principiile de bază ale folosirii programelor de justiție reparatorie în materie penală*; Decizia-cadru nr. 220 din 2001 a Consiliului Uniunii Europene privitoare la *poziția victimei în procesul penal*; Rezoluția nr. 12 din 2002 a Organizației Națiunilor Unite referitoare la *principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală*; Rezoluția nr. 15 din 2002 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite cu privire la *principiile de bază ale aplicării programelor*

de justiție restaurativă în materie penală; Rezoluția nr. 56/261 din 2002 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite privitoare la *planurile de acțiune pentru aplicarea Declarației de la Viena asupra criminalității și justiției: noile provocări ale secolului al XXI-lea*; Rezoluția Ministerială nr. 2 din 2005 asupra *misiunii sociale a sistemului de justiție penală – justiție restaurativă*; Recomandarea Consiliului Europei nr. 8/2006 asupra *asistenței victimelor*.

Rezoluția nr. 12/2002 a Organizației Națiunilor Unite referitoare la *principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală* prezintă unul dintre documentele de bază în acest domeniu, deoarece prevede importante aspecte atât din punct de vedere teoretic, cât și practic în ceea ce privește justiția restaurativă, cum ar fi: definierea unor termeni utilizați în sfera justiției restaurative, principiile și standardele de implementare a practicilor de justiție restaurativă, condițiile de utilizare a programelor de justiție restaurativă și anumite recomandări în legătură cu dezvoltarea programelor de justiție restaurativă.

Potrivit art. 1 din Anexa Rezoluției menționate supra, un program de justiție restaurativă este acela care folosește procese restaurative și caută să obțină rezultate restaurative, sînt definite noțiunile de „proces restaurativ” și „rezultat restaurativ”. *Procesul restaurativ* reprezintă centrul justiției restaurative și implică participarea comună și activă a victimei, a infractorului și a oricărui alt membru al comunității, afectat de infracțiune, la rezolvarea problemelor create de infracțiune, cu ajutorul unui mediator, în general.

Conform art. 2 din Anexă, procesele restaurative implică „medierea, reconcilierea, conferința

și cercurile de verdict”. Procesul restaurativ urmărește ajungerea la un acord comun între victimă și infractor, ce poartă denumirea de *rezultat restaurativ*. [4, p. 11]. De asemenea, se recomandă statelor implicarea activă în dezvoltarea unor strategii de implementare a programelor de justiție restaurativă, precum și a unor activități de evaluare periodică a acestor programe. În acest sens, se mai recomandă organizarea unor întâlniri periodice între reprezentanții sistemului de justiție și reprezentanții organizațiilor și instituțiilor care dezvoltă programe de justiție restaurativă, în vederea identificării unor posibilități de extindere a acestora și de includere în cadrul practicilor de justiție penală.

Modelul justiției restaurative a fost unul dintre subiectele abordate în cadrul congreselor Organizației Națiunilor Unite, cum ar fi: la Congresul al XI-lea din 2005, Congresul al XII-lea din 2010. În cadrul Congresului al XI-lea din 18-25 aprilie 2005, de la Bangkok, ce a avut drept temă prevenirea crimei și justiția penală, s-a subliniat importanța reformării sistemului penal și prin implementarea modelului justiției restaurative, ca o alternativă la sistemul penal tradițional, insistîndu-se, însă, asupra respectării particularităților și cutumelor locale în procesul implementării acestui model de justiție. Declarația adoptată cu ocazia Congresului de la Bangkok face referire expresă la justiția restaurativă în cuprinsul punctului 32: „În vederea promovării intereselor victimelor și reinserției delincvenților, recunoaștem importanța dezvoltării politicilor de justiție restaurativă, a procedurilor și programelor ce includ alternative ale procesului penal, pentru a evita efectele nefaste ale încarcerării, reducerea volumului de muncă din cadrul instanțelor de judecată

și încurajăm încorporarea metodelor justiției restaurative în sistemele de justiție penală, în funcție de particularitățile fiecărui stat” [7, p. 7].

În cadrul celui de-al XII-lea Congres al Organizației Națiunilor Unite, ce s-a ținut în Salvador (Brazilia), în perioada 12-19 aprilie 2010, s-au reluat dezbaterile privitoare la implementarea modelului justiției restaurative, în scopul prevenirii crimei și a revictimizării, punându-se accentul pe folosirea acestui model în cazul infractorilor minori. Punctul 51 al Declarației de la Salvador, adoptată cu ocazia lucrărilor acestui congres, accentuează nevoia de a se reintări alternativele la încarcerare, ce pot consta în munca în serviciul comunității, justiția restaurativă, supravegherea electronică, precum și nevoia de a susține programele de reabilitare și reintegrare, incluzându-le pe acelea ce urmăresc corectarea conduitei infracționale, alături de programele educative și vocaționale pentru condamnați [8, p. 2].

Potrivit Rezoluției nr. 26 din 1999 a Consiliului Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite asupra dezvoltării și includerii medierii și a justiției reparatorie în domeniul justiției penale, soluționarea conflictelor mai puțin grave, generate de săvârșirea unor infracțiuni, se poate face prin mijloace de justiție restaurativă care, sub controlul unei instanțe de judecată sau al unei alte autorități competente, facilitează repararea prejudiciului suferit de către victimă și poate juca un rol important în prevenirea conduitelor infracționale viitoare, reprezentând o alternativă validă pentru detenția de scurtă durată.

Dintre multitudinea procedurilor specifice justiției restaurative, cea care s-a extins cel mai mult în statele sistemului de drept roma-

no-germanic este *medierea penală*, bucurându-se de o consacrare legislativă și la nivel național. În Republica Moldova, *medierea penală*, ca proces restaurativ, se bucură în prezent de o consacrare expresă pe plan legislativ, fiind reglementată în *Legea nr. 134-XVI din 14.06.2007 cu privire la mediere*, în vigoare din 1 iulie 2008 [9]. Conform art. 2 alin. (1) din *Legea* aceasta reprezintă „o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane”. Totuși, este necesar de remarcat că *medierea penală* poartă un caracter specific diferit de alte tipuri de mediere. Din acest considerent, reglementarea acesteia în *Legea* cu privire la mediere este inclusă într-o secțiune separată (Cap. VI, secț. a 2-a – „Medierea în cauze penale”). *Legea* stabilește o procedură de mediere extrajudiciară. Potrivit art. 32 alin. (5) din *Legea* menționate, procesul de mediere este reglementat, pe lângă *Legea* cu privire la mediere, de *Codul penal*, *Codul de procedură penală*, *Codul de executare* și alte acte normative. *Medierea* are efecte mai pronunțate dacă se utilizează în faze incipiente ale procesului, pe cât se poate, cu implicarea părților în acțiuni procesuale, evitând astfel efectul psihologic negativ care îl lasă acestea asupra persoanelor, îndeosebi asupra minorilor. De asemenea, restaurarea, pe cât se poate de urgent, a unui drept încălcat este un obiectiv determinant în justiția restaurativă; în așa mod, cu cât mai repede părțile vor găsi un numitor comun, cu atât victima va obține o reparație echitabilă [10, p. 14].

Concluzii. Umanizarea politicii penale, consolidarea mecanismului de asigurare a drepturilor victimelor și eficientizarea justiției constituie priorități ale vieții sociale contemporane, iar modalitatea

prin care pot fi atinse aceste deziiderate, chiar dacă numai pentru categorii restrânse de infracțiuni și de infractori, o reprezintă justiția restaurativă – curent relativ nou, dar cu puternice valențe inovatoare în planul politicii penale. Justiția restaurativă are la bază principiul responsabilității, potrivit căruia eficiența sa este direct proporțională cu nivelul angajării infractorului ca participant activ în procesul restaurativ, urmărindu-se în acest mod o mai corectă reparație materială și morală adusă victimei. În același timp, semnifică o întoarcere la justiția comunitară și, spre deosebire de sistemul clasic, reprezintă o justiție pe orizontală.

Conceptul de justiție restaurativă are o legătură directă cu tendințele de dezvoltare a procesului penal, deoarece acestea pe deplin și-au găsit reflectare în acest concept. Unele elemente ale abordării restaurative pot fi utilizate în cadrul procedurilor penale întru îmbunătățirea și dezvoltarea acestuia, ținând cont de tendințele și problemele actuale ale procesului penal.

Considerăm că actualul context politic și normativ reprezintă un scenariu favorabil dezvoltării paradigmei justiției restaurative, care se impune imperios având în vedere dificultățile sistemului penal clasic în ceea ce privește gestionarea reintegrării sociale a infractorilor și prevenirea recidivei. Studiile asupra eficienței justiției restaurative relevă faptul că justiția restaurativă funcționează atât pentru făptuitor, cât și pentru victimă. Deși este greu a se realiza armonizarea standardelor justiției restaurative la nivelul tuturor statelor-membre ale Uniunii Europene, se încearcă, prin diverse metode, printre care și numeroase programe de cooperare și asistență, să se dezvolte încrederea reciprocă între state, să se promoveze

cele mai bune practici, pentru a se obține un climat de justiție sigur și modern.

Referințe bibliografice

1. Mihail Albici. *Justiția restaurativă*. În: Revista Palatul de Justiție, nr. 1, 2014.
2. Livia Sumănar. *Unele aspecte privind implementarea modelului justiției restaurative pe plan internațional și național*. În: Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Drept, nr. 1, 2013.
3. Pașcu Andrei. *Justiție restaurativă*. În: Revista de Știință Penitenciară, nr. 3, 2000.
4. Institutul Național de Criminologie. *Programe de justiție restaurativă în lumea contemporană (Analiză documentară)*, 2005, www.criminologie.ro.
5. Howard Zehr. *Changing Lenses*. Herald Press, Scottdale, Pennsylvania Waterloo, Ontario, Third edition, 2005.
6. G. Varona. *Criterii de evaluare în justiția restaurativă. Analize comparative și internaționale*. În: Cartea rezumatelor Congresului Societății Spaniole de Victimologie – cunoașterea, recunoașterea și vindecarea victimelor. Donostia-San Sebastián, 2007.
7. Bangkok Declaration, Synergies and Responses: *Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice* (plasată pe pagina web a Organizației Națiunilor Unite: www.unodc.org.).
8. Salvador Declaration on Comprehensive Strategies for Global Challenges: *Crime Prevention and Criminal Justice Systems and Their Development in a Changing World* (plasată pe pagina web a Organizației Națiunilor Unite: www.unodc.org.).
9. *Legea Republicii Moldova cu privire la mediere* nr. 134-XVI din 14.06.2007.
10. Dolea I., Zaharia V., Beldiga C. *Medierea penală. Ghid pentru ofițerii de urmărire penală*. Chișinău, 2009.

REFLECȚII ASUPRA LATURII OBIECTIVE A INFRAȚIUNII DE DENUNȚARE FALSĂ

Anastasia GÎRLEA,
doctorandă

SUMMARY

Delineation of false denunciation, false statements and invalid translation of other related crimes in order to determine the penalty is extremely important to delineate false denunciation, false statements, false statements and inaccurate translation of other crimes that threaten to justice.

REZUMAT

Rezumat delimitarea denunțării false, declarației mincinoase, concluziei false și traducerii incorecte de alte infracțiuni conexe În scopul individualizării pedepsei este extrem de important de a delimita delimitarea denunțării false, declarației mincinoase, concluziei false și traducerii incorecte de alte infracțiuni care atențază la justiție.

Introducere. Latura obiectivă a componentei de infracțiune reprezintă caracteristica semnelor exterioare a faptei respective. Infracțiunea întotdeauna constituie o reflectare a voinței omului, o exteriorizare a intențiilor și scopurilor acestuia. Convingerile și gândurile persoanei, oricât de condamnabile și reproșabile ar fi, dacă nu sînt materializate în fapte, nu trag după sine răspunderea penală. Latura obiectivă a diferitelor infracțiuni este variată: în unele cazuri ea se exprimă numai prin faptă, alteori presupune survenirea anumitor consecințe socialmente periculoase și, în acest sens, survine și legătura causală dintre faptă și consecințe.

Scopul principal al articolului constă în efectuarea unei cercetări științifice – cu imanente implicații în legislația penală, doctrina penală și practica judiciară – a problemelor teoretice și aplicative privind specificul laturii obiective a infracțiunii de denunțare falsă și în oferirea de soluții concludente referitor la acest subiect, inclusiv cu caracter *de lege ferenda*.

Metode utilizate și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, au fost utilizate metoda *logică*, metoda *istorică*, metoda *com-*

parativă, metoda *gramaticală* etc.. Investigația efectuată se bazează pe studierea doctrinei dreptului penal, a legislației și practicii judiciare în domeniu. În cercetarea realizată s-a ținut cont mai cu seamă de legislația Republicii Moldova, dar și a altor state, cum ar fi România și Federația Rusă.

Rezultate obținute și discuții.

Fapta constituie un semn obligatoriu al laturii obiective a oricărei infracțiuni, iar consecințele, legătura causală, timpul, locul, modul comiterii infracțiunii sînt semne facultative. În baza acestei deosebiri este fundamentată clasificarea componentelor de infracțiune în dreptul penal în *materiale* și *formale* [1]. Legea nu leagă răspunderea penală pentru denunțarea falsă, declarația mincinoasă, concluzia falsă și traducerea incorectă de survenirea anumitor consecințe. Însuși faptul denunțării false, declarației mincinoase, concluziei false și al traducerii incorecte include în sine componenta unei infracțiuni terminate, consumate, indiferent de faptul dacă au survenit ca urmare anumite consecințe (de exemplu, tragerea la răspundere penală sau condamnarea unei persoane) sau nu. Este evident că aceasta nu presupune

că survenirea consecințelor socialmente periculoase în rezultatul faptelor săvârșite va rămâne în afara atenției organelor de drept. Ele urmează a fi luate în calcul de instanța de judecată la aplicarea măsurii de pedeapsă celui vinovat. Latura obiectivă a componentelor de infracțiune examinate se deosebește esențial. Din acest considerent, cu luarea în considerație a specificului laturii obiective a denunțării false, declarației mincinoase, concluziei false și a traducerii incorecte, ne vom expune în privința fiecărei dintre aceste infracțiuni în parte.

Infracțiune de denunțare falsă poate fi comisă de orice persoană și ea este incriminată în majoritatea sistemelor judiciare penale europene. Rațiunea incriminării acestei fapte este aceea de a evita desfășurarea unei proceduri penale împotriva unei persoane nevinovate, cunoscute fiind efectele negative atît asupra celui cercetat, cît și asupra credibilității sistemului judiciar dacă ulterior se constată că s-au desfășurat proceduri penale împotriva unei persoane fără un temei în realitatea faptică sau în cea juridic penală. Pentru ca fapta să fie tipică, latura obiectivă trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

1) *să existe o acțiune de învinuire mincinoasă*. Caracterul mincinos rezultă în mod direct fie din împrejurarea că fapta nu există, fie că ea nu a fost săvârșită de cel împotriva căruia se depune plîngerea sau denunțul;

2) *învinuirea să se facă prin plîngere sau denunț*. Aceste noțiuni trebuie înțelese în sens procedural;

3) *învinuirea să fie făcută împotriva unei persoane determinate*. Dacă plîngerea se face *in rem*, atunci nu există o faptă tipică de denunțare calomnioasă, avînd în vedere că desfășurarea unei proceduri împotriva unei anumite persoane este consecința exclusivă a organelor

judiciare care au instrumentat acea plîngere depusă *in rem*;

4) *învinuirea să se refere la săvîrșirea unei infracțiuni*. Nu este necesară o încadrare juridică riguroasă și exactă, ci doar ca fapta descrisă în plîngere sau denunț să aibă apartenența tipicității unei infracțiuni [2].

Această poziție este susținută și de savantul moldovean Gheorghe Ulianovschi, care menționează: „Pentru ca acțiunea de învinuire să constituie elementul material al infracțiunii analizate, trebuie ca să îndeplinească următoarele cerințe: a) prima cerință este ca acțiunea de învinuire trebuie să fie mincinoasă, adică acuzarea să nu corespundă adevărului; b) a doua condiție este ca învinuirea mincinoasă să fie făcută prin denunț sau plîngere; c) a treia cerință este ca învinuirea mincinoasă să se refere în mod obligatoriu la săvîrșirea unei infracțiuni; d) a patra condiție este ca învinuirea mincinoasă să prevadă săvîrșirea unei infracțiuni de către o anumită persoană. Dacă învinuirea mincinoasă nu se referă la o persoană concretă, nu este denunțare calomnioasă [3].

Dacă e să ne pronunțăm nemijlocit asupra modului de realizare a actului de denunțare, apoi ținem să menționăm că prin denunțarea *săvîrșirii unei infracțiuni*, în viziunea savantului român Eugen-Cristian Grigore se înțelege „denunțarea săvîrșirii oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau în faza de tentativă, precum și denunțarea participării la comiterea acestora nu numai a autorilor ci și a instigatorilor și complicilor” [4]. Noțiunea de *denunț* în sensul care ne interesează presupune „o semnalare către o autoritate a unei infracțiuni” [5]. Cu toate că din punct de vedere etic această noțiune are un conținut negativ, în realitate, însă, ea nu conține ceva respingător, de-

oarece această semnalare, comunicare se poate referi și la fapte care au fost săvârșite de cineva anume în realitate. Îndeosebi, această „denunțare” poate fi social utilă atunci cînd, de exemplu, comunicarea despre pregătirea unei infracțiuni sau despre săvîrșirea ei a contribuit la preîntîmpinarea acesteia sau a fost de folos în vederea identificării infractorului [6].

Din punct de vedere al laturii obiective denunțarea falsă se exprimă în comunicarea datelor care nu corespund realității. Acestea trebuie să fie date referitoare la un infracțiune concretă, săvîrșită. De aceea nu poate fi considerată în calitate de denunț fals comunicarea făcută într-o formă generală precum că într-o anumită localitate, într-un anumit raion s-ar fi comis o infracțiune fără a expune anumite fapte concrete [7]. Dacă în momentul denunțării false conținut al acesteia îl constituia fapta prevăzută la acea perioadă de către legea penală, iar ulterior ea a fost decriminalizată, atunci, conform opiniei noastre, aceasta presupune, totodată, dicriminalizarea simultană și a denunțării false, adică răspunderea pentru ea este exclusă în baza art. 10 Cod penal al Republicii Moldova. Dispoziția art. 311 din Codul penal al Republicii Moldova nu conține o descriere minuțioasă și detaliată a semnelor laturii obiective a denunțării false. Caracterizarea semnelor laturii obiective a acestei componente de infracțiune poate fi realizată în baza analizei științifice a conținutului acestei norme și a practicii aplicării ei.

Denunțarea falsă este prevăzută în două variante de incriminare: una *simplă*, varianta-tip, adică denunțarea propriu-zisă sau explicită, constînd din învinuirea mincinoasă făcută prin denunț cu privire la săvîrșirea unei anumite infracțiuni de către o anumită persoană (art. 311, alin. 1 Cod penal al Republicii

Moldova) și o variantă *agravată*, adică denunțarea falsă asimilată sau implicită. În ambele variante ale normei de incriminare examinate, caracterul comun al elementului material este falsa informație (falsa *notitia criminis*) dată despre infracțiune, alterarea adevărului [8].

În varianta-tip, elementul material constă în acțiunea de învinuire mincinoasă. Acțiunea de *a învinui* înseamnă a afirma, a declara că o persoană a săvârșit sau a participat la săvârșirea unei infracțiuni. Învinuirea trebuie să fie adusă numai prin denunț sau plîngere. Învinuirea adusă altfel nu realizează elementul material al denunțării false; de exemplu, învinuirea făcută cu ocazia unui interogatoriu luat unui inculpat sau cu ocazia audierii unui martor de către un organ judiciar; în aceste cazuri, afirmațiile mincinoase pot constitui temei pentru introducerea unei acțiuni civile avînd ca obiect obligarea pîrîtului la plata unor daune sau pentru tragerea la răspundere penală pentru mărturie mincinoasă.

În varianta asimilată, elementul material al incriminării se poate realiza alternativ, fie prin învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, fie săvârșită din interes material sau fie însoțită de crearea artificială a probelor acuzatoare.

În literatura de specialitate este unanim recunoscută părerea că, din punct de vedere al laturii obiective, denunțarea falsă constă în comunicarea organului de urmărire penală sau persoanelor cu funcții de răspundere care sînt în drept de a porni urmărirea penală a datelor vădit false, care conțin informații necorespunzătoare despre pregătirea în vederea săvârșirii sau săvârșirea de către o persoană a unei fapte ce nimereste sub incidența legii penale.

Prima întrebare care apare în legătură cu analiza laturii obiective a acestei componente de infracțiune

este: are oare importanță pentru răspunderea penală faptul căruia organ i se comunică, i se prezintă informațiile cu bună-știință false referitor la săvârșirea infracțiunii? În literatura științifică de profil nu găsim o părere unică cu referire la acest moment. Savantul V. D. Menșaghin menționează în anul 1959: „Latura obiectivă a acestei infracțiuni constă în comunicarea informațiilor false cu privire la săvârșirea infracțiunii organelor sau persoanelor cu funcție de răspundere, împuternicite, abilitate cu dreptul de a porni procesul penal” [9]. O asemenea interpretare a denunțării false corespunde buchiei legii care acționa la acea etapă, deoarece în legea penală se menționa direct despre denunțarea falsă organelor de urmărire penală, instanțelor judecătorești sau altor organe și persoane împuternicite cu intentarea dosarului penal.

Cam tot în același mod este soluționată această problemă în art. 311 Cod penal al Republicii Moldova. Alin. 1 din art. 311 conține indicații exprese referitoare la „denunțarea (...) făcută unui organ sau unei persoane cu funcție de răspundere, care sînt în drept de a porni urmărirea penală”. În acest context, unii autori determină în sens îngust latura obiectivă a acestei infracțiuni, atribuind la ea acțiunile legate de comunicarea datelor cu bună-știință false numai organelor de urmărire penală și persoanelor cu funcție de răspundere, care au dreptul de a iniția urmărirea penală [10]. Altfel spus, în noțiunea de denunțare falsă este inclus sensul anterior evidențiat de savantul V. D. Menșaghin, specific legislației penale sovietice. Aceasta se motivează prin faptul că, în conformitate cu legea, persoanei care a prezentat informația (plîngerea, denunțul) urmează a i se explica faptul răspunderii pe care o poartă în caz dacă denunțul este intenționat fals, fapt care se consem-

nează în procesul-verbal sau, după caz, în conținutul denunțului sau al plîngerii și se confirmă prin semnătura persoanei care a făcut denunțul sau plîngerea (art. 263, alin. 7, Cod de procedură penală al Republicii Moldova).

În așa fel, dacă „petiționarul” nu a fost preîntîmpinat despre răspunderea penală de către organul de urmărire penală sau de către persoana cu funcție de răspundere, care au dreptul de a intenta procesul penal, apoi componenta de infracțiune a denunțului fals ar fi în lipsă [11]. Cu o atare percepere a chestiunii date nu putem fi întru-totul de acord. Bineînțeles, faptul preîntîmpinării despre răspunderea penală pentru denunțarea falsă are o importanță preventivă enormă. Sub influența acestei preîntîmpinări denunțatorul de rea-credință se poate abține de la înaintarea denunțului cu bună-știință fals sau poate chiar să-și retragă cererea. Însă nu întotdeauna legea a prevăzut (prevăde) aspectul ca denunțatorul de rea-credință să fie preîntîmpinat despre răspunderea penală. Faptul că denunțatorul nu este preîntîmpinat în acest sens nu reduce nicidecum gradul de pericolozitate socială a faptei sale. În situația unei așa perceperii a semnului laturii obiective a acestei componente de infracțiune nu ar fi posibil de a supune răspunderii penale persoanele care s-au folosit de poștă (inclusiv electronică), fax, scrisori anonime, deoarece nu a avut loc preîntîmpinerea cu referire la răspunderea pentru denunțarea falsă.

O poziție corectă în această privință, în opinia noastră, o au savanții I. M. Cernîh, D. O. Han-Mahomedov, Ș. S. Rașkovskaia și alții [12]. Conform opiniei savantei Ș. S. Rașkovskaia, „denunțarea falsă este o comunicare a informațiilor vădit false cu privire la săvârșirea unei infracțiuni nu numai organelor de urmărire penală, dar și altor

organe de stat, chemate de a lupta cu infracționalitatea”. De fapt, denunțatorul, realizând o denunțare falsă cu referire la săvârșirea unei infracțiuni organelor care nu sînt abilitate cu dreptul de a intenta cauza penală, presupune, înțelege că această informație va fi remisă altor organe care au acest drept. În așa situații, cel vinovat, de obicei, urmărește scopul de a porni urmărirea penală, atentînd, în așa fel, la interesele justiției. Totodată, ar fi incorect de a percepe în sens larg cercul organelor de stat cărora înaintarea denunțului neadecvat despre săvârșirea unei infracțiuni ar putea fi considerat componentă a denunțării false.

Discuții aprige au apărut cu referire la faptul dacă va fi prezentă componenta denunțării false în situația în care comunicările vor fi îndreptate în adresa altor organe de stat, ce nu sînt abilitate cu dreptul de a porni urmărirea penală, ca, de exemplu, în organele legislative sau executive, sau în adresa anumitor organizații obștești. Majoritatea savanților ruși consideră că denunțarea falsă va fi prezentă și atunci cînd comunicarea referitoare la infracțiune va fi remisă și altor structuri statale și obștești, însărcinate cu lupta împotriva criminalității [13].

Există și o altă opinie, conform căreia pentru prezența denunțării false este necesar ca informațiile să fie comunicate anume organelor abilitate cu dreptul de a porni urmărirea penală [14]. Cea mai corectă ni se pare a fi prima poziție. În primul rînd, organele puterii legislative și executive, recepționînd comunicarea despre infracțiune, sînt obligate de a o transmite în structurile ce se ocupă cu combaterea infracționalității – moment calculat și pe care se bazează denunțării. În al doilea rînd, urmează a fi luată în calcul și mentalitatea populației: mulți cetățeni, neavînd

încredere în organele de drept, sînt convinși că adresarea va fi mult mai eficientă atunci cînd va fi expediată la cele mai înalte instanțe (depuțați, consilieri), mijloacelor de informare în masă etc., deoarece informația va obține publicitate largă și verificarea acesteia va fi luată la control. Mai mult ca atît, mulți nu cunosc cine are dreptul de a porni procesul penal și pot considera, în mod greșit, că aceasta ar putea o face, de exemplu, Inspectoratul Fiscal. Totodată, cercul destinatariilor denunțării false nu trebuie înțeles în sens larg. Această faptă nu va exista, dacă informația, cererea va fi adresată conducătorilor de întreprinderi și instituții care nu se atribuie la organele puterii de stat și care, evident și pentru denunțatorul de rea-credință, nu au dreptul de a porni urmărirea penală și obligația de a transmite informațiile primite organelor statale (organizațiile comerciale, organizațiile de învățămînd și cultură etc.).

Doctrina românească de drept penal evidențiază momentul că învinuirea în situația infracțiunii examinate urmează a fi făcută prin „denunț sau plîngere”. Cerința este îndeplinită chiar dacă în momentul introducerii plîngerii sau denunțului organul de urmărire penală a început efectuarea de cercetări cu privire la infracțiune, dar nu cunoaște încă cine este făptuitorul (este vorba despre dosarele penale cu autori neidentificați). De asemenea, se menționează că există infracțiunea analizată chiar dacă denunțul nu a fost semnat. În susținerea acestei teze, în doctrină s-a arătat că și nesemnat denunțul determină efectuarea de acte de urmărire pentru stabilirea adevărului și, implicit, se produc acele urmări pentru prevenirea cărora a fost incriminată denunțarea calomnioasă [15].

Cînd învinuirea se referă la o infracțiune urmăribilă numai la plîngerea prealabilă, un simplu denunț

nu este suficient pentru îndeplinirea acestei cerințe esențiale [16]. De asemenea, sesizarea organelor judiciare în alte moduri prevăzute de Codul de procedură penală decît denunțul sau plîngerea, nu face să fie îndeplinită cerința esențială, cu excepția sesizărilor făcute de către funcționarii publici sau privați, precum și de către persoanele cu funcții de răspundere [17].

Astfel, infracțiunea examinată, din punct de vedere al laturii obiective, constă în comunicarea, prezentarea informațiilor vădit false despre săvârșirea unei infracțiuni atît organelor de urmărire penală și persoanelor cu funcție de răspundere, cît și altor organe de stat, chemate de a realiza anumite măsuri de luptă împotriva faptelor socialmente periculoase.

Denunțarea falsă poate fi realizată numai prin intermediul acțiunilor active. Săvârșirea acestei infracțiuni prin intermediul inacțiunii este imposibilă. Denunțarea cu bună-știință falsă poate fi verbală sau îmbracă forma scrisă. Ea poate fi transmisă personal, prin intermediul unei alte persoane ori cu utilizarea mijloacelor de comunicare (poștă, telefon etc.). Forma și modalitatea realizării denunțului cu bună-știință fals pentru componenta respectivă de infracțiune nu au importanță.

În legătură cu apariția și evoluția rețelei Internet și a poștei electronice, a apărut și întrebarea referitoare la posibilitatea utilizării acestora în vederea realizării denunțului fals. Internetul este destinat răspîndirii de informații, informație care poate fi plasată pe un anumit site și numai în ordinea stabilită de către posesorul acestui site. Această informație va fi accesibilă tuturor, inclusiv organelor de drept. Dacă însă ea nu le este adresată nemijlocit lor sau cuiva anume, apoi comunicările de un așa caracter nu pot fi examinate ca fiind o varietate a denunțării

false. Comunicarea expedită însă nemijlocit pe adresa electronică a organului de stat respectiv conține toate semnele denunțării false.

Se discută faptul dacă poate fi considerată drept denunț fals o scrisoare, o cerere anonimă. În acest caz poate fi vorba despre două variații a unei așa cereri, scrisori: ea poate să nu fie semnată în genere; în ea se conține o anumită semnătură, însă nu a autorului adevărat, ci a unei alte persoane, care fie că nu există în realitate sau fie că există, dar care nu are nimic comun cu această cerere (atare cereri, de asemenea urmează a fi considerate anonime). Mai mulți autori consideră că cererile anonime urmează a fi considerate ca fiind denunțare falsă [18]. Această poziție este, însă, una discutabilă, deoarece legea procesual-penală, în cazul Republicii Moldova – art. 263, alin. 8 Cod de procedură penală, stabilește direct că „plîngerile și denunțurile anonime nu pot servi drept temelie pentru pornirea urmăririi penale”.

De aici poate fi trasă concluzia că cererea sau plîngerea anonimă nu poate fi apreciată ca denunțare falsă [19]. Se pare că o atare apreciere categorică este incorectă. Art. 263, alin. 8 Cod de procedură penală a Republicii Moldova conține interdicția de a porni urmărirea penală în baza plîngerilor și denunțurilor anonime, dar aceasta nu exclude posibilitatea de a efectua controlul acestor plîngeri și denunțuri, în rezultatul căruia, în cazul clarificării anumitor momente, organul de urmărire penală să se autoseseze în vederea intentării procesului penal. Verificările în baza plîngerilor și denunțurilor anonime pot duce la rezultate analogice rezultatelor cercetărilor în cazul denunțării false, adică afectează activitatea normală a organelor de drept și pot atenta la anumite interese ale persoanei. Din acest considerent, plîngerile și denunțurile anonime urmează a

fi examinate, percepute ca fiind o varietate a denunțării false.

Aprecierea juridico-penală a unor așa acțiuni are anumite particularități care țin de problema generală de calificare a acțiunilor ce constau nu în adresarea directă la organele de drept, dar în imitarea (înscenarea) printr-o anumită modalitate a săvârșirii, chipurile, de către cineva a unor fapte sancționate penal (de exemplu, răspîndirea manifestelor, proclamațiilor, placatelor, scrisorilor care conțin chemări, adresări la săvârșirea acțiunilor infracționale din numele persoanei care, de facto, nu este autorul acestora), atunci cînd autorul (răspînditorul, propagătorul) real al materialelor respective speră și presupune asupra faptului că această informație va ajunge la organele de drept.

Una dintre variațiile creării vizibilității săvârșirii de către cineva anume a diferitor fapte ilegale sau amurale o constituie aruncarea, punerea pe furis a anumitor corpuri delictive. Soluționarea corectă a unor așa situații poate fi realizată în baza obiectului și laturii subiective. Unele dubii și neclarități pot apărea cu referire la latura obiectivă. Pentru clarificarea acestei situații, ne vom adresa la analiza realizată de către savanta L. V. Lobanova. Conform opiniei acesteia, un temelie al pornirii urmăririi penale îl constituie și descoperirea nemijlocită de către organul de urmărire penală sau de procuror a semnelor infracțiunii. Aceste semne i pot fi descoperite, de asemenea, în rezultatul înscenării unei fapte care nimereste sub incidența legii penale. Aceste acțiuni sînt tot atît de periculoase pentru justiție ca și denunțarea falsă. Este imposibil a le califica drept o falsificare a probelor, deoarece componența respectivă de infracțiune presupune existența unui subiect special. Din acest considerent, L. V. Lobanova face concluzia conform

căreia „conținutul semnelor laturii obiective a componenței de infracțiune *denunțarea falsă* trebuie să fie mult mai larg decît denunțarea, în sens direct, nemijlocit și trebuie să includă în sine toate cazurile de săvîrșire a acțiunilor orientate spre aceea ca organele competente să primească informația falsă privitoare la săvîrșirea infracțiunii” [20].

Cercetătorul V. V. Veklenko, analizînd această problemă, menționa că inducerea urmăririi penale în eroare se poate reflecta nu numai în informarea falsă despre infracțiune, dar și în acțiuni fizice active, orientate spre tragerea la răspundere penală a persoanei care nu are atribuție la săvîrșirea faptei infracționale. Așa forme de comportament pot fi: 1) schimbarea parțială sau deplină a ambianței după săvîrșirea unei infracțiuni, în scopul de a orienta urmărirea pe o cale falsă; 2) înscenarea săvîrșirii de către persoana nevinovată a unei infracțiuni; 3) falsificarea anumitor circumstanțe a diferitor fapte, pentru a oferi acestora aparența și vizibilitatea infracțiunii săvîrșite.

În continuare, V. V. Veklenko menționează că aceste acțiuni nu nimeresc direct sub semnele denunțării false, din care considerent este necesar de a completa legea penală cu o normă specială privind răspunderea pentru acțiuni intenționate, orientate spre inducerea în eroare a organelor de urmărire penală cu referire la vinovăția persoanei neimplicate în săvîrșirea infracțiunii [21]. Astfel, opiniile savanților L. V. Lobanova și V. V. Veklenko, în principiu, coincid. În opinia lor, pentru calificarea acțiunilor indicate în calitate de denunțare falsă este necesară completarea Codului penal cu o normă nouă. Însă, pînă cînd legea nu este modificată, este legală interpretarea care permite de a trage la răspundere în caz de denunțare falsă vinovatul în cazurile în care a utilizat metode netradițio-

nale, specifice și particulare de răspîndire a informațiilor false, deoarece legea penală (în cazul nostru – art. 311 Cod penal al Republicii Moldova) nu conține careva îngrădiri referitor la modalitatea săvîrșirii infracțiunii. În așa situații putem vorbi despre perceperea extensivă admisibilă a laturii obiective a denunțării false, dar nu despre aplicarea prin analogie a legii, ceea ce este interzis în dreptul penal.

Totodată, nu oricare comunicare falsă cu referire la săvîrșirea unei infracțiuni conține semnele denunțării false. Practica cunoaște cazuri cînd la imitarea răpirii unei persoane participă nemijlocit „cel răpit”, care roagă rudele apropiate de a achita „răscumpărarea”, intenționînd să o împartă ulterior cu răpitorii. În cele comise în acest caz sînt prezente semnele șantajului și careva asemănări cu denunțarea falsă, însă nu este corect a califica aceste fapte suplimentar în baza normei referitoare la denunțarea falsă, deoarece lipsește atentatul la activitatea organelor de drept. Mai mult decît atît, „părțile vătămate” insistă ca informațiile referitoare la răpire să nu fie comunicate organelor competente. Savantul S. Iudușkin a expus o opinie specifică, care delimitează esențial temeierile răspunderii pentru denunțare falsă, cu luarea în considerație a procedurii perfectării acesteia. Conform poziției lui, componența denunțării false va exista numai atunci cînd declarantul a fost preîntîmpinat despre răspunderea pentru această faptă, moment consemnat în procesul-verbal [22]. Însă argumentul invocat nu a găsit susținere nici în literatură, nici în practica judiciară.

Savantul M. H. Habibullin scria: „Deși preîntîmpinarea despre răspunderea penală pentru denunțarea falsă are o importanță preventivă enormă, legea, însă, nu cere ca denunțatorul de rea-credință să

fie preîntîmpinat în toate cazurile despre răspunderea penală. Faptul nepreîntîmpinării nu poate reduce gradul de pericolozitate socială a faptei lui. Mai mult decît atît, în cazul unei asemenea percepere a componenței denunțării false nu ar putea fi vorba despre tragerea la răspundere în cazurile utilizării poștei și în alte cazuri în care nu a fost realizată preîntîmpinarea” [23]. Profesorul A. D. Proșleakov menționa că faptul preîntîmpinării în scris a denunțatorului despre răspunderea penală pentru denunțarea falsă are doar o importanță preventivă și nu este un semn obligatoriu al acestei componențe de infracțiune [24]. Fiind de acord cu această opinie, savantul Iu. I. Kuleșov menționează: „Dispoziția articolului legii penale cu referire la denunțarea falsă nu conține cerințe referitoare la faptul că răspunderii penale în baza acestei norme este supusă persoana care s-a adresat în organele corespunzătoare cu un denunț cu bună-știință fals, doar fiind preîntîmpinată despre răspunderea penală pentru consecințele unei așa adresări” [25].

În opinia noastră, deși preîntîmpinarea despre răspunderea penală în cazul denunțării false se conține în legea procesual-penală (art. 263, alin. 7 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), totuși mult mai important ni se pare principiul dreptului penal, conform căruia necunoașterea legii penale nu eliberează de răspundere, mai ales că, în situația dată, pericolozitatea socială a denunțărilor false este evidentă pentru orice persoană.

Un anumit grad de complexitate îl prezintă întrebarea referitoare la conținutul denunțului cu bună-știință fals. Lipsa în legislația penală anterioară [26] a mențiunii directe referitoare la „învinuirea de săvîrșirea unei infracțiuni” genera o percepere contradictorie a faptului dacă este posibilă denunțarea falsă,

însoțită de învinuirea în săvîrșirea unei contravenții administrative sau a unei abateri disciplinare. În acest sens, savantul M. M. Grodzinski menționa: „Denunțarea falsă este posibilă și atunci cînd este îmbinată cu învinuirea în săvîrșirea unei contravenții administrative” [27]. La rîndul său, savantul A. A. Piontkovski examina atare acțiuni „ca fiind social periculoase, răspunderea penală în cazul lor survenind doar prin analogie” [28].

O atare soluționare a problemei date la acea vreme nu poate fi recunoscută ca fiind corectă. Ea nu corespunde esenței legii penale în care se menționa despre denunțarea falsă organelor abilitate cu dreptul de a iniția urmărirea penală. Respectiv, răspunderea pentru denunțarea falsă putea surveni doar în situația învinuirii în săvîrșirea unei infracțiuni prevăzute de legea penală.

În doctrina dreptului penal român se menționează că învinuirea mincinoasă făcută prin denunț sau plîngere trebuie să privească „săvîrșirea unei infracțiuni”. Învinuirea care are ca obiect o faptă ilicită extrapenală, ca abaterile cu caracter disciplinar, civil, contravențional, abaterile de la regulile de conviețuire socială sau o faptă imorală, nu îndeplinește această cerință esențială. Prin „săvîrșirea unei infracțiuni” se înțelege săvîrșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora ca autor, instigator sau complice. Această infracțiune există dacă făptuitorul a făcut sesizări prin care învinuiește persoana vătămată de fapte care, dacă ar fi reale, ar constitui infracțiuni.

Este necesar ca latura obiectivă a infracțiunii asupra căreia poartă învinuirea să reiasă din modul în care este descrisă fapta și nu e nevoie să fie indicată infracțiunea,

prin numele ei. Învinuirea mincinoasă trebuie să privească o infracțiune care în momentul denunțului sau plîngerii putea face obiectul punerii în mișcare a acțiunii penale. Când denunțul sau plîngerea privește o infracțiune pentru care a intervenit deja o cauză de împiedicare a punerii în mișcare a acțiunii penale, cerința esențială nu va fi îndeplinită. Cauzele de împiedicare a punerii în mișcare a acțiunii penale intervenite însă ulterior învinuirii mincinoase nu înlătură existența cerinței esențiale, adică învinuirea mincinoasă făcută înainte de intervenția acestor cauze constituie o învinuire mincinoasă [29].

Actualmente, această întrebare nu stîrnește careva neclarități. Legea penală (art. 311 Cod penal al Republicii Moldova), formulînd componența acestei infracțiuni, fixează că denunțarea cu bună-știință falsă este pedepsibilă penal dacă conține informații „în scopul de a-l învinui pe cineva de săvîrșirea unei infracțiuni”. Astfel, conform legii penale în vigoare, este pasibilă de pedeapsă penală doar denunțarea falsă în scopul de a-l învinui pe cineva de săvîrșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova.

Comunicarea cu bună-știință falsă referitoare la săvîrșirea unei fapte contravenționale sau a unei abateri disciplinare nu poate fi examinată ca fiind o denunțare falsă în sensul dreptului penal. Așa acțiuni, în anumite condiții, pot trage după sine răspunderea contravențională în baza art. 70 din Codul contravențional al Republicii Moldova. De asemenea, nu constituie componența denunțării false înștiințările cu referire la anumite fapte indifferente dreptului penal. De exemplu, cet. A. a denunțat, cu bună știință fals, organelor de poliție că vecinul său, B., are un mod de viață amoral. Este absolut evident că asemenea acțiuni nu pot forma componența

denunțării false, pentru că ele se referă de învinuirea în săvîrșirea anumitor acțiuni indifferente dreptului penal.

În noțiunea de „săvîrșirea infracțiunii” sînt înglobate nu numai faptele epuizate, realizate, terminate, dar și toate celelalte forme ale activității infracționale, inclusiv participarea. Noțiunea de „denunțare falsă” presupune întotdeauna comunicarea despre așa fapte, date referitoare la săvîrșirea infracțiunii care, în mod obiectiv, nu corespund realității, adică sînt false, mincinoase. Învinuirea este mincinoasă atunci cînd se referă la o faptă inexistentă, adică la o infracțiune care nu s-a săvîrșit deloc sau la o faptă reală care nu constituie infracțiune, dar care este prezentată ca și cum ar constitui infracțiune. Învinuirea este mincinoasă și atunci cînd infracțiunea care formează obiectul învinuirii s-a săvîrșit de către o altă persoană decît cea învinuită. Învinuirea este mincinoasă chiar și în cazul în care persoana învinuită a săvîrșit o altă infracțiune, care însă este substanțial diferită de învinuirea care face obiectul denunțării. Cerința esențială examinată nu este îndeplinită atunci cînd persoana învinuită, pe care denunțatorul o credea nevinovată, s-a dovedit totuși că este vinovată, sau cînd din eroare denunțatorul a greșit numele învinuitului [30].

Practica conține și situații cînd denunțarea falsă, cu toate că este legată de anumite fapte care au avut loc în realitate, este însoțită de „denaturarea” esențială a circumstanțelor de facto ale cauzei. Denaturarea vizată poate să se refere atît la faptul infracțiunii, cît și la persoanele care precum că ar fi săvîrșit fapta dată. În acest context, apare întrebarea dacă, din punctul de vedere al laturii obiective, componența dată de infracțiune presupune ca faptele comunicate să fie false numai într-o anumită parte

a lor sau este necesar ca ele să fie false detaliat, în totalitate. În viziunea noastră, componența respectivă de infracțiune va fi prezentă nu numai atunci cînd informațiile comunicate prin denunțarea falsă sînt denaturate pe deplin, în toate detaliile, dar și atunci cînd acestea nu corespund realității doar parțial. Însă, în așa situații, născocirea, scornirea trebuie să fie una care ar avea sau ar putea să aibă anumite consecințe juridice. De exemplu, minorii F. și P. au pătruns într-un magazin alimentar, de unde au sustras produse alimentare în sumă de 1769 lei. Proprietarul acestui magazin a depus plîngere asupra faptului sustragerii produselor alimentare în mărime de 4512 lei. În cazul dat, denunțarea cu bună-știință falsă se referă nu la însuși faptul infracțional săvîrșit, ci la cantitatea produselor alimentare sustrate [31]. Însă și o atare denunțare, în viziunea noastră, este una cu bună-știință falsă, din considerentul că o asemenea născocire poate avea anumite consecințe juridice și, respectiv, influențează considerabil calificarea faptei.

Așadar, cu bună-știință false urmează a fi considerate nu doar informațiile referitoare la fapte și evenimente care nu există în realitate, ci și acțiunile însoțite de falsificarea, denaturarea parțială a faptelor reale [32]. Este absolut clar că asemenea acțiuni urmează a fi calificate în baza art. 311 Cod penal al Republicii Moldova doar în cazul în care este prezentă învederarea, buna-știință a neadevărului în calitate de semn subiectiv. Prezintă un interes deosebit caracterul afirmațiilor care se conțin în denunț. Considerăm că această componență de infracțiune va fi de față doar în cazul în care în comunicare se conține nu o presupunere, ci o afirmație certă despre săvîrșirea infracțiunii. Dacă în comunicare (denunț) nu se conține o afirmare categorică des-

pre săvârșirea infracțiunii, ci sînt expuse doar careva presupuneri privind posibilitatea săvârșirii acesteia, evident că nu poate fi vorba despre răspunderea penală pentru denunțarea cu bună-știință falsă, deoarece în cazul dat lipsește cerința de bază – caracterul vădit fals al denunțării.

În literatura de specialitate au fost expuse diverse opinii în legătură cu aprecierea comunicărilor, opinii care dau o calificare juridică incorectă celor comise. V. D. Menșaghin, de exemplu, menționa că „informațiile false comunicate în cazul denunțului se pot referi și la natura juridică a faptei săvârșite. Așa se prezintă comunicarea falsă referitor la săvârșirea unui omor intenționat, în situația în care în realitate a fost comis un omor din imprudență, sau informarea falsă despre comiterea unei tâlhării, pe cînd în realitate a fost comis un furt. În aceste cazuri, însă, de față va fi componenta denunțării false dacă persoana care a comunicat așa informații false conștientiza necorespunderea lor vădită realității, adică acționa intenționat” [33].

Este corectă o altă opinie, conform căreia plăzmuirea, denaturarea cu referire la calificarea juridică a faptei săvârșite nu prezintă importanță pentru componenta denunțării false. După cum afirmă, în viziunea noastră corect, savanții I. S. Vlasov și I. M. Tiajkova, „plîngerea, denunțul care nu conține informații despre latura faptică a celor comise, dar indică numai asupra calificării juridice, nu poate servi drept temei pentru intentarea cauzei penale, deoarece aprecierea juridico-penală oferită de către cel ce înaintează cererea nu are pentru organele de urmărire penală nicio importanță. Calificarea juridică a celor comise este o prerogativă exclusivă a organelor de urmărire penală. De aceea, falsul în declarația petiționarului cu referire la aprecierea juridică a

celor comise nu poate afecta activitatea organelor de justiție” [34]. Menționăm că practica judiciară nu a înregistrat cazuri de comunicare în care s-ar fi întrunit doar declarații ale petiționarului cu referire la aprecierea juridică a celor comise, fără descrierea circumstanțelor de facto ale infracțiunii presupuse. În caz contrar, ar fi în lipsă temeiurile răspunderii penale. Legea (art. 274 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) fixează momentul „începerii urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune”.

În doctrina de drept penal, în anumite perioade, era soluționată în mod diferit chestiunea referitoare la importanța indicării în denunțarea falsă asupra unei persoane concrete ca fiind drept infractor. Pe timpul URSS, Codurile penale ale majorității republicilor unionale reieșeau din faptul că denunțarea falsă poate avea loc chiar și atunci cînd comunicarea conținea date vădit false cu referire doar la faptul infracțiunii, fără a conține indicații asupra unei persoane concrete ca potențial infractor. Ca o excepție de la această regulă generală, figura art. 195 din Codul penal al RSSM, conform căruia componenta denunțării false presupunea, în mod obligatoriu, indicarea asupra unei persoane concrete care a săvârșit infracțiunea.

Și în teorie acest moment stîrnea anumite discuții. Astfel, savantul B. S. Utevski presupunea că „latura obiectivă a denunțului fals se exprimă în comunicarea organelor de urmărire penală, sau unor alte organe abilitate cu pornirea urmăririi penale, a datelor vădit false cu referire la săvârșirea de către cineva anume a unei infracțiuni” [35]. Într-o altă ordine de idei, savantul V. D. Menșaghin menționa că „denunțul fals include

și simpla comunicare despre săvârșirea unei anumite infracțiuni, fără a arăta asupra făptuitorului” [36]. Doctrina penală românească menționează că învinuirea mincinoasă este necesar să privească săvârșirea unei infracțiuni de către o anumită persoană. Nu este realizată această cerință dacă învinuirea nu se referă la nicio persoană sau se referă la o persoană imaginară. Această soluție se impune și dacă denunțul este făcut numai *in rem*, nu și *in personam*.

Persoana învinuită poate fi desemnată prin nume și prenume, dar și prin alte elemente care să facă posibilă, fără dubiu, identificarea ei (de exemplu, indicarea domiciliului, locului de muncă sau funcției pe care o ocupă). În cazul în care mai multe persoane sînt învinuite mincinos de aceeași infracțiune sau de infracțiuni diferite prin intermediul aceluiași denunț, sîntem în prezența unui concurs de infracțiuni. Aceeași soluție se impune și în cazul în care aceeași infracțiune este pusă succesiv, în chip mincinos, în seama mai multor persoane [37].

O chestiune controversată este cazul în care o persoană inocentă este învinuită cu rea-credință că a săvârșit o faptă de natură penală ce s-a și comis în realitate. În urma cercetărilor efectuate, organele de urmărire penală constată existența infracțiunii despre care nu aveau cunoștință anterior denunțului, dar că aceasta s-a comis de o altă persoană decît cea indicată de denunțator. Unii autori [38] susțin că nu este vorba de un denunț calomnios în sensul legii penale, deoarece denunțatorul n-a pus inutil în mișcare aparatul de stat respectiv, în timp ce alții [39] consideră că și într-un astfel de caz denunțarea calomnioasă subzistă.

Concluzii. În ceea ce ține de soluționarea acestei chestiuni în legislația penală actuală a Repu-

blicii Moldova, ținem să subliniem că „caracterul mincinos al denunțării trebuie să se refere, în mod obligatoriu, la situația persoanei învinuite, căreia i se pune în seamă o infracțiune inexistentă ori o faptă reală care nu constituie infracțiune, însă prin falsificarea trăsăturilor ei se prezintă ca infracțiune. Este denunțare falsă și în cazul în care denunțatorul se referă la o infracțiune reală, însă în denunț indică în calitate de autor sau participant o persoană pe care o știe nevinovată”. Denunțarea falsă trebuie să privească săvârșirea infracțiunii de către o anumită persoană. Dacă în denunț făptuitorul nu învinuiește o persoană concretă, nu există infracțiune de denunțare falsă. Se consideră îndeplinită această cerință nu numai atunci când în denunț se indică numele, prenumele și adresa persoanei învinuite pe nedrept, ci și atunci când se indică informații ce duc direct la identificarea persoanei învinuite” [40].

De latura obiectivă a denunțării false este legată și întrebarea referitoare la construcția acestei componente de infracțiune (formală sau materială) și, respectiv, chestiunea cu privire la pregătire, tentativă și renunțare benevolă. Practic, toți autorii recunosc că această componentă de infracțiune este una formală, deaceia consecințele denunțării sub forma pornirii urmăririi penale, tragerii la răspundere sau a condamnării victimei denunțului se află după limita componentei. Însă, conform criteriilor „formalității” componente și, de aici, a momentului consumării ei, sînt expuse diferite opinii. Este evident că, dacă denunțatorul a transmis informația nemijlocit colaboratorului organului de drept, apoi în acest moment componenta de infracțiune se consumă. Anumite divergențe apar cu referire la situațiile când între ex-

pedierea informației și primirea ei de către organul competent există o durată de timp; de exemplu, când înștiințarea falsă este expediată acestor organe prin intermediul altei persoane, prin poștă sau se adresează altor organe, care nu sînt abilitate cu dreptul de a porni urmărirea penală.

Majoritatea autorilor consideră că infracțiunea dată este consumată din momentul primirii de către organul sau persoana cu funcție de răspundere în drept de a porni urmărirea penală a denunțului, scris sau verbal, cu bună-știință fals, referitor la săvârșirea unei infracțiuni [41]. Pentru prezența acestei componente de infracțiune nu este necesar ca în cazul denunțului fals parvenit să se intenteze urmărirea penală sau cel vinovat să fie supus răspunderii penale sau condamnat. Aceste circumstanțe se află după limita componentei, avînd importanță doar în situația aplicării pedepsei față de cel vinovat. Această poziție se prezintă a fi cea mai corectă, deoarece în cazul denunțării false este posibilă atât pregătirea, cît și tentativa. În literatura de specialitate mai veche era expusă opinia conform căreia construcția juridică a componentei de infracțiune de denunț fals ar exclude posibilitatea tentativei. Nu putem fi de acord cu această opinie. După cum menționa, absolut corect, savantul A. A. Piontkovski, pregătirea de infracțiune și tentativa nu sînt posibile doar în cazul componentelor formale de infracțiune, săvârșite prin inacțiune (de exemplu, neacordarea ajutorului unui bolnav de către medic). Pregătirea și tentativa sînt posibile în cazul tuturor celorlalte infracțiuni. Denunțarea falsă nu constituie o excepție în această privință [42].

Drept pregătire este considerată întocmirea denunțului fals. Această pregătire este sancționată doar atunci când ea conține semne-

le alin. 3 din art. 311 Cod penal al Republicii Moldova, adică include acte de creare artificială a probelor de acuzare. Tentativă asupra săvârșirii denunțării false urmează a fi considerată adresarea, expedierea înștiințării care încă nu a parvenit la organele împuternicite de a porni urmărirea penală. De aceea, pînă la consumarea infracțiunii (primirea înștiințării de către organele de drept) este posibilă renunțarea benevolă, care exclude răspunderea penală pentru pregătire și tentativă.

Prezintă interes și chestiunea referitoare la renunțarea benevolă de la denunțarea falsă. După regula generală, refuzul de a duce la capăt activitatea infracțională în cazul prezenței posibilității reale de a o finaliza constituie o circumstanță care exclude răsunderea pentru pregătirea acestei infracțiuni sau tentativa de a o săvârși. Din acest considerent, persoana care a săvârșit acte de pregătire în vederea realizării denunțării false (de exemplu, scrierea, pregătirea denunțului fals) sau care a întreprins tentativa de a săvârși denunțul fals (de exemplu, transmiterea denunțului scris unei terțe persoane pentru ca aceasta, la rîndul ei, să-l prezinte organului de urmărire penală), iar apoi a renunțat benevol la finalizarea activității infracționale începute (de exemplu, nimicirea denunțului fals pînă ca acesta să fi ajuns la destinatar), eliberează pe deplin persoana de răspundere penală. În legătură cu săvârșirea infracțiunii de denunțare falsă este posibilă, de asemenea, și liberarea de răspundere penală în legătură cu cînța activă (art. 57 Cod penal al Republicii Moldova). În acest caz, este necesar ca după primirea de către organele de drept a denunțului fals, autorul acestuia să se adreseze acestor organe și să declare că denunțul a fost unul fals.

Referințe bibliografice

1. Кошелева А. Ю. *Особенности причинной связи в составах преступлений, совершаемых путем бездействия*. М., Изд. ВЕЧЕ, 2009, с. 49.
2. Bogdan Sergiu. *Scurte considerații privind unele infracțiuni în legătură cu înlăturarea justiției*. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, nr. 2, 2007, p. 106-107.
3. Ulianoschi Gheorghe. *Infracțiuni care împiedică înlăturarea justiției*. Chișinău: Ed. Garuda-Art. 1999, p. 80-86.
4. Grigore Eugen-Cristian. *Aspecte teoretice și de drept comparat privind infracțiunile omisive prin care se împiedică înlăturarea justiției*. În: *Revista de Științe Juridice*, nr. 17, 2000, Craiova, p. 308.
5. Oprea Ioan, Pamfil Gabriela-Carmen, Radu Rodica, Zăstroiu Victoria. *Noul dicționar universal al limbii române*. București: Ediția a II-a. Ed. Litera internațional, 2006, p. 353.
6. Горелик А. С., Лобанов Л. В. *Преступления против правосудия*. СПб: Юридический Центр Пресс. 2005, с. 241.
7. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. В. И. Радченко. М., 2000, с. 738.
8. Dongoroz Vintilă, Kahane Siegfried, Oancea Ion, Fiodor Iosif, Iliescu Nicoleta, Bulai Constantin, Stănoiu Rodica, Roșca Victor. *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. IV, București: Ed. Academiei Române, 1972, p. 170.
9. Меньшагин В. Д. *Курс советского уголовного права. Часть Особенная*. Том 2. М., 1959, с. 463.
10. Кульберг Я. М. *Преступления против правосудия*. М.: Госюриздат, 1962, с. 37; Юдушкин С. *Ответственность за ложный донос*. В: Советская Юстиция, 1974, № 2, с. 12.
11. Кульберг Я. М. *Op. cit.*, p. 37; Юдушкин С. *Op. cit.*, p. 12.
12. Черных И. М. *Преступления против социалистического правосудия. Автореферат кандидата диссертации*. М., 1962, с. 21; Хан-Магомедов Д. О. *Ответственность за заведомо ложный донос*. В: Советская Юстиция, 1964, № 4, с. 18; Рашковская Ш. С. *Уголовное право. Часть Особенная*. М.: Госюриздат, 1969, с. 332.
13. Хан-Магомедов Д. О. *Ответственность за заведомо ложный донос*. В: Советская Юстиция, № 4, 1964, с. 18; Власов И. С., Тяжкова И. М. *Ответственность за преступления против правосудия*. М., 1968, с. 113; Пионтковский А. А., Ромашкин П. С., Чхиквадзе В. М. *Курс советского уголовного права. Часть особенная*. М., 1971, с. 138; Хабибуллин М. Х. *Ответственность за заведомо ложный донос и заведомо ложное показание по советскому уголовному праву*. Казань, 1975, с. 18; Беляев Н. А. *Курс советского уголовного права. Часть особенная*. Том 4. Л., 1978, с. 360; Чучаев А. И. *Преступления против правосудия*. Ульяновск, 1997, с. 47-48.
14. Кульберг Я. М. *Преступления против правосудия*. М., 1962, с. 37; Панченко П. Н. *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Нижний Новгород, 1996, с. 317.
15. А. Filipaș. *Infracțiuni contra înlăturării justiției*. București: Ed. Academiei, 1985, p. 22.
16. Loghin O. *Infracțiunea de deținere calomnioasă*. În: RRD, nr. 8, 1972, p. 36; Loghin O., Toader T. *Drept penal român. Partea specială*. Ed. a IV-a, revizuită și adăugită. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 2001, p. 421.
17. Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fiodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca. *Op. cit.*, p. 171.
18. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*. Под ред. Г. Н. Борзенкова и В. С. Комиссарова. М., 1997, с. 610; *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*. Под ред. Б. Т. Разгильдиева и А. Н. Красикова. Саратов, 1999, с. 580.
19. Новиков В. *Некоторые вопросы уголовной ответственности за заведомо ложный донос о совершении преступления (ст. 306 УК)*. В: *Уголовное право*, 2003, № 1, с. 46.
20. Лобанова Л. В. *Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию*. Волгоград, 1997, с. 8-9.
21. Векленко В. В. *Заведомо ложный донос: вопросы уголовной ответственности*. În: *Преступления против правосудия: уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты*. Омск, 1996, с. 45-47.
22. Юдушкин С. *Ответственность за ложный донос*. В: Советская Юстиция, 1974, № 2, с. 12.
23. Хабибуллин М. Х. *Ответственность за заведомо ложный донос и заведомо ложное показание*. Издательство Казанского Университета, 1975, с. 17.
24. Прошляков А. Д. *Взаимосвязь материального и процессуального уголовного права*. Екатеринбург, 1997, с. 57.
25. Кулешов Ю. И. *Преступления против правосудия: понятие, система, юридический анализ и проблемы квалификации*. Учебное пособие. Хабаровск, 2001, с. 84.
26. În cazul dat avem în vedere legislația penală a fostelor republici unionale ale URSS.
27. Гродзинский М. М. *Преступления против личности*. М.: Изд. Право и Жизнь, 1924, с. 63.
28. Пионтковский А. А. *Советское уголовное право. Часть Особенная*. М.: Изд. Госюриздат, 1928, 334.
29. Diaconescu Gheorghe, Duvac Constantin. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: Ed. C.H. BECK, 2009, p. 495.
30. Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fiodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca. *Op. cit.*, p. 171.
31. Cauza penală nr. 2012041181, Procuratura mun. Bălți.
32. Хабибуллин М. Х. *Ответственность за заведомо ложный донос и заведомо ложное показание по советскому уголовному праву*. Изд. Казанского Университета, 1975, с. 23.
33. Меньшагин В. Д. *Курс советского уголовного права. Часть Особенная*. Том 2. М.: Госюриздат, 1959, с. 464.
34. Власов И. С., Тяжкова И. М. *Ответственность за преступления против правосудия*. М.: Госюриздат, 1968, с. 114.
35. Утевский В. С. *Советское уголовное право. Часть Особенная*. М.: Госюриздат, 1951, с. 377.

36. Меньшагин В. Д. *Преступления против порядка управления*. М.: Госюриздат, 1945, с. 34.

37. Dobrinioiu Vasile, Conea Nicolae, Romițan Raul Ciprian, Tănăsescu Camil, Neagu Norel, Dobrinioiu Maxim. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. Lumina Lex, 2004, p. 162.

38. Hogaș N. *Infrațiunea de denunțare calomnioasă*. În: *Justiția Nouă*, nr. 6, 1961, p. 144.

39. Dăringă Gh., Navrot G. *Unele probleme privind infrațiunea de denunțare calomnioasă*. În: *Justiția Nouă*, nr. 11, 1963, p. 43.

40. Barbăneagră Alexei, Alecu Gheorghe, Berliba Viorel, Budeci Vitalie, Carpov Trofim, Cușnir Valeriu, Cojocaru Radion, Mariț Alexandru, Popovici Tudor, Ulianoschi Gheorghe, Ulianoschi Xenofon, Ursu Nicolae, Volcinschi Victor. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău, 2009, p. 683.

41. Кулешов Ю. И. *Преступления против правосудия: понятие, система, юридический анализ и проблемы квалификации*. Учебное пособие. Хабаровск, 2001, с. 82; Лобанова Л. В. *Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию*. Волгоград, 1997, с. 11; Галахова А. В. *Преступления против правосудия*. М., 2003, с. 150.

42. Пионтковский А. А. *Курс советского уголовного права*. Том 2. М.: Изд. Наука, 1970, с. 431.

DESPRE UNELE PROBLEME CE POT APĂREA ÎN LEGĂTURĂ CU PROCEDURA DE CONCEDIERE ÎN CAZUL REDUCERII NUMĂRULUI SAU A STATELOR DE PERSONAL

Victor SANDU,
magistru în drept

SUMMARY

In this article author consider legal regulation of dismissal in connection with reduction of number or the staff of the enterprise.

The special attention is paid to collisions, contradictions of the current legislation regulating legal aspects of dismissal in connection with reduction of number or staff of the enterprise.

Keywords: reduction, dismissal, number, staff, worker, employer, vacant place, reorganization, merge, accession, division

REZUMAT

În articol autorul analizează reglementarea legală de concediere, ca urmare a reducerii numărului sau a statelor de personal.

O atenție deosebită este acordată conflictelor, contradicțiilor cu legislația în vigoare ce reglementează aspectele juridice ale concedierii din cauza reducerii numărului sau a statelor de personal.

Cuvinte-cheie: reducere, concediere, dimensiuni, personal, angajat, angajator, loc vacant, reorganizare, consolidare, fuziunea, divizarea

Introducere. Concedierea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal într-o companie trebuie să se realizeze cu respectarea condițiilor alin. (2) din art. 86, art. 87, 88, 183, 184, 186, alin (4) art.388 din Codul muncii al Republicii Moldova (în continuare – (CM RM) [1].

Concedierea, în acest context, va fi recunoscută ca legală dacă angajatorul a respectat următoarele condiții:

1. Reducerea numărului sau a statelor de personal a avut loc de fapt;

2. Salariatul a fost preîntâmpinat prin ordin (dispoziție, decizie, hotărâre), sub semnătură, despre concedierea iminentă peste 2 luni.

3. Concedierea a fost realizată după 2 luni de la notificare.

4. Angajatorul nu a avut posibilitatea să transfere angajatul, cu

consimțământul lui, într-un alt post (un alt loc de muncă), din cauza lipsei unei funcții sau a unui loc de muncă sau din cauza refuzului angajatului de a se transfera la un alt loc de muncă în aceeași unitate.

5. Există acordul organului sindical (organizatorului sindical) în privința concedierii.

6. Angajatorul a anunțat în formă scrisă Agenția de Ocupare a Forței de Muncă despre concedierea unui angajat.

7. Concedierea a fost realizată în conformitate cu cerințele prevăzute de art. 86 alin. (2) CM RM, care dispune faptul că nu se admite concedierea salariatului în perioada aflării lui în concediu medical, în concediu anual de odihnă, în concediu de studii, în concediu de maternitate, în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului pînă la vârsta de 3 ani, în conce-

diu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vîrstă de la 3 la 6 ani, în perioada îndeplinirii obligațiilor de stat sau obștești, precum și în perioada detașării, cu excepția cazurilor de lichidare a unității.

8. Locul de muncă redus nu a fost restabilit în statele unității pe cercetarea anului calendaristic în care a avut loc concedierea salariatului care l-a ocupat.

Metode utilizate și materiale aplicate. Studiul realizat se fundamentează pe studierea doctrinei, a legislației și a practicii judiciare existente în domeniul luat în vizor. Au fost aplicate metodele de cercetare: logică, sistematică, juridică și comparativă.

Rezultate obținute și discuții. Procedura de concediere în cazul lichidării unității, reducerii numărului sau a statelor de personal este stipulată în art. 88 din CM RM. Aceasta prevede că angajatorul este în drept să concedieze salariații de la unitate în legătură cu lichidarea acesteia ori în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal (art. 86 alin. (1) lit. b) și c)) doar cu condiția că:

a) va emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre), motivat din punct de vedere juridic, cu privire la lichidarea unității ori reducerea numărului sau a statelor de personal;

b) va emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre) cu privire la preavizarea, sub semnătură, a salariaților cu 2 luni înainte de lichidarea unității ori de reducerea numărului sau a statelor de personal. În caz de reducere a numărului sau a statelor de personal, vor fi preavizate numai persoanele ale căror locuri de muncă urmează a fi reduse;

c) odată cu preavizarea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal, va propune în scris salariatului preavizat un alt

loc de muncă (funcție) în cadrul unității respective;

d) va reduce, în primul rînd, locurile de muncă vacante;

e) va desface contractul individual de muncă în primul rînd cu salariații angajați prin cumul;

f) va acorda salariatului ce urmează a fi concediat o zi lucrătoare pe săptămîină, cu menținerea salariului mediu pentru căutarea unui alt loc de muncă;

g) va prezenta, în modul stabilit, cu 2 luni înainte de concediere, Agenției pentru ocuparea forței de muncă informațiile privind persoanele ce urmează a fi disponibilizate;

h) se va adresa organului sindical în vederea obținerii acordului pentru concediere, în modul prevăzut de prezentul cod;

i) în cazul în care reorganizarea sau lichidarea unității presupune reducerea în masă a locurilor de muncă, va informa, cu cel puțin 3 luni înainte, despre acest lucru organele sindicale din unitatea și ramura respectivă și va iniția negocieri în vederea respectării drepturilor și intereselor salariaților. Criteriile vizînd reducerea în masă a locurilor de muncă se stabilesc prin convenții colective.

În cazul în care, după expirarea termenului de preavizare de 2 luni, nu a fost emis ordinul (dispoziția, decizia, hotărîrea) de concediere a salariatului, această procedură nu poate fi repetată în cadrul aceleiași an calendaristic. Totodată, în termenul de preavizare nu se include perioada aflării salariatului în concediul anual de odihnă, în concediul de studii și în concediul medical.

De asemenea, locul de muncă redus nu poate fi restabilit în statele unității pe parcursul anului calendaristic în care a avut loc concedierea salariatului care l-a ocupat.

În cazul de lichidării unității, angajatorul este obligat să respecte procedura de concediere prevăzută la alin. (1) lit. a), b), f), g) și i) art. 88 CM RM.

Articolul 88 CM RM conține o contradicție inerentă. Acesta impune o reducere a tuturor posturilor (funcțiilor) vacante și, în același timp, de ai se oferi în scris salariatului, a cărui post (funcție) este redusă, un alt loc de muncă.

În mod evident, în momentul reducerii posturilor vacante, angajatorul se privează de posibilitatea de a transfera angajatul cu acordul acestuia, în conformitate cu art. 68 și 74 al CM RM la un alt loc de muncă. Nimeni nu va putea argumenta declarația că este imposibil de a transfera angajatul într-un post (funcție) care a fost redus. În consecință, punctul d) al alin. (1) al art. 88 CM RM ar trebui să fie exclus.

Concedierea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal într-o unitate se efectuează într-o anumită ordine.

Inițial se emite un ordin despre reducerea unui anumit număr de unități al statelor de personal și se introduc schimbări corespunzătoare în orarul de funcționare a unității. Ulterior, administrația unității alege printre lucrătorii ale căror funcții au fost reduse pe acei care au fost supuși spre concediere din cauza reducerii numărului sau a statului de personal din unitate. În abordarea acestei problem, este necesar să se ia în considerație cerințele art. 251 CM RM, conform căruia se interzice concedierea femeilor gravide, a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 6 ani și a persoanelor care folosesc concediile pentru îngrijirea copilului, prevăzute la art. 124, 126 și 127, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 86 alin. (1) lit. b),

g) – k), alin.(1) art. 86 și cerințele alin. (4) art. 388 CM RM, conform căruia concedierea salariaților care au fost aleși în organele sindicale, indiferent de faptul dacă au fost eliberați sau nu de la locul de muncă de bază, nu se admite timp de 2 ani după expirarea mandatului, cu excepția cazurilor de lichidare a unității sau de comitere de către salariații respectivi a unor acțiuni culpabile, pentru care legislația în vigoare prevede posibilitatea concedierii. În asemenea cazuri, concedierea se efectuează în temeuri generale.

Concedierea persoanelor enumerate anterior în cadrul punctului c) al alin. (1) al art. 86 CM RM va fi considerată ilegală.

În contextul concedierii în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de angajați, angajatorul trebuie să ia în considerare cerințele art. 183 CM RM.

În conformitate cu alin. (1) al art. 183 CM RM, în caz de reducere a numărului sau a statelor de personal, de dreptul preferențial de a fi lăsați la lucru beneficiază salariații cu o calificare și o productivitate a muncii mai înalte.

În conformitate cu alin. (2) al art. 183 CM RM, în cazul unei egale calificări și productivități a muncii, au dreptul preferențial de a fi lăsați la lucru:

a) salariații cu obligații familiale, care întrețin două sau mai multe persoane și/sau un invalid;

b) salariații în a căror familie nu sînt alte persoane cu venit de sine stătător;

c) salariații care au o mai mare vechime în muncă în unitatea respectivă;

d) salariații care au suferit în unitatea respectivă un accident de muncă sau au contractat o boală profesională;

e) salariații care își ridică cali-

ficarea în instituțiile de învățămînt superior sau mediu de specialitate, fără scoatere din activitate;

f) invalizii de război și membrii familiilor militarilor căzuți sau dispăruți fără urmă;

g) participanții la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova;

h) inventatorii;

i) persoanele care s-au îmbolnăvit sau au suferit de boală acută și de alte boli provocate de radiație în urma avariei de la Cernobîl;

j) invalizii în privința cărora este stabilit raportul de cauzalitate dintre survenirea invalidității și avaria de la CAE Cernobîl, participanții la lichidarea consecințelor avariei de la CAE Cernobîl în zona de înstrăinare în anii 1986-1990;

k) salariații care au mai multe stimulări pentru succese în muncă și nu au sancțiuni disciplinare (art. 211);

l) salariații cărora le-au rămas cel mult 2 ani pînă la stabilirea pensiei pentru limită de vîrstă.

Încălcarea acestor cerințe presupune recunoașterea de concediere conform punctului c) a alin. (1) al art. 183 CM RM ca ilegală.

De exemplu, T., care a lucrat în calitate de inginer-electrician de categoria 1, a fost concediat în urma reducerii statului de personal. El s-a adresat în instanța de judecată cu cererea de a fi reîntegrat la locul de muncă și de a recupera prejudiciul material și moral cauzat de concedierea ilegală, invocînd o încălcare a dreptului său preferențial de a rămîne la locul de muncă. Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău a analizat cererea lui T. și, constatînd că, în urma încălcării alin. (1) al art. 183 CM RM, la locul de muncă au fost lăsați lucratori mai puțin calificați decît T.,

ingineri-electricieni ce nu au categorii, instanța a luat în considerare cererea lui T.

După luarea deciziei care anume dintre angajați urmează să fie concediați, printr-un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre), angajatorul îi informează sub semnătură pe aceștia despre concedierea ce urmează să aibă loc peste 2 luni. În același timp, angajatorul, în formă scrisă, îi propune angajatului să se transfere într-o altă funcție (un alt loc de muncă), în unitatea respectivă. Angajatorul este obligat să informeze Agenția de ocupare a forței de muncă cu 2 luni înainte de concedierea angajatului. Dacă nu este posibilă transferarea angajatului, cu acordul acestuia, într-o altă funcție (un alt loc de muncă) la unitatea respectivă, din cauza lipsei funcțiilor vacante (locurilor de muncă vacante) în unitate, sau în cazul în care angajatul a refuzat transferul, acesta din urmă, a cărui funcție a fost redusă, urmează a fi concediat peste 2 luni după înștiințarea despre concediere. În cazul în care angajatul este membru al sindicatelor, angajatorul trebuie să obțină acordul scris al organelor sindicale (organizatorului sindical) al unității pentru concediere.

Conform alin. (1) art. 87 CM RM, concedierea salariaților membri de sindicat în cazurile stipulate la art.86 alin.(1) lit.c), d), e), g) și h) poate avea loc doar cu acordul preliminar scris al organului (organizatorului) sindical din unitate. În celelalte cazuri, concedierea se admite cu consultarea prealabilă a organului (organizatorului) sindical din unitate.

Conform alin. (2) art. 87 CM RM, concedierea persoanei alese în organul sindical și neeliberate de la locul de muncă de bază se admite cu respectarea modului general de

concediere și doar cu acordul preliminar al organului sindical al cărui membru este persoana în cauză.

Conform alin. (3) art. 87 CM RM, conducătorii organizației sindicale primare (organizații sindicale) neeliberați de la locul de muncă de bază nu pot fi concediați fără acordul preliminar al organului sindical ierarhic superior. Conform alin.(4) art.87 C.M.RM, organele sindicale (organizații sindicale) indicate la alin (1)-(3) își vor comunica acordul sau dezacordul (opinia consultativă) privind concedierea salariatului în termen de 10 zile lucrătoare de la data solicitării acordului de către angajator. În cazul în care răspunsul nu a fost primit de angajator în acest termen, acordul (comunicarea opiniei consultative) a organului respectiv se prezumă.

Anumite caracteristici conține concedierea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal angajate într-o unitate, în cazul reorganizării unității prin fuziune.

În cazul fuziunii (uniunii), atunci când în loc de două sau mai multe întreprinderi se formează una singură, reducerea numărului sau a statelor de personal în unitatea nou-formată este inevitabilă. În mod natural, în noua întreprindere, creată pe baza a 2 sau 3 întreprinderi, va exista un singur conducător, doar un singur șef contabil etc.

În practică, deseori apare întrebarea: în ce moment ar trebui să se înfaptuiască reducerea statului de personal – pînă la crearea unei noi întreprinderi, formate pe baza a două sau mai multe întreprinderi, sau după crearea ei? Unii autori susțin ideea că reducerea statului de personal ar trebui să fie făcută pînă la crearea unei noi întreprinderi, iar în cărțile de muncă ale salariaților

care își vor continua serviciul la compania nou-creată se vor înregistra notificări despre actul de reorganizare. De asemenea, ei susțin că în procesul de reorganizare se emite un ordin privind reorganizarea ulterioară, cu înștiințarea sub semnătură a tuturor angajaților și, dacă este necesar, se emite un ordin cu înștiințarea angajaților care cad sub incidența reducerii numărului și a statelor de personal ale angajaților din întreprinderile implicate în reorganizare [2]. Această declarație nu este certă. În conformitate cu alin. (1) art. 70 din Codul civil al Republicii Moldova (în continuare – CC RM) din 06.06.2002, № 1107-XV, la fuziunea persoanelor juridice, drepturile și obligațiile fiecăreia dintre ele trec la persoană juridică nou-formată, în conformitate cu actul de transmitere [3].

În conformitate cu alin. (3) art. 64 CM RM, în caz de reorganizare sau de schimbare a proprietarului unității, succesorul preia toate drepturile și obligațiile existente la momentul reorganizării sau schimbării proprietarului, ce decurg din contractul colectiv de muncă și din contractele individuale de muncă. Concedierea salariaților în aceste cazuri este posibilă numai cu condiția reducerii numărului sau a statelor de personal din unitate.

În cazul reorganizării întreprinderii, angajații care refuză să continue să lucreze în legătură cu reorganizarea ei, cad sub incidența concedierii conform punctului v) alin. (1) art. 86 CM RM. Angajații care doresc să-și continue serviciul ar trebui să fie, în sensul direct al alin. (3) din art. 64 CM RM, transferați la întreprinderea nou-înființată. Astfel de transfer, în opinia mea, ar trebui să se producă pe calea concedierii din cadrul întreprinderilor reorganiza-

te, în scopul transferării în întreprinderea nou-înființată și ulterior prin angajarea la întreprinderea nou-formată, prin transferul din cadrul întreprinderii reorganizate. Credem că este corect să se aplice, în acest caz, prin analogie, punctul n) al alin.(1) art. 86 CM RM.

În unitatea nou-creată, după înregistrarea acesteia la Camera Înregistrării de Stat, se elaborează și se aprobă un nou orar al statului de personal. Ulterior se produce reducerea unui anumit număr de state de personal și se realizează procesul de concediere, în conformitate cu prevederile art.art. 86, 87, 88, 183, 184, 186, 251, 257, 388 CM RM.

În sprijinul acestui punct de vedere discutabil aducem următoarele argumente:

1. Angajatul unei întreprinderi poate deveni angajatul unei alte întreprinderi numai după ce a fost concediat de la o întreprindere și a fost mai apoi încadrat, cu primirea unui loc de muncă, într-o altă întreprindere, fapt care se întocmește în notificările corespunzătoare din cărțile de muncă.

Numai în cazul reorganizării prin conversie, în cărțile de muncă ale angajaților se înscrie “cutare întreprindere, din data de ____ ____, a fost transformată în cutare întreprindere”.

2. Reorganizarea nu este un motiv de concediere, procesul de reorganizare pe calea fuzionării întreprinderilor durează aproximativ 4 luni. În tot acest timp, întreprinderile ce cad sub incidența fuzionării activează în mod normal. Doar după crearea noii unități apar state de personal suplimentare.

Obținînd acordul prealabil scris al organului sindical, angajatorul emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărîre) de concediere a salariatului.

În conformitate cu alineatul (1) al art. 186 CM RM, salariaților concediați în legătură cu lichidarea unității sau cu încetarea activității angajatorului persoană fizică (art. 86 alin.(1) lit.b)), sau cu reducerea numărului ori a statelor de personal la unitate (art.86 alin.(1) lit.c)) li se garantează:

a) pentru prima lună, plata unei indemnizații de eliberare din serviciu egală cu mărimea sumată a unui salariu mediu săptămînal pentru fiecare an lucrat la unitatea în cauză, dar nu mai mică decît un salariu mediu lunar. Dacă unitatea a fost succesorul de drept al unei unități reorganizate anterior și contractul individual de muncă cu salariații în cauză nu a încetat anterior (art. 81), se vor lua în calcul toți anii de activitate;

b) pentru a doua lună, plata unei indemnizații de eliberare din serviciu egală cu cuantumul salariului mediu lunar, dacă persoana concediată nu a fost plasată în cîmpul muncii;

c) pentru a treia lună, plata unei indemnizații de eliberare din serviciu egală cu cuantumul salariului mediu lunar dacă, după concediere, salariatul s-a înregistrat în decurs de 14 zile calendaristice la agenția teritorială de ocupare a forței de muncă în calitate de șomer și nu a fost plasat în cîmpul muncii, fapt confirmat prin certificatul respectiv;

d) la lichidarea unității, prin acordul scris al părților, achitarea integrală a sumelor legate de concedierea salariatului pe toate 3 luni, la data concedierii.

Conform prevederilor art. 257 CM RM, concedierea salariaților în vîrstă de pînă la 18 ani, cu excepția cazului de lichidare a unității, se permite numai cu acordul scris al Agenției teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, respectîndu-se

condițiile generale de concediere prevăzute de prezentul cod.

Angajatul concediat este în drept să se adreseze cu o plîngere împotriva concedierii în instanța de fond din raza regională a organizației sau a organului ei de administrație, conform prevederilor alin. (2) art. 38 CPC RM.

În conformitate cu alin. (2) art. 39 CPC RM, acțiunea împotriva unei persoane juridice sau a unei alte organizații poate fi intentată și în instanța de la locul de aflare a bunurilor acestora.

În conformitate cu alin. (3) art. 39 CPC RM, acțiunea care izvoarăște din activitatea unei filiale sau reprezentanțe a unei persoane juridice sau a unei alte organizații poate fi intentată și în instanța de la locul unde filiala sau reprezentanța își are sediul.

La prezentarea cererii, trebuie luată în considerație perioada de 3 luni de prescripție prevăzută la punctul a) alin. (1) art. 355 CM RM.

Conform art. 353 CM RM, salariații sau reprezentanții acestora care se adresează în instanțele de judecată cu cereri de soluționare a litigiilor și conflictelor ce decurg din raporturile prevăzute la art. 348 (inclusiv pentru a ataca hotărîrile și deciziile judecătorești privind litigiile și conflictele vizate) sînt scutiți de plata cheltuielilor judiciare (a taxei de stat și a cheltuielilor legate de judecarea pricinii).

Conform art. 82 CPC RM, cheltuielile de judecată se compun din taxa de stat și cheltuielile legate de judecarea pricinii.

Conform art. 90 CPC RM, din cheltuielile de judecare a pricinii fac parte:

a) sumele plătite martorilor, interpreților, experților și specialiștilor;

b) cheltuielile de efectuare a cercetărilor la fața locului;

c) cheltuielile de înștiințare și chemare a părților în judecată;

d) cheltuielile de transport și de cazare suportate de părți și de alți participanți la proces în legătură cu prezentarea lor în instanță;

e) cheltuielile suportate de cetățenii străini și de apatrizi în legătură cu plata interpretului dacă tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu prevăd altfel;

f) cheltuielile de căutare a pîrîtului;

g) cheltuielile de efectuare a expertizei;

h) cheltuielile de executare a actelor judiciare;

i) cheltuielile de asistență juridică;

j) cheltuielile de declarare a insolvabilității;

k) compensațiile pentru timpul de muncă pierdut;

l) alte cheltuieli necesare, suportate de instanță și de participanții la proces.

Potrivit prevederilor alin. (1) art. 94 CPC RM, instanța judecătorească obligă partea care a pierdut procesul să plătească, la cererea părții care a avut cîștig de cauză, cheltuielile de judecată. Dacă acțiunea reclamantului a fost admisă parțial, acestuia i se compensează cheltuielile de judecată proporțional părții admise din pretenții, iar pîrîtului – proporțional părții respinse din pretențiile reclamantului.

Punctul a) alin. (1) art. 85 CPC RM, scutește angajații – reclamanții în acțiunile care decurg din raportul de muncă – de la taxa de stat, dar nu îi scutește de la plata costurilor legate de judecarea cauzei. Prevederile art. 353 CM RM, însă, îi scutește de la această plata.

În conformitate cu prevederile alin. (3) art. 6 din Legea privind

actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, în caz de divergență între o normă a actului legislativ general și o normă a actului legislativ special cu aceeași forță juridică, se aplică norma actului legislativ special [5].

Prin urmare, angajatul ar trebui să fie scutit de la plata costurilor legate de judecarea cauzei.

Și în caz de refuz de a satisface cererea, cheltuielile de judecată, inclusiv costurile legate de judecarea cauzei, nu pot fi recuperate de la angajat. În acest caz, urmează a se aplica prevederile alin. (2) art. 98 CPC RM, potrivit cărora, în caz de respingere a acțiunii, cheltuielile de judecare a pricinii suportate de instanță, precum și taxa de stat, se încasează la buget de la reclamant dacă acesta nu este scutit de plata cheltuielilor de judecată.

În opinia mea, art. 90 CPC RM ar trebui să fie completat cu un al doilea alineat, duplicat al textului art. 353 CM RM.

Conform prevederilor alin. (4) art. 355 CPC RM, instanța de judecată va examina cererea de soluționare a litigiului individual de muncă în termen de cel mult 30 de zile lucrătoare de la data înregistrării acesteia și va emite o hotărâre cu drept de atac conform Codului de Procedură Civilă.

La judecarea cauzelor în privința restabilirii la locul de muncă, instanțele de judecată sunt obligate să se conducă nu de prevederile alin. (1) art. 118 CPC RM, potrivit cărora reclamantul trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temelii al pretențiilor și obiecțiilor sale, ci de prevederile alin. (2), art. 89 CM RM, conform cărora, la examinarea litigiului individual de muncă de către instanța de judecată, angajatorul este obligat să

dovedească legalitatea și să indice temeiurile transferării sau eliberării din serviciu a salariatului.

Lajudecarea cauzelor angajaților concediați ca urmare a reducerii numărului sau a statelor de personal din unitate, instanțele trebuie să ceară schema de încadrare a personalului, înainte și după concediere, ordinele de concediere emise în perioada de la data preavizului de concediere până la data emiterii ordinului de concediere a reclamantului. În cazul în care, în această perioadă, în legătură cu concedierea altor angajați, au apărut locuri de munca vacante, dar angajatorul nu a luat măsuri pentru a transfera angajatul, cu acordul său, la locul de muncă vacant, concedierea va fi considerată ilegală. Concedierea ar trebui să fie declarată de asemenea ilegală și în cazul în care angajatorul nu a prezentat documente care să confirme legalitatea concedierii (ordin de concediere, protocol al reunirii organului sindical, care confirmă acordul prealabil scris de concediere, etc.).

În cazul încălcării alin. (2) al art. 86 CM RM – concedierea unui angajat în timpul unui concediu medical sau în timpul concediului anual plătit – unele instanțe de judecată, recunosc astfel de concediere ca una ilegală anume din acest motiv. Alte instanțe, în astfel de cazuri, recunosc concedierea legitimă, dar transferă data concedierii, cu achitarea salariului mediu, pentru perioada de la data concedierii până la data finalizării a concediului.

În opinia mea, încălcarea prevederilor alin. (2) art. 86 CM RM trebuie să atragă recunoașterea unei astfel de concedieri ca ilegale. Și ar trebui să se emită o hotărâre explicativă a Curții Supreme de Justiție sau să se includă adăugarea corespunzătoare în Hotărârea

Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 12, din 03 octombrie 2005 “Cu privire la jurisprudența litigiilor care apar în procesul încheierii, modificării și încetării contractului individual de muncă” [6].

În cazul declarării concedierii ca ilegale, urmează consecințele prevăzute la alin. (1) art. 89 și art. 90 CM RM.

Salariatul transferat nelegitim la o altă muncă sau eliberat nelegitim din serviciu poate fi restabilit la locul de muncă prin negocieri directe cu angajatorul, iar în caz de litigiu – prin hotărâre a instanței de judecată.

În cazul restabilirii la locul de muncă a salariatului transferat sau eliberat nelegitim din serviciu, angajatorul este obligat să repare prejudiciul cauzat acestuia.

Repararea de către angajator a prejudiciului cauzat salariatului constă în:

a) plata obligatorie a unei despăgubiri pentru întreaga perioadă de absență forțată de la muncă într-o mărime nu mai mică decât salariul mediu al salariatului pentru această perioadă;

b) compensarea cheltuielilor suplimentare legate de contestarea transferului sau a eliberării din serviciu (consultarea specialiștilor, cheltuielile de judecată etc.);

c) compensarea prejudiciului moral cauzat salariatului.

Mărimea despăgubirii prejudiciului moral se determină de instanța de judecată, ținându-se cont de aprecierea dată acțiunilor angajatorului, dar nu poate fi mai mică decât un salariu mediu lunar al salariatului.

În locul restabilirii la locul de muncă, părțile pot încheia o tranzacție de împăcare, iar în caz de litigiu instanța de judecată poate încasa de la angajator, cu acordul salariatului, în beneficiul acestuia,

o compensație suplimentară la sumele indicate la alin. (2) în mărime de cel puțin 3 salarii medii lunare ale salariatului. În practică, uneori există situații în care, fiind concediat din cauza reducerii numărului sau a statelor de personal, angajatul în perioada de absență forțată de la locul de muncă a lucrat la o altă întreprindere. În astfel de cazuri, unele instanțe calculează salariul obținut la o altă întreprindere, în timp ce altele nu calculează.

În opinia mea, calcularea salariului primit de către muncitor la o altă întreprindere, nu ar trebui să se facă, pentru că legislația nu prevede o astfel de calculare. Mai mult decât atât, o astfel de calculare ar scuti parțial angajatorul de la răspundere pentru concedierea abuzivă, care contrazice practica juridică.

În opinia mea, nu este inacceptabilă nici calcularea ajutorului de șomaj primit de angajat în timpul examinării conflictului de muncă, în cazul de restabilire la locul de muncă și de recuperare în favoarea sa a salariului mediu în timpul absenței sale forțate de la locul de muncă. În cazul în care în aceeași perioadă de timp angajatului i-a fost plătit ajutorul de șomaj de către Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă și salariul mediu de că-

tre angajator în baza unei hotărâri judecătorești, ajutorul de șomaj poate fi colectat de către Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă drept îmbogățire fără justă cauză.

Concluzii. Concedierea ca urmare a reducerii numărului sau a statelor de personal este foarte actuală ca urmare a impactului crizei financiare mondiale și a recesiunii economice asociate asupra comunităților locale din Republica Moldova.

Exercitarea cu bună-credință a drepturilor salariaților este o obligație firească a angajatorului ce ține chiar de conceptul de drept, iar concedierea în legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal într-o întreprindere trebuie să se realizeze cu respectarea condițiilor legale.

Referințe bibliografice

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 159-162 din 29.07.2003.

2. Тостоган П. *Реорганизация предприятия: юридические, бухгалтерские и налоговые аспекты*. În: *Contabilitate și audit*, nr. 11, 2011, p. 21.

3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 82-86 din 22.06.2002.

4. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 130-134 din 21.06.2013.

5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 36-38 din 14.03.2002.

6. *Трудовые книжки. Комментарий к законодательству, справочное пособие*. Научные редакторы Сосна Б. И., Сосна А. Б., Мыца О. Д., Кишинэу, 2012, с. 3.